

АРХИТЕКТУРА

ГРАДОУСТРОЙСТВО
НА ПРОМЯНАТА

ИЗДАНИЕ
НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТИТЕ
В БЪЛГАРИЯ
СПИСАНИЕ
ЗА АРХИТЕКТУРНО ТВОРЧЕСТВО,
АРХИТЕКТУРНА ТЕОРИЯ
И КРИТИКА

3 1993

CHICAGO '93

ОФИС И БАНКОВО ОБЗАВЕЖДАНЕ ОТ НАЙ-ДОБРИТЕ ИТАЛИАНСКИ ДИЗАЙНЕРИ

SORIN INTERNATIONAL Ltd

Постоянна изложба: бул. "Хр. Смирненски" 1
(сградата на ВИАС), 1421 София, тел./ факс: 65 82 26

КРАСОТА, ЕЛЕГАНТНА ЛИНИЯ, КОМФОРТ

ГРЪЦКИ МЕБЕЛИ ЗА ВАШИЯ ДОМ И ОФИС

- холни гарнитури
- луксозни спални
- хотелско обзавеждане
- кухненско обзавеждане по индивидуални размери

RADEP LTD.

Кухни - пълен комплект аксесоари и шкафове, изработени от съвременни материали: меламин, мебелно гърво и масив. При оформяне на лицевата част се използва богата гама от цветове. Здравината на механизмите и обкова гарантира многогодишна безпроблемна експлоатация и комфорт.

За контакти: София, ул. "Раковски" 74
тел. 818022, факс 815951

Варна, ул. "Братя Шкорпил" 21 А
тел. (052)255477, факс (052)252048

Пловдив, ул. "Тракия" 16
тел. (032) 227501, факс 267477

2

CHICAGO'93
XVIII конгрес
на международния съюз
на архитектите

3

Декларация
на XVIII конгрес на МСА

5

Георги ЛАБОВ
До Чикаго и назад –
100 години след Алеко

8

Майя БУЖАШКА
Разговор
със сър Ричард Роджърс

9

ПРОФЕСИЯ АРХИТЕКТ
Стефан БЕЯЗОВ
Българският архитект
продължава по своя път

10

Лозан ЛОЗАНОВ
Всеки от нас
е изправен
на свой собствен кръстопът

12

ТЕОРИЯ
проф. Иван НИКИФОРОВ
Българското градоустройство
в прехода към демокрация

13

Петко ЕВРЕВ
Политиката за развитие
на населените места
и териториите

15

Атанас АТАНАСОВ
Новата регионална
политика
и проблемите
на урбанизма в България

17

Петър ДИКОВ
Съществена част
от реформата
в териториалното
и селищното устройство

АРХИТЕКТУРА

3-1993

НА ЧЕТИРИДЕСЕТА СЪДЪРЖАНИЕ

18

Георги ПАНИЧЕРСКИ
Какво градоустройство
за нова България?

19

доц. Стефчо ДИМИТРОВ
Съвременността –
необходимост от нови
урбанистични постановки

21

Лило ПОПОВ
Българското градоустройство
през 90-те години

Издание на Съюза на архитектите
в България

Адрес на редакцията: 1504 София,
ул. „Кракра“ №11; тел.: 46-31-03

A Journal of architectural design,
architectural theory and criticism. Published
by the Union of Architects
in Bulgaria

Address: Bulgaria, 1504 Sofia,
11 Krakra st. Phones: 46 31 03

Издава ЕФ „ВЪЛКОВ – АРТ“

Редакционен съвет:
доц. Матей Матеев - председател,
доц. Веселина Троева, проф. Стефан
Попов, доц. Марта Петрова,
Константин Бояджиев, проф. Илия
Калайджиев, Петър Диков, Георги
Станишев, Росица Гъдева, Ленко Петков

И. г. главен редактор Росен Вълков,
зам.-главен редактор Лило Попов

© Графична идея: Иван Газдов,
Димитър Трендафилов

Редактор-специалист Миряна Йорданова

Редактор Мариана Русинова

Оформяне на компютър Анна Георгиева

Компютърна графика: Добрин Добрев,
Мартин Вълков

Технически редактор Кирил Настрадаинов

Коректор Анна Стаменова
Снимките в броя са на
Иван Чехларов

Печат: ЕАД „Наука и образование“,
София. Формат 1/8 - 60/90
Печатни коли - 7,5

Подписана за печат на 08.10.1993 г.
Излязла от печат на 15.11.1993 г.
Периодичност - 4 книжки в годината.
Годишен абонамент - 280 лв.

22

Добрин ЖЕЛЕВА-МАТИНС
Хоризонтална организация
на града - синхронен анализ

26

ПАРААРХИТЕКТУРА
Анна БОНЕВА
"Невидимите съвтори"
в градоустройственото
и архитектурното проектиране

28

ПРОЕКТИ
проф. Иван НИКИФОРОВ
Новият градоустройствен
план на Кюстенгил

31

КОНКУРСИ
Йордан ТАНГЪРОВ
Не могат да се решат
непоставени проблеми

34

МНЕНИЯ
Иван ЕВГЕНИЕВ
Ще има ли
столицата хигропарк?

36

Митьо ВИДЕЛОВ
Има ли нещо ново
за новото летище "София"?

40

ХЕПЪНИНГ
Раффи ТОМАСЯН
Очарованието на изграчките

41

МНЕНИЯ
инж. Иван МАТИНОВ
Транспортният коридор

43

КОНКУРСИ
Нела ИВАНОВА
Международен
градоустройствен конкурс
"Шпревезген - Берлин"

54

ТВОРЦИ
проф. Христо АНАСТАСОВ
Творческият път на
арх. Борис Неделев в Германия

XVIII конгрес на МСА

От 18 до 21 юни т. г. бе проведен поредният международен конгрес на архитектите, този път в Чикаго, САЩ, на който бе отбелязана и 100-годишнината от първия световен конгрес. Огромният интерес към събитието като към някакъв повратен момент в развитието на архитектурата от един век насам, както и голямата посетеност на конгреса от български архитекти не оставят големи възможности да бъде предоставена някаква много нова информация по темата.

Мотото на конгреса беше "Архитектурата на кръстопът", а в обръщението към участниците се казваше: "В навечерието на една нова политическа ера ние трябва да създаваме историята заедно, за да формираме идващия век. Днешните промени в увеличаването на населението, в развитието на градовете и индустриалното производство и некачественото оползотворяване на ресурсите ни водят към глобална криза, която заплашва не само качеството на живота, но и самия живот на земята."

Темата на първия ден - "Мисия за изграждане на стабилно общество", отново беше свързана със самочувствието на американците, които, "въвели света в петролната ера, в атомния хаос, сега са дължни да го поведат и към една резултатна нова ера". Трябва да бъде определен пътят, който човечеството ще извърви, за да достигне екологичен стабилитет на планетата: основното е да бъдат посрещнати нуждите на нашето поколение, без да се пречи на бъдещите поколения да посрещат адекватно своите нужди." С

"Това е най-разпространеното и общоприето днес определение на ключовото понятие "sustainability", предложено в доклада на комисията "Брундтаун" към ООН "Нашето общо бъдеще". На български "sustainability" се превежда като "(екологична) устойчивост", "(екологична) стабилност".

други думи екомисията трябва да обхваща повече дейности от една обикновена борба със съвременните заплахи за човечеството. Нашето общество трябва да поеме своите отговорности, да приспособи и промени възприетите методи и да утвърди нови стойности за бъдещето. В семинарите на конгреса енергийните проблеми също бяха на преден план. "Всяка сграда, построена без да се използва максимално нейният потенциал за енергийна икономичност, е една възможност, изгубена за няколко десетилетия напред" - Джон Брайсол. Слънчева светлина, вятър, вода - всичко се използва като естествен енергиен източник и същевременно икономисва производството на енергия.

На втория ден конгресът се занимаваше със "Създаване на устойчиви жизнени пространства". Бъдещите градове трябва да предоставят условия за съвместно съжителство на хората и природата! Самата природа трябва да подскаже структурата на огромния метрополис. Необходимо е да се изследват нововъведенията, нужни за прехода от практиката към дизайна и създаването на нови устойчиви жизнени пространства, да се изследва базата на стойностите и отношението към проектирането на тези пространства - да се променят начинът на използване на земята, методите и пътищата на финансиране и инвестиране, етиката и практиката в нашата професия.

Третият ден бе посветен на "Архитектура за 21 век". "През последните 50 години ние разбрахме колко е крехка нашата планета. Утврешните градове и сгради ще се различават от това, което сме виждали преди, тъй като ще трябва да отговорим на новите жизнени стандарти" - сър Ричард Роджърс. Дали добрият дизайн предполага стабил-

ност? Дали нивото на архитектурното умение е достатъчно високо, за да може архитектурата да прегледува всичко? Много архитекти са приели предизвикателството да проектират архитектура за 21 век, архитектура на един екологично устойчив свят, но и много все още не са. Архитектурната професия ще трябва да поеме водещата роля, за да осигури стабилен баланс между човешките дейности и природните дадености.

Темата, разисквана на четвъртия ден, беше "Да работим за сигурно бъдеще". Идните поколения ще разчитат на нашата способност да посрещнем нуждите на обществото с ограничени ресурси. Всички трябва да участват в създаването на екологично устойчиво бъдеще за планетата, но ядрото професионалисти - архитекти и инженери, градостроители и дизайнери - имат особена роля, защото тяхна е отговорността за бъдещия облик на света, който градим. "Бъдещето не е вероятно място, където отиваме, а предпочитаното място, което създаваме. Пътищата към него не се откриват и следват, а се изграждат посредством поставяне и конструиране на релси" - Питър Елиард.

На края на конгреса Златният медал на МСА за 1993 г. беше присъден на Фумихико Маки от Токио. Златни медали на МСА, еквивалент на Нобеловите награди, но в областта на архитектурата, бяха присъдени на Хасан Фати, Рейма Пие-тиле и Чарлз Кореа.

Златен медал на Съюза на американските архитекти за 1993 г. получи Кевин Рош, студент на Мис ван дер Рое и лансиран от Ееро Сааринен, наричан "модерният архитект на модерните архитекти".

Раздадени бяха и други награди, а опразден интерес предизвикаха и съпътстващите изложби.

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ВЗАИМОЗАВИСИМОСТТА ПРИ ИЗГРАЖДАНЕ НА НАДЕЖНО БЪДЕЩЕ

XVIII конгрес на МСА-1993 г.

Високата степен на развитие на човечеството вече застрашава равновесието на околната среда, от която самото то зависи. Структурите и схемите, които архитектите прилагат досега в сградите, в застроената среда, в инфраструктурата, градоустройствените системи, в ландшафта са основната причина за нашата загриженост и, разбира се, главното поле за изследване и за разрешение на задачата. Ето защо архитектите са подготвили следната декларация относно намеренията си.

ДЕКЛАРАЦИЯ

Архитектите от всички континенти, събрани в Чикаго от 18 до 21 юни, за да обсъдят темата "Архитектурата на кръстопът; изграждане на надеждно бъдеще", като взеха предвид резултатите от срещата на високо равнище за планетата Земя, организирана от ООН в Рио де Жанейро от 2 до 21 юни 1992 г., отчитат възникването на глобални проблеми, свързани с околната среда, и обявяват своята готовност да очертаят новите измерения на професията и на проектирането на XXI век в тази насока. Архитектите се ангажират да участват активно - заедно с други про-

фесионалисти и с местните общини - за изграждане на надеждно екологично бъдеще.

Като признават определящата роля на местните общини в изграждането на собственото им бъдеще, архитектите се наемат да съдействат за подготовката на общините за взаимобвързано проектиране в процеса на строителството, което би довело до изграждане на природосъобразна жизнена среда.

Те признават, освен това, че проектираната и създаваната от човека среда съставлява основен елемент от богатството на планетата и същевременно е определяща за естеството на пораженията над бъдещата среда за живот.

Те се ангажират чрез своето професионално и концептуално умение да доразвият и обогатят този основен ресурс, предлагайки и прилагайки надеждно строителство в човешки мащаб посредством цялостна концепция и разумно използване на технологиите.

Те обхващат в глобален мащаб индивида и обществото във взаимовръзка с локалната и глобалната околна среда на основата на нов модел, основан върху концепцията за взаимната зависимост между изградената и естествената среда.

Те отчитат, че при развитието и

използването на нов модел, основан на концепцията за взаимовръзката среда, трябва да действат с оглед на подобряване на икономическите, социалните и природните условия.

Те признават, че към своя традиционен стремеж за качество и ефективност архитектите трябва да прибавят и грижата за новаторско развитие и приложение на своите концепции, методи и техника, за да постигнат надеждно бъдеще.

Те се ангажират да създадат нови стойности на поведение, практика и професионална етика, обърнати изцяло към това бъдеще.

Съзнавайки дълготрайността на прехода и мащаба на икономическите и техническите трудности, които вървят ръка за ръка с фундаменталната преориентация при изграждането на сградите и градоустройствените системи и ландшафта, архитектите ще се стремят да обяснят на световната общност затрудненията, които ще предизвика този преход. В такъв контекст те се заемат да обмислят и да направят достъпна в максимална степен концепцията си и пътя на развитие. Признавайки, че разрешаването на сериозни проблеми, възникнали в резултат на разрастването на днешната криза, не търпи отлагане, архитектурната професия ще изследва всички възможности, които биха допринесли за бързата трансформация на съществуващата изградена околна среда и за прилагане на нови реализации, способни да отговорят на задължителните изисквания за екологична надеждност, съобразявайки се с ограниченията, поставяни от времето.

Като отчитат, че транспортирането на товари и хора безспорно допринася за деградацията на околната среда, те предприемат изследване на всички възможности:

било що се отнася до промяната или реконструкцията на съществуващи сгради и на изградената околна среда, било за нови структури в полза на локалното самозадоволяване, подкрепени от допълнителна локална инфраструктура, като се избегнат противоречията между естествената и съществуващата изградена среда.

Тъй като е известно, че благоустроените терени имат достатъчно водни и почвени ресурси, архитектите се заемат да спомогнат за биологичната продуктивност на градските зони за производството на дървен материал, гориво, продукти и естествени влакна, успоредно с изграждането на градския пейзаж, способстващ за осигуряването на висока степен на комфорт, здравословен и културен живот на общината.

ПРЕПОРЪКИ:

1. Международният съюз на архитектите да съсредоточи вниманието си върху решаването на проблема с глобалната деградация на околната среда, която в основната си част е следствие от съществуващата застроена среда. Международният съюз на архитектите,

опирайки се на структурите си, да предложи на архитектите и на институциите да изготвят нови концепции за планиране и проектиране по цял свят.

2. Секциите, членки на Международния съюз на архитектите, да се мобилизират на локално ниво и да съсредоточат своето внимание върху съставянето на проекти с екологически надеждни решения, като се има предвид, че изграденото на локално ниво има всеобщо неблагоприятно въздействие върху състоянието на околната среда в глобален аспект, дори в най-отдалечените части на света.

3. Международният съюз на архитектите да преосмисли съществуващите знания и те да бъдат поставени в услуга на изследвания и водещи (пилотни) проекти и да мобилизират целия съществуващ потенциал, използван в професионалната практика, като се наблегне на изключително важната роля на архитекта като координатор, прилагащ на практика своите знания.

4. Международният съюз на архитектите, благодарение на официалния си статут пред ООН и пред други международни организации и на престижното си положение по отношение на местните власти, да окаже натиск и въздействие така, че професионалната практика и знания, новите аспекти на прагматично и надеждно екологично мислене да се превърнат във водеща основа за дългосрочно икономическо планиране и екологично проектиране.

Приложения

ПРЕДЛОЖЕНИ ПРИНЦИПИ И ПРАКТИКА

Архитектите, работещи за създаването на архитектурни концепции в планирането и строителството на сгради и изграждането на околната среда, безусловно поддържат идеята за развитие на световната култура, взаимнообвързано с околната среда, индивида, общността; чрез своите професионални сдружения те ще работят за реализацията на тази идея, като приемат изцяло и спазват следните принципи и ги прилагат на практика:

ПРИНЦИПИ

Принцип 1

Професионалистите в областта на архитектурата се информират взаимно индивидуално и колективно и помагат на своите клиенти да реализират начинания, свързани с околната среда във връзка с тенденциите, стратегията и новата политика в тази област.

Принцип 2

Архитектите професионалисти съдействат на местните общности за формулирането на възприетата стратегия и на главните насоки за изграждането на трайни човешки структури, икономични, със своя културна идентичност и обвързани с околната среда.

Принцип 3

Архитектите ще се стремят чрез

своето творчество да създават материална култура, обвързана с околната среда.

Принцип 4

Архитектите ще подпомагат развитието на устойчива екологична среда, прилагайки и утвърждавайки концепции, продукти и технологии, подходящи за целта.

Принцип 5

Със своето творчество архитектите ще съдействат за развитието на една екологически устойчива култура на планетата и ще осигурят действието на стратегия, концепции и нови технологии, подходящи за това развитие.

Принцип 6

Архитектите трябва да приемат стратегия на развитието и проекти, които отчитат нуждите на сегашните, но и на бъдещите поколения.

Принцип 7

Чрез своята практика в духа на международните конвенции за защита на правата и благоденствието на

обитателите на планетата, на съхраняването на различието в националното наследство, на паметниците на културата архитектите трябва да участват в изграждането на планетарната екосистема.

Принцип 8

Професионалното образование на архитектите трябва да обхваща широка гама познания в областта на изкуството, културата и хуманитаристиката, на естествените и социалните науки и технологиите като основа за изграждане и поддържане на устойчива екосистема и за създаване на подходящи за тази система форми на производство и устройства.

ПРАКТИКА

Основни насоки на проектиране на професионална практика и организация на труда във връзка с екологичната устойчивост.

Практика 1

Във всяка своя концепция и творба архитектите трябва да:

- избягват необратими поражения на средата;
- бъдат внимателни при вземане на решения (в случаите, когато нямат информация);
- избягват увеличаване на пораженията;
- дават възможност на бъдещите поколения да се възползват от качествата на околната среда;
- печат на намаляването на биологичните видове;
- създават проекти, сгради, структури, продукти, функциониращи без отрицателни последици за околната среда;
- прилагат преди всичко предпазни мерки и екологично чисти материали, а не саниращи начинания;
- обновяват и възстановяват деградиралата среда.

Практика 2

- Архитектурната професия трябва да създава сгради, структури, продукти и технологии, които:
- използват подходящи материали;
 - материали, които няма да окажат

- вреден ефект върху биосферата;
- да бъдат дълготрайни, с възможност за повторна употреба;
 - притежават възможности за монтаж и демонтаж и лесна заменяемост с цел модернизация;
 - позволяват да бъдат използвани за цели, за които не са били предназначени;
 - притежават добри качества по отношение на енергийната ефективност;
 - са с минимална консумация на енергия при строителство и производство;
 - позволяват прилагане на роботика и на изкуствен интелект;
 - способстват за доброто здраве на ползвателите и на биосферата;
 - допринасят за развитието и възпитанието на културни ценности;
 - използват методи и практика, която ангажира участието на ползвателите;
 - рециклират и позволяват рециклирането на материалите;
 - спомагат за развитието на само-

- задоволяващи се общини;
- развиват пешеходния и немоторизиран начин на придвижване;
 - съдействат за устроиване на необходимия моторизиран транспорт.

Практика 3

- Такава професионална практика изисква планетарна култура, която позволява:
- поведение, насочено към надеждно и сигурно бъдеще;
 - поддържане на връзки с предприятия, доставчици, клиенти и други въз основа на същите етични принципи, които прилагат в професионалната си практика;
 - проверките и контрола на средата да се упражняват така, че да осигуряват благоденствието на идните поколения;
 - решенията и действията да се ръководят от правилно разбиране на социо-икономическите фактори и екологичните реалности;
 - във всички страни да се прилагат подобни критерии за пораженията на околната среда;
 - да се опази целостта (екологична) на океаните и атмосферата;
 - да не се използва нищо, което води до деградация на средата.

Практика 4

- Архитектите трябва да предлагат нови проекти, други новости или да прибавят до стари (занемарени) практики, които:
- реставрират и обновяват деградиралите екосистеми;
 - опазват и поддържат здравето и благосъстоянието на хората;
 - предпазват и поддържат интеграцията и разновидностите на биологичните системи;
 - позволяват да се запазва енергията всеки път, когато това е възможно;
 - осигуряват ефикасни системи за управление на енергията в сградите и застроената околна среда;
 - позволяват използването на регенериращи ресурси;
 - когато е необходимо да бъдат използвани нерегенериращи енергийни ресурси, те да убреждат най-малко околната среда;
 - да водят до проекти и инфраструктури, които да функционират с енергоефективни източници;
 - да ползват в минимална степен енергия;
 - да ползват лесноглобяеми и лесно-разглобяеми продукти, сгради, структури и технологии;
 - подобряват дълготрайността на сградите, структурите и предметите;
 - използват слаботоксични или нетоксични материали;
 - гарантират осъвременяването и непрекъснатото модернизиране на сгради, структури, продукти и технологии чрез проектиране, позволяващо обновяване и адаптация;
 - предават съоръжения и други начини за съкращаване на количеството на отпадъците и рециклирането им;
 - способстват за използването на сгради, структури и продукти за други цели освен предвидените;
 - използват нетоксични и слаботоксични материали и съставки, с възможност за рециклиране.

ДО ЧИКАГО И НАЗАД - 100 години след Алеко

Бях измежду щастливите 200 български колеги, посетили САЩ по повод поредния конгрес на МСА, проведен през юни т.г. в Чикаго.

Америка (както сме свикнали да наричаме САЩ) може да обърка представите на всеки европеец за архитектурен мащаб и природно величие. Това още повече важи за нас - рожби на тоталитарната система, натъкани с извратени представи за тази чудна страна. Сто години след Алеко за нея може да се говори все още като за новооткрит свят. За чудесата на архитектурата, намерила всичките си възможни превъплъщения - от едноетажните жилищни сгради, чаровни ферми и мотели през климатизираните и озеленени пространства на магазини и хотели

до фантастичните небостъргачи. За спокойствието и сигурността на хората, населяващи този смайващ европеец свят. За естествения ред и дисциплина, царящи в цялото общество. За способността на милионите шофьори да пътуват из необятната си страна с ограничена до 55 мили скорост без нарушения. За невероятното и естествено възприето от цялото общество въздържане от пушене и употреба на алкохол. За възможността да живееш свободно и анонимно до момента, в който се превърнеш в нарушител на обществените порядки. За способността на хората да се радват по свой начин - накарала един многомилионен град като Чикаго да пропилее цяла нощ в автомобилна фиеста с клаксони, музика и песни след инфар-

ктната победа на баскетболните феномени от "Чикаго-булс" във финалния мач за първенството на САЩ. За естествено възприетите (и строго зачитани) привилегии за майки, деца и пенсионери. За хилядите разнообразни ресторантчета, закусвални и бистра, в които срещу 5 долара можеш да получиш храна, чието количество надвишава седмичната ти консумация у нас. За смайващата ефтиния по бензиностанциите, където един галон (около 4 литра) бензин струва само един долар (при средна заплата около 2000 долара месечно). За толерантната полиция, опазваща реда все още яхнала кротките коне. За усмихнатите лица на хората, които срещаш по улици и площади, но и за яростния протест на работниците, борещи се за правото си на труд, пейки националния химн с ръка на сърцето под гордо разветите национални знамена и с един-единствен лозунг: "По-добре смърт, отколкото живот на колена!"...

Америка (САЩ) е решила важните проблеми, свързани с основните физически фактори, обуславящи качеството на живота: обитаване, прехрана, комуникации. Американците живеят всеки според своя аршин: обикновените хора - в скромни еднотипни къщи, заможните - в индивидуален тип сгради, богатите - в разкошни домове с басейни, с архитектура, носеща отликите на своя обитател. Американците изглежда не познават оградата като средство за землена самостоятелност. Къщите "стоят" на улицата една до друга, сякаш са братски. Съвместният живот, общуването са естествени, те се обуславят от начина на разполагане на къщите. Домът е крепост, но селището и обществените сгради са на всички. И всички се грижат за реда и чистотата като за своя дом. И едно от интересните занимания на групата ни бяха облизване дали ще зърнем захвърлена хартийка по улиците и магистралите, пред фермите и motelите при близо 6 хиляди километровия преход в САЩ.

Американците обичат да пътуват. Човек остава с усещането, че една трета от гражданите на страната работят, една трета пътуват, а останалата трета се грижат за удобството на екскурзиантите. За тях пътешествието се е превърнало в индустрия, в поминък. Те обичат страната си и непрекъснато я опознават. Милиони пенсионери са вечно на път, сякаш цял живот са се трудили, за да дойде часът на "великото преселение". Разбира се, между тях се движат и огромни групи чужденци, но да различаш чужденеца в Америка е все едно да познаеш по външен вид у нас кой е тракиец и кой добруджанец. Да пътуваш из САЩ е повече от удоволствие - това е преживяване на неизпитани до момента усещания. Величествената природа, природосъобразният начин на

живот, съчетани с невероятната свобода и порядък, създават впечатление за едно модерно устроено и безпроблемно общество. И неусетно човек започва да мисли, че може да възникнат проблеми само в областта на духовния и социалния аспект на живота...

Когато обаче послуша дискусиите в пленарната зала на конгреса на МСА, специалистът разбира, че хората, отговарящи за пространственото развитие на обществото, ясно си дават сметка за сложните архитектурни проблеми, които възникват пред неговото устройство. Една от забележителните теми за обсъждане бе "Архитектурата на 21 век". Домакините, организирани блестящо конгреса и съпътстващите го прояви, бяха отредили време за свободен разговор по темата с водещи представители от САЩ, Великобритания, Франция и Канада и при свободното участие на присъстващите колеги от цял свят.

Бих искал да вярвам, че сравнително достоверно ще мога да запозная колегията с интересните виждания и становища, изложени по време на дискусиата. Нямам никакви претенции за авторство на идеите, нито амбиции да защитавам отделните мнения. Ще се радвам, ако, прочитайки написаното по-долу, колегите изпитат същите чувства и стигнат до същите мисли, които възникнаха у мен в Чикаго. Които и днес звучат като тревожна камбана в душата ми. Защото онова, за което се говори там, ако за страна като САЩ е тревожно, за нас навярно е трагично!

Какво мислят архитектите за главните проблеми на архитектурата през 21 век?

- Слънчевата енергия ще бъде използвана за задоволяване на енергийните нужди на сградите. Учените вече са открили повече от 2000 вида стъкла, без да са постигнали сериозен успех в самозадоволяването на архитектурно-строителните обекти чрез използване на слънчевата енергия;
- постигане на баланс между природата и архитектурата;
- използване на местните ресурси в строителството;
- създаване на вътрешни пространства, съобразени с климатичните условия и изискванията за прохладност или топлина. Създаване на сгради-хамелеони;
- подчиняване на творчеството на архитекта на изискванията за природосъобразност;
- архитектурата трябва да отговаря не само на изискванията на индивида, но и на обществото;
- формиране на качествено нова мотивация, осигуряваща преодоляването на "хищническия подход" при консумацията на природните ресурси;
- възстановяване на архитектурата като културно събитие в живота на обществото;
- чрез възпитание на децата да се

създават възможности за изграждане на ново отношение на обществото към архитектурата.

Към какво бъдеще се стремим?

- Архитектите на 21 век трябва да бъдат възпитатели;
 - предизвикателствата на бъдещето изискват преустройство на архитектурното образование, включващо постоянна подготовка;
 - практикуването на архитектурата трябва да се съчетава с дълбоко уважение към проблемите на екологията, тъй като живеем в един взаимнозависим свят;
 - наложителна е промяна в отношението към света и към природата. Пасивното възприемане на природата ще предизвика създаването на нов световен урбанизъм. Хармонията в планирането не е само архитектурен въпрос - това е групов проблем, в който участва и клиентът;
 - архитектурата трябва да се върне към земята. Бъдещите сгради ще съответстват на светлината, вятъра и водата;
 - архитектът не може и не е длъжен да поеме върху себе си отговорността за всички беди на човечеството, но той трябва да вдигне предупредителния флаг на тревогата за обществото;
 - архитектите не измислят строителните материали, но те трябва да се противопоставят срещу използването на вредни материали в сградите;
 - трябва да научим хората да си дават отчет какво вършат и как използват природните ресурси;
 - човечеството трябва да направи известна жертва по отношение на удобното и бързо придвижване в полза на природата, като се върне към велосипеда за близки и средни разстояния.
- Архитектурата на 21 век и естетиката.**
- модернизмът и в бъдеще ще бъде основната политика на архитектурата и това налага ясната му формулировка;
 - модернизъмът - това е способност-

та максимално да използваме нашата памет; способността да намерим формите за живот, нагледни към промяната и технологичното развитие; модернизмът е стремеж към простота и рационалност;

- бъдещето ще наложи хуманизиране на архитектурните традиции - всеки жест на архитектурата трябва да се впише в градската атмосфера;
- сега сградите се изграждат както автомобилите. За да създадем нов тип архитектура, трябва като Емерсон да създадем нов тип лодка, за да построим нов тип параход.

Пазарът и архитектурата на 21 век.

- Индустриалното общество ще трябва да се промени, но в тази промяна архитектът не може да бъде лидер;
 - архитектът трябва да поеме отговорност за всяка отделна сграда, но всичко ще зависи от нивото на активност на всеки индивид;
 - ръководителите на обществото нямат (и няма да имат и в бъдеще) способност да поемат отговорност за промените и затова архитектът трябва да бъде и лесничей, и химик, и физик, за да може да вникне в проблемите на обществото и природата;
 - трябва да научим децата на нов природосъобразен и комфортен начин на живот, за да променим постепенно менталитета на цялото общество и изискванията му към архитектурните обекти.
- В много от изказаните мисли е скрита надеждата да бъде намерен път, по който човечеството ще реши своите пространствени проблеми, свързани с изкуствено изгражданата среда за обитаване. Ние все пак сме част от това човечество, колкото и бавно да излизаме от тресавището на болшевишкото минало...

Георги ЛАБОВ

ВЕЧЕ ТРЯБВА ДА ДЕЙСТВАМЕ

Разговор

СЪС

СЪР РИЧАРД РОДЖЪРС

М.Б.: Току-що бяхте поканен на международното триенале на архитектурата в България през следващата година. Къде поставяте България, сравнена с другите държави?

Р.Р.: Все пак като европеец ми е много лесно да отговоря - "Европа си е Европа"!

М.Б.: В България за съжаление ние не говорим много за енергийна ефективност, за проблемите на инвалидите, които тук са решени със закон. Мислите ли, че архитектурата трябва да залага толкова много на енергоефективността?

Р.Р.: Почти винаги е необходимо това да се има предвид. Разбира се, бихме могли да спорим кой фактор наистина е по-важен от друг. Например дали канализацията е по-важна от архитектурата. В крайна сметка защо да правим една сграда по-скъпа, като би могло да бъде по-евтина? Когато можем да направим една сграда по-ефективна в енергийно отношение, защо да не го сторим? А това ще намали стойността ѝ.

М.Б.: Ние говорим за екологичната мисия на човечеството. Мислите ли, че хората ще постигнат крайната екоцел?

Р.Р.: Мисля, че те ще бъдат принудени - обикновено се сещаме да направим нещо едва когато сме принудени. Въпросът е обаче да не вземем това решение твърде късно! Искам да кажа, че в момента, когато казваме: "Стига толкова!", трябва да продължим с думите: "Аз ще направя...". Сега, когато замърсяването е прекалено голямо, ние трябва да действваме! През 1952 година в Лондон имаше големи мъгли. В някои дни аз не

можех да отида на училище, човек не можеше да говори от този смог, не можеше да си види шапката. Наистина! За децата беше чудесно, защото не ходеха на училище. И през тази 1952 година бе решено да се забрани отоплението с въглища. От тогава не сме имали смог! Решението бе взето навреме. Всичко се промени за една година с това ликвидирани на отоплението с въглищата във всеки дом.

М.Б.: Вие говорите много за вашите клиенти. Как се справяте с тях? Как успявате да ги убедите, говорейки за такива огромни сгради като центъра "Помпиду"? До каква степен играе роля думата, мнението на клиента?

Р.Р.: Много е смешно и впечатляващо. Хората си мислят, че на архитекта е така му идва идеята - ляга да спи и когато се събуди на другия ден, вече има решението на сградата. А всъщност не става така. "Помпиду" беше една голяма дискусия, банката "Лойдс" ни отне две години, докато стигнем до някакъв задоволителен резултат. Така че това е една двупосочна образователна система - да удовлетвориш клиента и, дай боже, той да открие някаква конструктивна мисъл у теб.

М.Б.: Мислите ли, че тези сгради са като голяма лаборатория, която е "предвидила" и бъдещите нужди на инвеститора?

Р.Р.: Винаги има опасност да пропуснеш нещо. Трябва да се вгледаш и да помислиш дали си предвидил всичко. Ето вчера аз прекарах деня като всички други, обикаляйки около къщите на Франк Лойд Райт. Всеки един от нас ги е разглеждал хиляди пъти, но там има неосъзнати може

би от поколението моменти. Аз не ги харесвам толкова като външен вид, но трябва да се вникне в подгони на автора, да се осъзнае скритото и да се извлече полезното. Разбира се, би било ужасно, ако всеки проектирало такива къщи. Самият Франк Лойд Райт би помислил, че това е доста странно! Но трябва да се извлече зрънцето!

М.Б.: Споменахте за проблемите на Третия свят, които влияят на човечеството. Дори в декларацията на този конгрес се казва, че всяко екологично решение, в която и да е точка на света, има отражение върху всички нас. Бихте ли коментирали по-подробно?

Р.Р.: Изведнъж в тези страни нахлува огромна техника и започват промени и подобрения, както в Китай например. От гледна точка на населението те постигат и имат правото да постигнат стандартите, които ние имаме тук. Това е логично, но в същото време и критично - преживяването на проблема ще бъде критично, а неговото решение води до поредица от нови проблеми. Свърхпопулацията ни засяга и нас много сериозно. Японците, например, смятат, че им се полага огромна площ поради тази свърхнаселеност, което може да означава и претенции към част от китайската територия. Това, разбира се, е само мое предположение, а не официално становище. Нека не настъпва някакво объркване след тези думи!

М.Б.: Благодаря! Ще Ви чакаме в София!

Интервюто взе
арх. Майя Бужашка
Чикаго,
юни 1993 г.

В брой 2/93 на списанието по технически причини е пропуснато името на втория автор на проекта за черква в Петрич, местността "Рупите" – арх. Богдан Томалевски. Редакцията погна извиненията си на арх. Томалевски за допуснатата грешка.

Уважаеми читатели
на сп. "Архитектура",

През следващата година
списанието ще излиза отново
в четири броя по 64 страници,
на луксозна хартия, с многоцветен печат.
Цената на годишния абонамент е 280 лева.

Каталожен номер 1024.

Не пропускайте крайния срок
за абониране - 4 декември !

Уважаеми колеги,

Бихме искали списание "Архитектура"
и през следващата година да задоволява най-пълно
Вашите професионални интереси,
да покрива максимално представите и изискванията Ви
за съвременна архитектурно четиво.

За постигането на тези цели редакцията желае
да разшири кръга на своите автори и сътрудници,
да обърне повече внимание на колегите извън София
и на тяхното творчество.

Тематиката на следващите броеве е отворена
за тези, за които тя представлява интерес.

В бъдеще ще се стараем да Ви държим
в течение на нашите планове
и ще разчитаме на участието Ви в тях.

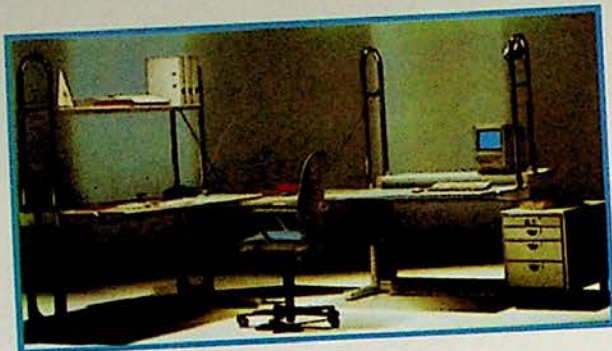
В желанието си да осигури максимална информационна
обезпеченост на колегията, да промени към добро
вида на списанието и да обезпечи средства,
гарантирищи високото качество на хартията и
полиграфическите услуги, редакцията на списанието
се обърна към рекламата и е готова да предостави на всеки
рекламна площ в своите книжки.

От друга страна все в интерес на по-доброто качество,
сме готови да публикуваме материали - статии, проекти
или реализации - платени от своите автори.

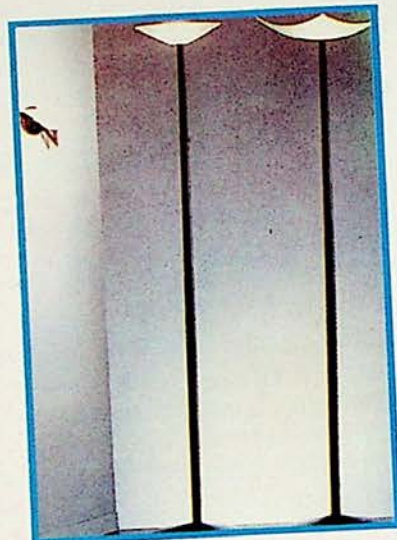
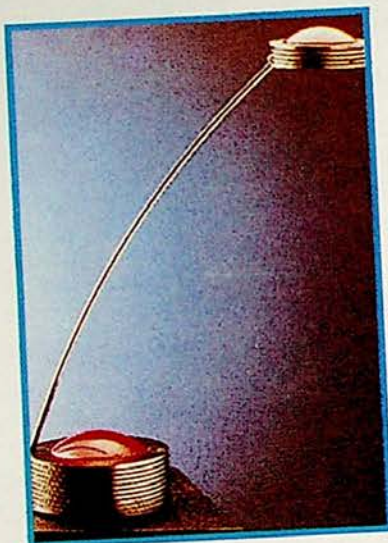
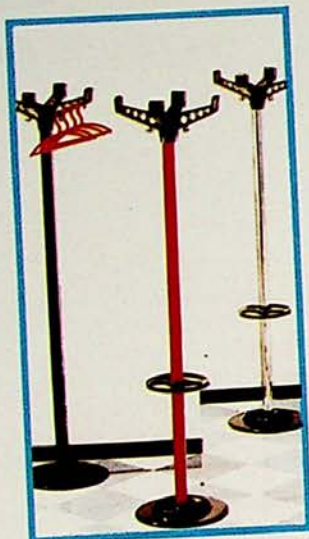
В желанието си да направи всичко, за най-пълното задоволяване
изискванията на архитектурната колегия
към списанието, редакцията е готова да разговаря с всеки,
на който не са чужди проблемите
на списание "Архитектура".

Ще се радваме ако се отзовете на нашата покана.

От редакцията
на сп. "Архитектура"

- **обзавеждане на
магазини**
- **всички видове
аксесоари**

SORIN INTERNATIONAL

**ОФИС И БАНКОВО ОБЗАВЕЖДАНЕ
ОТ НАЙ-ДОБРИТЕ ИТАЛИАНСКИ ДИЗАЙНЕРИ**

Постоянна изложба:

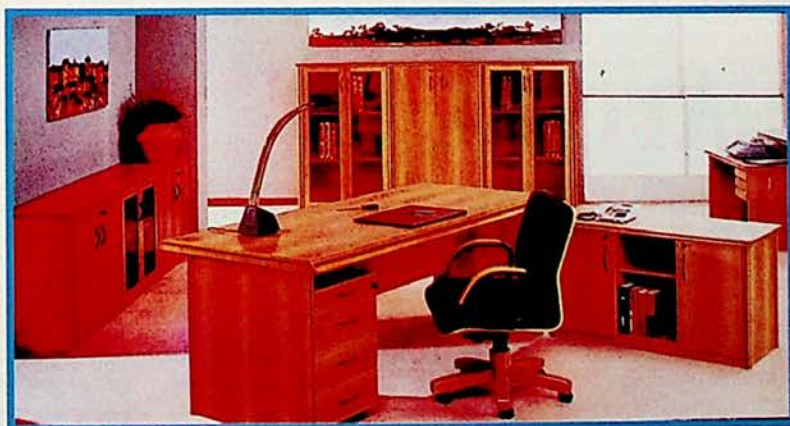
бул. "Хр. Смирненски" 1

(сградата на ВИАС)

тел./ факс: 65 82 26

1421 София

- богат избор на мебели за офиси и банки
- високо качество
- голямо разнообразие на модули
- широка цветова гама
- комплексно обслужване
- висококачествени леки преградни стени

Централен офис:

Viale Virgilio 42

(Zona Fiera)

Tel: 059/848800

Fax: 059/848801

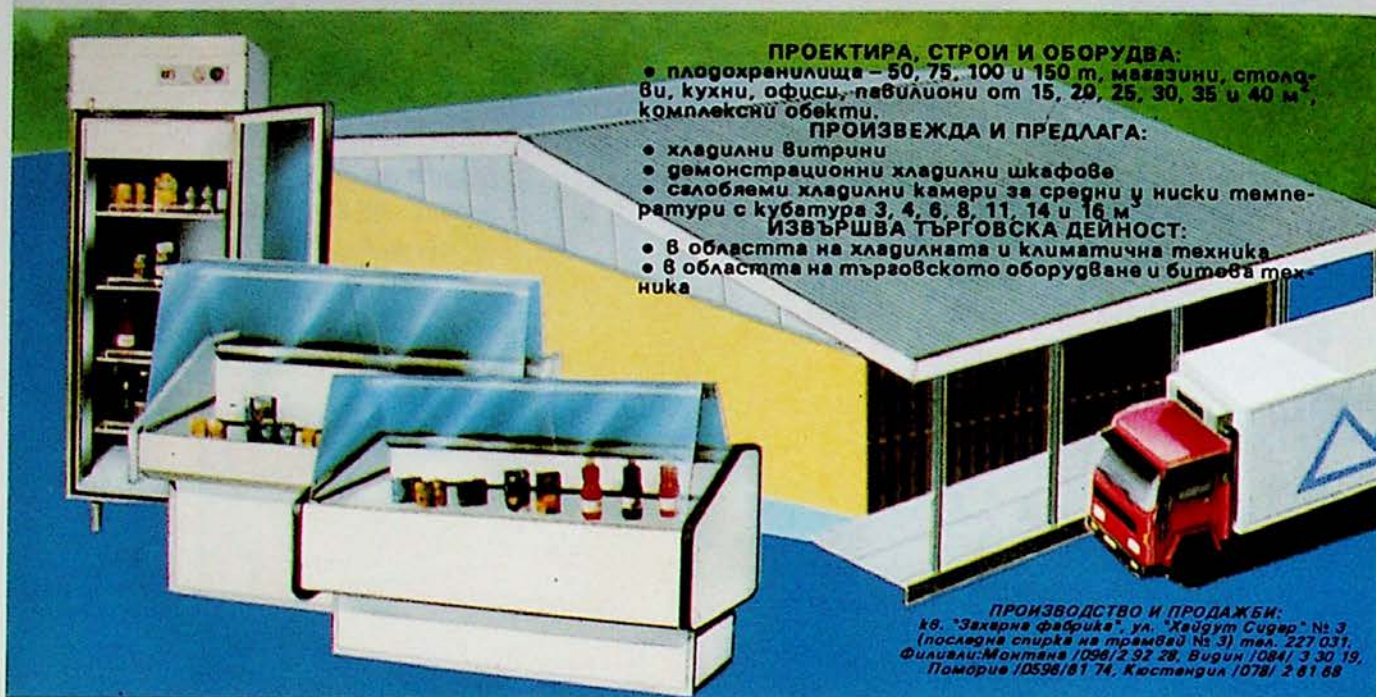
Modena, Italy

ФИРМАТА ТЪРСИ ДИСТРИБУТОРИ В ЦЯЛАТА СТРАНА И ПРИЕМА ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ВСЯКАКЪВ ВИД СЪТРУДНИЧЕСТВО ОТ ФИРМИ ПРЕДЛАГАЩИ ОФИС ОБОРУДВАНЕ.

KLIMAT INKOM V&K LTD

BULGARIA, 1220 SOFIA, 12A, PROBUDA STR.
TEL/ FAX: 31 80 39, 31 21 51, 31 21 52; TEL: 31 91 13

TELEX: 25 448
Klimat BG

ПРОЕКТИРА, СТРОИ И ОБОРУДВА:

- плодохранилища - 50, 75, 100 и 150 т, магазини, столови, кухни, офиси, павилиони от 15, 20, 25, 30, 35 и 40 м, комплексни обекти.

ПРОИЗВЕЖДА И ПРЕДЛАГА:

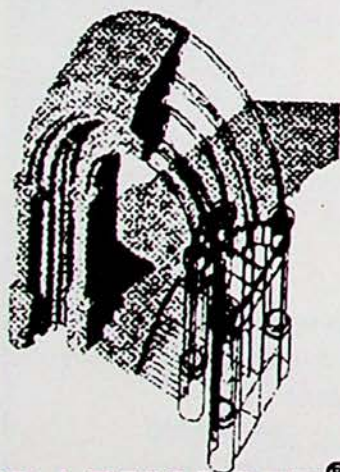
- хладилни витрини
- демонстрационни хладилни шкафове
- самобяеми хладилни камери за средни и ниски температури с кубатура 3, 4, 6, 8, 11, 14 и 16 м

ИЗВЪРШВА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ:

- в областта на хладилната и климатична техника
- в областта на търговското оборудване и битова техника

ПРОИЗВОДСТВО И ПРОДАЖБИ:
кв. "Захарна фабрика", ул. "Хейдут Сидар" № 3
(последна спирка на трамвай № 3) тел. 227 031.
Филиали: Монтана 1098/2 92 28, Вудин 1084/ 3 30 19,
Поморие 10598/81 74, Костенрич 1078/ 2 61 68

НИЕ ПРЕДСТАВЯМЕ НАЙ-ДОБРИТЕ!

GRAPHISOFT®

Архитектурен софтуер № 1 за MAC

ArchicAD®

Сега и за MS Windows!!

Съвместим с AutoCAD .dwg!

София (02) 898105 Пловдив (032) 225464, 265673

Фирма АКТ - официален дистрибутор на Graphisoft

Поради силния отзвук на темата "Българският архитект на кръстопът", продължаваме публикуването на получените материали

БЪЛГАРСКИЯТ АРХИТЕКТ ПРОДЪЛЖАВА ПО СВОЯ ПЪТ

Не мисля, че българският архитект е на кръстопът. В творчески план това е още по-малко валидно, защото при условията, в които работим днес, е необходимо да бъдат вкарани в действие целият минал личен опит, професионалните възможности, огромните организационни усилия и поуките от извървения път. Тази атмосфера някак изключва интелегентски съмнения и първични въпроси за същността, смисъла и насоките на архитектурата - явления, които възникват при едно уморено от своите постижения и развитието общество. Тези явления не са присъщи за време на излизане от криза, от състояние на подменени стойности, от неблагоприятни материали и обществени условия за развитие на архитектурата, в което се намираме днес. Разбира се, и в този момент при нас остават съмненията за направеното, постоянната вътрешна борба, отчаянието от необхватността на задачата - неща, неизбежен и мъчителен спътник на всяка творческа дейност.

По-точното определение за настоящето на българския архитект е, че той продължава своя път, но в нови, различни условия за дейността си. Новото са усилията, които влага, повишената степен на лична отговорност, радостта от бързото осъществяване на проекта и от възможностите, които наличието и разнообразието на строителни материали и изделия предоставят. Същевременно тези условия създават предпоставки за разслоение на архитектурната колегия, за изпитване на съмнения в собствената ни пригодност към подобни условия и така определят начина за съществуване на архитекта днес - непрекъсна-

та борба за осъществяване в професията и в живота.

Сегашното състояние на обществото поставя на изпитание моралните устои на всички нас, защото ценностите на демокрацията не са подкрепени от необходимите за тях законност и ред. Опирането на външни повърхностни белези и погрешното разбиране на демократичните процеси води до прояви на безредие, корупция и произвол в областта на архитектурната дейност. По този начин сериозно се нарушават обществените интерес и престижът на професията, а става и нещо още по-лошо - изкривеният образ на отношенията, които само външно наподобяват тези в демократичното общество, води до отричането на тези ценности. В противовес на всичко това естествено се стига до необходимостта от възстановяване на институцията Камара на архитектите в нейния истински законово смисъл. Този акт ще направи ясен пътя, по който вървим като професионалисти, и ще обуслови възхода на архитектурната дейност, ще определи отговорността на архитекта към обществото, като подкрепи стремежа към високо качество и професионализъм.

В подкрепа на възстановяването ѝ са и постиженията на архитектурата в страните от целия свят, където съществуват камари и които са практически неизбежни за обществата с пазарни отношения. Камарата на архитектите ще поддържа морала и законността при взаимоотношенията "архитект - общество" изключително в полза на обществото, ще даде израз на волята и желанията на тези, които правят архитектурата, неотклонно да следват пътя на същезателното начало. Така ще бъдат възстановени постепенно загубените оценъчни критерии, ще бъдат

изяснени действителните творчески възможности на всеки един от нас - нещо, от което нашето общество особено остро се нуждае. Всичко това е необходимо, защото ни предстои да поемем отговорностите за преосмисляне и приспособяване на съществуващи сгради, обществени пространства и градоустройствени структури към новите условия при подчертано рационално отношение в използването на изграденото до днес. В този процес, разбира се, с особено внимание и отношение трябва да съхраним главните следи на времето, което сме преживели, на което архитектурата е най-обективният летописец.

И отново на темата за пътя на българския архитект. Мисля, че у нас са заложени възможности като потенциал за развитие и приобщаване към постиженията на световната архитектура.

Основание за това са предимствата, останали у нас от състоянието на обществените условия, в които работехме досега - че успяхме да съхраним повече първични стойности на архитектурата, подобно на един беден и страдащ човек, за когото смисъл имат само няколко истински необходими неща. Дори нещо повече - архитектите от източноевропейските страни в известен смисъл могат да оплодят архитектурата на бъдещето с жизненост, преосмисляне на завръщането към основополагащи принципи и формиране на нови идеи.

С това подкрепям оптимизма, съпътстващ всяка промяна в начина на живот, за бъдещето на българския архитект, оптимизъм, така необходим ни днес.

Стефан БЕАЗОВ

ВСЕКИ ОТ НАС Е ИЗПРАВЕН НА СВОЙ СОБСТВЕН КРЪСТОПЪТ

Всяко време ни извежда на нов кръстопът и изисква от всички нас мъчителните усилия на Избора. Новото време ни изправя пред нови условия за творчество.

И всеки човек е изправен на свой собствен кръстопът - днес много повече от вчера. Всеки архитект е свободен да направи своя избор или по-точно да избере своя **Компромис**.

Борбата за оцеляване е борба за помирение на съвест и дейност, борба за помирение на професионална етика и трудно поприще. Не е лесно да бъдеш **Архитект**, когато трябва да се трудиш за хляба.

Тази борба е право и задължение на всеки от нас. Винаги е имало честни и нечестни игри. Важното е да участваш в тази, да търсиш и да намериш себе си в нея - това е първото и най-важно условие за успеха. Когато си вътре в тази "борба", разбираш и по-добре правилата на играта. Не става въпрос за писаните правила - те теоретично са ясни. Става въпрос за ония неписани норми на всяка професионална дейност, които всеки от нас трябва да усети и преживее по "стълбата нагоре". Казвам по "стълбата нагоре", защото е много лесно да бъдеш "етичен", когато си извън играта, когато гледаш отстраня. Борбата на полето на нашата професия може и трябва да бъде честна, да се играе по правилата, но изисква много твърдост и такт, воля за резултатност. Правилата на конкуренцията са неумолими и за жалост справедливи само към един - този, който печели.

В литературата, музиката или живописата конкурсите, доколкото ги има, са част от светския живот на изкуството, от неговата празничност - за кратко влияят върху славата на артиста, но не засягат по същество съдбата на творбите му. Времето винаги има шанс да пренареди моментните класации, защото, независимо от мястото си в тях, романите, симфониите или картините

се трупат във възбращаемия музей на културата, състезанието помежду им не е с фатални последици за "загубилите", не ги обрича на социална отговорност.

При архитектурните конкурси - за добро или лошо - нещата стоят по обратния начин: победата е тази, която осигурява социално битие на творбата, извежда я от света на възможното в света на реалното. Загубилите плащат най-високата цена - остават неродени. Този състезателен фатализъм определя самата природа на архитектурния занаят и не само когато авторите участват в специално организирани конкурси - най-лоялната форма на професионална конкуренция, но и във всеки свой професионален жест. Архитектът е в непрестанно състезание със социалните, психологическите и битовите промени на средата, в която работи. Той не може да се усамоти в резервата на белия лист, всеки негов шрих е нанесен върху предварително съществуващия образ на живота. Архитектурата е "писане" върху вече написаното от други. Така състезанието става двойно: един път се състезаваш с алтернативните решения на поставената задача - тях просто трябва да ги победиш; и втори път се състезаваш с решенията, заложи в самата среда - тях трябва да ги подчиниш на собственото си разбиране, да ги примириш със себе си.

Като се прибави и винаги трудната борба с чисто материалните условия на проектирането, става ясно, че архитектът е състезателен кон, който постепенно се вострастява в състезанието. Конкуренцията вътре в занаята, а и навън - между занаята и другите сфери на социалния свят, го прави настъпателен, нерядко дори агресивен. Неговата професионална реализация не е в абстрактното пространство на "високата" култура, а в предметното пространство на живота и за да я постигне, трябва да се бори за своето място в него.

Когато, обаче, човек застане пред античните храмове, пред ренесансовите палати, пред изумителните възможности на съвременните конструкции или пред постмодернистичните смесици от всичко това, неизбежно се усъмнява в този състезателен хъс на архитектурата, той започва да му се струва злободневен, евтин, фалшив. Големите образци като че ли са рожба точно на обратното, на меланхоличното съзерцание, на способността на архитекта да напусне не само конкретното място, но и своето време, да проектира не толкова в света, колкото да проектира свят. И тук се появява второто, също толкова силно изкушение на архитектурата - не да победи, а да избяга, не да се измъкне от социалната отговорност на възбращението, а да пренесе хората в тази отговорност. Архитектът, осъзнато или не, е разпнат от тези две изкушения и докато той строи "навън", те го рушат "отвътре". Така, обратно на житейската логика на помъдряването, той с възрастта като че ли все по-малко знае за своя занаят, като че ли все повече е разколебан в своя професионален избор. Двете стратегии - на състезанието и на съзерцанието, на победата и на бягството - и в световната, и в нашата практика имат своите привърженици, отразяват се къде по-директно, къде по-условно върху поетиката на тяхното творчество. Но то има шанс да се запомни и да бъде разбрано, само ако дълбоко в себе си съдържа великата мъдрост на архитектурата - съмнението, че си бил прав. Това съмнение е най-крехката и най-уязвимата, но и най-демократичната черта от архитектурната образност. Благодарение на нея отделните архитектурни творби се освобождават от самолюбивостта си, свързват се помежду си, влизат в общия образ на времето, мястото и обществото. ●

Лозан ЛОЗАНОВ

ГРАДОУСТРОЙСТВО НА ПРОМЯНАТА

БЪЛГАРСКОТО ГРАДОУСТРОЙСТВО В ПРЕХОДА КЪМ ДЕМОКРАЦИЯ

Анес българското градоустройство е в процес на демократизиране. Практиката, чужда и наша, показва, че градоустройството поражда редица конфликти, които може да бъдат обединени в три основни групи:

В първата са конфликтите, предизвикани от противоречивия характер на интересите на потребителите на градоустройствените проекти. Градът представлява своеобразно съчетание между частни и обществени, индивидуални и групови, ведомствени и кооперативни, локални и общодържавни интереси.

Прокарването например на транспортна магистрала може да бъде крайно необходимо за даден град и едновременно с това справедливо нежелано от обитателите на прилежащите територии, които ще страдат от шума и замърсяването на въздуха, предизвикани от движението по нея. Или пък изграждането на училище в даден жилищен район може да е безспорно необходимо и заедно с това да противоречи на интересите на собствениците, чиито имоти трябва да се отчуждят, за да се освободи терен за неговото изграждане.

Майсторството на градостроителите при решаването на този тип конфликти се крие в това, да се разработи проект, чиято реализация ще засегне най-малък брой обитатели на дадена територия и заедно с това ще предвижда съответни компенсации.

Много съществено условие за правилното изграждане на градовете е да бъде осигурено оптимално съотношение при задоволяването на частните и на обществените интереси.

Ако в близкото минало нашата градоустройствена практика онеправдаваше частните собственици, сега има опасност да бъдат оцелявани обществените интереси. Трябва да се предпазим от евентуално връщане към хаотичното изграждане на градовете, характерно за периода на

ранния капитализъм, когато само пазарът е диктувал градоустройствените решения. Трябва да се намери онова деликатно съотношение между интересите на различните видове собственици, което, използвайки механизма на пазара, ще доведе до оптимално градоустройствено решение. Това изисква както гъвкава законодателна основа, така и много висок професионализъм при изработването и особено при прилагането на градоустройствените проекти.

Втората група конфликти бива причинявана от несъответствието между градоустройствените решения и нуждите на съответните потребители. Тези несъответствия може да се дължат както на непълна или грешна информация за съответните нужди, така и на неумението на проектантите да намерят пътя за оптимално задоволяване на интересите на различните потребители. При тоталитарната система на управление потребителят на градоустройствения проект се олицетворяваше от определено звено в управленската верига и проектът се нагаждаше според изискванията на това звено. Най-ярка илюстрация на факта, че реалните нужди на истинските потребители не се проучаваха, бяха нашумелите през предишното десетилетие градоустройствени операции, свързани с ежегодните посещения на дипломатическия корпус в различни градове на страната. Без да отричаме реалния им принос в изграждането и благоустрояването на посещаваните градове и високия професионализъм на голяма част от архитектите и инженерите, участвали в тези операции, не можем да не признаем, че те носеха показан характер, без да отговарят на най-наболелите нужди на местното население.

У нас има добре подготвени архитекти в областта на градоустройството. При новите условия те трябва да попълнят своята квалификация със знания и умения, които да примиряват противоречивите интереси на различните собственици. В това отношение е полезна съв-

местната работа със специалисти в областта на социалните и културните процеси в обществото.

Необходимо е да се премахне монополизмът в градоустройственото проектиране, като възлагането на проектите се извършва само с конкурс.

По отношение на изходната информация за разработване на проектите практиката изисква подчертано внимание към нейната представителност. В много случаи най-активната част от населението, която публично защитава своите интереси, се отъждествява с желанията на всички граждани, което невинаги отговаря на истината. За да се избегне оцеляването на т. нар. мълчаливо мнозинство, в много направявали страни се провеждат референдуми. Третата група конфликти се дължат на противоречието между динамичността на социално-икономическите процеси и относителната статичност на градоустройствените проекти.

Въпреки че в нашата досегашна практика беше задължително да се разработват етапни планове за реализация на градоустройствените проекти, те илюстрираха крайната картина на дадено селище за определен период. Промените в социалната заявка невинаги можеха да намерят адекватно отражение в градоустройствените проекти. Това е една от основните причини да останат незавършени много градоустройствени операции в миналото.

За да отговорим на динамичните промени в обществото, трябва да превърнем градоустройствените проекти в инструмент за управление на градоустройствените процеси. Проектите ще трябва да показват все повече какво и как не трябва да се строи и все по-малко какво и как да се строи.

Ще се практикува по-широко т. нар. оперативно градоустройство, което е свързано с подобряване на професионалния състав на съответните служби в общините.

И тук бързам да предупредя, че възможностите за промяна в градоустройствените проекти трябва да бъ-

дат лимитирани, за да не се стигне до своеволия от страна на местните власти, до загубване на общата стратегия и ликвидирани на определени архитектурни и културни ценности.

Конфликтите в градоустройствената дейност са неизбежни, но те трябва да бъдат разкривани, изучавани и преодолявани.

За да може този процес да се извършва по най-добрия начин, взаимоотношенията между участниците в него трябва да отговарят на няколко основни принципа:

Първият е равнопоставяне на всички потребители на градоустройствените проекти - частни лица, кооперативни и държавни организации, местни, районни и общоградски колективи. Нашата досегашна практика бе ярка илюстрация на диктата на силните на деня държавни ведомства и на пренебрегването на интересите на кооперативните организации и особено на частните лица. Това пречи на териториалните власти да осъществяват комплексно и балансирано развитие на управляваните от тях територии в интерес на цялото население. Необходимо е законодателна защита на правата на всички ползватели на терени в дадена териториална общност.

Вторият принцип изисква пълна откритост и гласност при разработването на градоустройствените проекти и широка информираност при вземане на решенията. Правото на гражданите на организирано участие в обсъждането на проекти, в съставянето на програми, в конституирането на идеи за устройване на дадена територия, в осъществяването на контрол на качеството на проектните решения и на дейността на органите по тяхното прилагане трябва да бъде законодателно регламентирано.

Третият принцип е пълно разделяне на функциите на участниците в градоустройствените процеси с оглед да бъде осигурена оптимална професионална компетентност и ефикасен и безпристрастен взаимен контрол.

Създаването на общински фирми за градоустройствено проектиране, както и практиката на ведомствените проектантски организации крие голяма опасност от монополизиране на тази дейност.

Четвъртият принцип изисква управляващите дадена територия общински и областни съвети задължително да се отчитат пред нейните потребители.

Спазването на посочените основни принципи на взаимоотношения между участниците в градоустройствените процеси ще подпомогне демократизирането в тази важна социална и културна област.

проф. ИВ.НИКИФОРОВ

ПОЛИТИКАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА И ТЕРИТОРИИТЕ

В съответствие с проблемите на развитието на населените места и със социалните, икономическите и политическите реалности на сегашния период е в ход реформа в устройството на територията на населените места и в жилищния сектор. Тя се изразява в подготовката преди всички в нормативната основа на законни и подзаконни документи, а също така и в експериментирането на нова система от устройствени планове, дейност, започнала преди две години.

Какви са най-общо новите постановки на тази реформа, на тази нова уредба?

В съдържателен смисъл устройствената дейност се определя много по-широко като целесъобразно използване, опазване и изграждане на териториите, т.е. като една комплексна дейност, ориентирана към екологосъобразно устойчиво развитие. По този начин политиката за устройство се съчетава с политиката за опазване и устойчиво развитие на средата.

Обхватът на действие на Закона за устройство на територията и на устройствените планове се разпростира вече реално върху цялата територия на страната, а не само върху територията на населените места, реално, а не декларативно. Предпоставка за това е появяващата се частна собственост върху поземлените имоти на цялата територия, която измества абстрактната, колективната, кооперативната или общонародната собственост върху земята и поставя много сериозни изисквания към устройството и изграждането.

Законът предвижда защитата на правото на частните собственици свободно да се разпореждат със своите имоти в населените места и извън тях, разбира се, без да нарушават правата на своите съседи и като зачитат обществените и държавните интереси. Това означава прилагане на принципа за равнопоставеност на различните видове поземлена собственост.

В сферата на земеползването и на формирането на структурата на територията освен традиционните типове територии, отговарящи на трите поземлени фонда - за селско стопанство, за горско стопанство и за урбанизация, се определят още два нови типа територии, които заслужават особен интерес и грижа при планирането и които отразяват съвременния характер на земеползването и на екологическия подход в устройството на територията. Това са териториите за природозащита и нарушените територии за природовъзстановяване. За всеки от тези пет типа територии, които определят териториалната структура, се набелязват конкретни изисквания за използването, опазването и изграждането им, предвиждат се и подробни устройствени планове за разновидностите на територията. Всичко това е в резултат, повтарям, на съвременното развитие на земеползването в страната и на силно изостреното вече екологическо чувство и съзнание.

В устройството и застрояването на населените места и териториите извън тях се набелязват специфични изисквания и правила, определени с устройствените планове. Тези правила се смятат за неразделна част от устройствените планове, тяхна същност и доразвиване на нормативната основа, като по този начин чрез утвърдените правила се засилва ролята на устройствения план или фигуративно казано утвърденият устройствен план е закон. Изработването на новите устройствени планове и тяхното одобряване ще се отличава с широка публичност и ще се осъществява с прякото участие на населението чрез анкетиране, обсъждане, широка гласност и явност, което ще гарантира един демократичен подход при устройственото планиране.

Дава се правото и на инвеститорите, които са заинтересувани и които проявяват инвестиционна инициатива, сами да провокират възлагането и разработването на устройствени планове.

Регламентира се периодичното от-

•••

•••

читане на приложението на утвърдените планове пред одобрилия ги орган и пред обществеността.

Тези най-общо постановки и принципи на новата нормативна основа, надяваме се, са гаранция, че тя ще бъде в състояние да урежда по един модерен начин устройството на територията и на населените места в условията на сложен преход към нови обществени взаимоотношения, базирани се на възраждащата се частна собственост и на пазарните принципи.

Новият закон за устройство на територията беше предмет на широко обсъждане сред нашата колегия, включително и в Съюза на архитектите по инициатива на Националния клуб на урбаниста. Паралелно с това по инициатива на министерството се експериментират новите устройствени планове и залегналите в нормативната уредба нови принципи, нови постановки. През миналата и през настоящата година бяха възложени и подложени на експертна оценка във Висшия експертен съвет в министерството редица планове за устройство на територията и на населените места. Ние приехме един принцип на съвместно възлагане с общините на тези експериментални и в същото време реално приложими устройствени планове. Смятаме, че по този начин се проявява по-голяма ангажираност и интерес от страна на възложителите и изпълнителите на тези планове.

По отношение на устройствените планове на общините обаче трябва да споделя, че за съжаление в момента такива планове не се възлагат и не се разработват по редица причини, най-вече поради неизяснената все още собственост върху земята, поради незавършеното земеразделяне. Да се експериментира такъв вид план е особено необходимо именно поради появата на новите видове собственост и поради необходимостта да се защити общонационалната и общинската собственост върху територията на общините. Такъв план трябва да бъде включен в палитрата на нашите експериментални разработки. Той трябва да намери своя образ като план за устройство и развитие, като план, на базата на който ще се осъществява цялостното социално-икономическо, социологическо, инфраструктурно, естетическо устройство и развитие на територията на нашите общини.

Този план е още повече необходим, след като нашите надежди по отношение на плановете за земеразделяне излезнаха до голяма степен напразни. Ние разчитахме, че чрез тези планове ще може да се реализира известна устройствена или поне земеустройствена дейност. Със съжаление констатираме, обаче, че това са просто планове, които ще се ориентират към разделяне на земята и това е много важно - към формиране на нов кадастър на територията. Той ще бъде солидна основа за раз-

работването на бъдещите планове за устройство на територията на общините, които са регламентирани като задължителен документ и основа за землеползването и за цялостното развитие на тази територия. Все пак, за да попълним тази празнота, ние подготвихме една наредба за застрояване на земеделските земи.

Подобна наредба готвим и за устройството на Черноморското крайбрежие, една много чувствителна територия, която привлича много големи интереси и апетити за строителство, но за която съществува и много голяма опасност от екологическа деградация. В тази наредба се търси да се защити изключителната държавна собственост, каквато представляват крайбрежната ивица и плажните зони и всички природозащитни територии по това крайбрежие и аз смятам, че общините тук ще проявят достатъчно мъдрост и далновидност, за да надскочат своите общински интереси и вждания и да защитят интересите на нацията като цяло, съзнателно ограничавайки се по отношение на някои територии с национално значение.

Колкото до общите градоустройствени планове, през изминалата година успяхме да възложим няколко такива с експериментален характер и с приложен характер. Това са плановете на градовете Кюстендил, Добрич, Поморие и Харманли. Мисля, че получихме добри резултати. Бяхме свидетели на едно разширяване на обхвата на общия градоустройствен план в околградската територия, където са концентрирани много сериозни проблеми, много градски функции. Но и тук е необходимо допълнително изясняване на поземлената собственост - както в града, така и в околградската територия. Тези планове също трябва да защитят и да запазят общинската собственост, особено в градската инфраструктура, в техническия скелет на града и ако може фигуративно да се изразим, в екологическия му скелет - в системата на озеленените площи, във всички природни елементи, които градът трябва ревниво да съхрани в своето устойчиво развитие.

В това отношение бих искал да обърна внимание на колегите от общините относно големия натиск сега зелени площи или терени, предвидени за озеленяване, да се отреждат за други градски функции и преди всичко за индивидуално строителство. Тогава, когато става дума за зелени площи за широко обществено ползване, които са елемент именно на този екологически скелет на града, трябва много ревниво, много внимателно да опазваме тази природна територия не само вътре в града, но и около града, където се развива зелената система и където ще се формира тази екологическа структура.

Особено сериозен проблем представляват и земите за земеделско

ползване край градовете, които безспорно трябва да разглеждаме като бъдещ резерв за развитие на жилищните територии на града.

Най-необходими са общините са подробните устройствени планове, особено за големите градове, чиито централни градски части "се сблъскват" с реституцията на недвижими имоти, което прави неприложими действащите планове. Всички общини изпитват сериозна необходимост да възлагат такива планове. Тук именно с поредица подобни планове успяхме да експериментираме нови подходи в устройството. До голяма степен сме неуволноворени от прилагането на принципа за участие на населението при разработването на подробните устройствени планове. И колегите от общините, и проектантските колективи не успяха да намерят достатъчно действени форми за контакт с населението и за отчитане на неговото мнение при изготвянето на плановете задания, които по същество вече са една нова форма, отразяваща и видовете собствености, и поведението на това население, неговите потребности.

Тук се експериментира възвеждането на нови правила за устройство и застрояване като неразделна част на плана, по-голяма гъвкавост и отвореност на плановете за разлика от досегашните твърдо определени, сковани застроителни планове с установени строителни петна.

С прилагането на плановете в отделни случаи неоправдано се избързва. Когато общините нямат готовност, когато не е изяснена поземлената собственост, когато не е изяснена реална необходимост от тези планове не бива да се бърза с тяхното възлагане. Смятам, че това е проява на познат симптом от миналото, когато разработвахме изключително много планове, които не намираха приложение.

Не бива да бързае и с възлагането на окончателните проекти. След утвърждаването на предварителния проект е необходим един много сериозен период на съгласуване, на обсъждане от населението, от всички заинтересувани землеползватели - ведомствата и частни собственици-стопани, за да се оцени реално предварителният проект, да се вземе отново мнението на обществеността по отношение на неговите постановки и едва тогава да се премине към разработване на окончателен проект.

Трябва за свикнем с факта, че устройството е дейност, която не свършва с разработването на една фаза. Между двете фази на разработване на проекта проектната дейност активно продължава с този именно устройствен процес на планиране, с участието на всички заинтересувани ползватели на територията.

Петко ЕВРЕВ

НОВАТА РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА И ПРОБЛЕМИТЕ НА УРБАНИЗМА В БЪЛГАРИЯ

Европейската теория и практика от края на Втората световна война до наши дни преминава през няколко основни фази.

Първата фаза е следвоенният период. Основната задача е възстановяване след разрушенията от войната. Характерно за фазата е, че напълно доминират икономическите, а не устройствените подходи. На фона на решаващата дума на икономиката място има само технико-устройственото планиране, което обслужва възстановителния процес в разрушените икономика, населени места и инфраструктура.

След възстановяването на териториите си съответните страни преминават към втора фаза на развитие на регионалната политика: планиране на социалното пространство.

Ускореното социално-икономическо развитие от средата на петдесетте до средата на осемдесетте години поражда проблемите център - периферия с опитите за решаването им - зоните на урбанизираните райони, проблемите, свързани с екологията, с по-нататъшното изграждане на техническата инфраструктура, с опазването на селскостопанските земи, с ограничаването на темповете на концентрация на активности и на население и т.н., и антипода - периферията, където се формират зони с отрицателни темпове на общоикономическо развитие, с нисък социален статус, с високоотрицателно салдо, голяма безработица, слабо изградена и в лошо състояние инфраструктура и други.

В основата на решаването на тези проблеми е така нареченият социален подход. Основният белег за този подход е създаването на регионален фонд за развитие. На него се базира цялостно изградената регионална политика, а именно:

- проблемно райониране на страната;
- типологизация на районите;

- разработване на политика за всеки тип район;

- разработване на нормативна уредба за всеки тип район;

- създаване на механизми за управление на процесите чрез забрани и стимули - преки и непреки.

Постепенно Западът преминава към нова фаза в развитието на своята регионална политика - така наречената фаза на неоконсерватизма. Тя се формира в средата на осемдесетте години, като най-характерното за нея е отказът от регионалния фонд за развитие или рязкото намаляване на неговото значение при провеждането на неоконсервативната регионална политика.

Разработва се концепцията за отказ от регулирането на организацията. Създава се нов подход вътре в районите на концентрация - така наречената концентрирана децентрализация, в основата на която стои физическото планиране. Това означава пълна свобода на действието за частния капитал, отпадане на всякакви ограничения за концентрация, стига това да е икономически ефективно. Възникването на трите фази в регионалната политика на западните страни подсказва следните закономерности:

- при икономическа криза, рецесия, съпроводена с висока безработица, приоритет пред териториалноустройствените получават икономическите аспекти - следвоенната фаза и неоконсерватизмът говорят за това, докато в периода на благоденствие е обратното, т.е. тогава се обръща повече внимание на социалния фактор, планира се социалното пространство.

В своята същност регионалната политика на Запад се определя от следните фактори:

- първо, тя се осъществява във времето без смяна на социалния строй;

- второ, тя протича при тридесет до петдесет процента държавна собственост, а при нас - при деветдесет процента;

- трето, в регионалната политика на Запад частната собственост е

локомотивът на развитието;

- четвърто, държавата стимулира, създава благоприятни условия за активизиране на частния капитал чрез изграждане на сложна система, основана на приоритети и преференции. Засега такова нещо в България няма. На фона на тези най-общо закономерности и процеси интерес предизвиква определянето на проблемите и философията на анализа, както и средствата за решаване на урбанизационните проблеми.

Във фазата планиране на социалното пространство, например, във Франция беше разработен класически подход към столицата Париж, който в основни линии търси:

- централизация и ограничаване на промишления потенциал на града;

- организиране на пространството на Парижкия басейн;

- разработване на концепция за градове-сателити в зоната на влияние на Париж;

- разработване на концепция за контрабалансори на Париж в националното пространство на регионално равнище;

- подчиняване на поредицата от действия в техническата инфраструктура, екологията и третичния сектор на тази политика.

В чисто устройствен план организацията на пространството обслужва тази политика, тази стратегия на държавата.

Във фазата на неоконсерватизъм, например, в Холандия нещата стоят в съвсем друг план. Тук курсът за равномерно социално-икономическо развитие е сменен от ориентация към концентриране на население и активности в районите с висок изходен икономически потенциал. Това са агломератите на Холандия.

Приоритет получават елементите на физическото планиране, резервирането на свободни пространства между плътното градско застрояване, осигуряването на рекреационни територии, целенасоченото формиране на промишлени зони и т.н.

Това лежи в основата на неоконсер-

• • •

•••

вативната регионална политика - така наречената политика на концентрирана децентрализация. Тя има още една особеност - при разработването на стратегия за развитие и устройство всеки район, град, селище трябва да разчита предимно на собствените си ресурси и на собствената си инициатива. Затова в Холандия и в някои други страни държавата прехвърля тези дейности на съответните териториални администрации в низходяща степен. На тази основа се променят акцентите и в урбанизационната политика. Постепенно се преминава към реконструкция и обновяване на големите градски центрове. Стимулира се жилищното строителство в тях, особено на мястото на вече неизползвани промишлени зони.

На преден план излиза концепцията за компактни град, предполагаща интензификация при използването на територията в най-големите градски центрове за сметка на уплътняване на функциите ѝ и на тяхното рационално съчетаване.

От казаното дотук следва, че има органична връзка между провежданата от държавата регионална политика и приоритетите в урбанизма. За съжаление от 1989 г. насам нито едно правителство у нас не се е ангажирало с конкретна концепция за провеждане на регионална политика. През последните петдесет години в нашата страна се формираха проблеми, довели до сериозни деформации в националното пространство. Сега в добре изразен вид има център и периферия, зони на концентрация и деконцентрация, зони и осци на урбанизация и дезурбанизация.

През целия период в планирането доминираше ведомственият, отрасловият подход, а не интегралният териториален подход.

Формирането на нова регионална политика, основана на опита на западноевропейските страни, показва необходимостта от възвръщане на нови координати в райониранието на страната. При всички случаи то трябва да бъде проблемно ориентирано, основано на теорията на поляризацията, като в центъра на вниманието се поставят градовете и територията, върху която те организират своето въздействие. С други думи актуален е проблемът за определянето на регионалните центрове и адекватните им полета на въздействие. Така ще се ограничи броят и териториалният обхват на регионите в България, ще се определят тематичните равнища вътре в тях със съответни центрове към прилежащите им полета на влияние. Ето защо градът - носител на урбанизацията, се превръща в главна носеща конструкция на райониранието и на неговата вътрешна йерархия.

През изтеклия период в областта на селищното устройство се прилагаше подход, основан на следствието. Това означаваше, че някой някъде вземаше решение какви производст-

ва да бъдат локализираны в градовете, колко работна ръка ще формират те, какъв ще бъде техният мащаб, кога ще бъдат изградени, колко ще бъде населението в съответния град в перспектива, каква ще бъде жилищната програма, какво равнище на обслужване по съответните нормативи трябва да бъде изградено, какво благоустройство е проведено и други.

На специалистите, които боравеха с материята на градоустройството, се предоставяше правото чрез съответна нормативна уредба да намерят решение на зададените откън параметри. Проблемите за създаването на проектните решения, за поредицата актуализации на тези решения изцяло зависеха от субективния фактор.

При новите условия, като се възприеме и западният подход, градът е не следствие, а причина за развитието и устройството на пространството. Това означава, че основната работа по разкриването на потенциалите за развитие, специализация и съпровождателите ги устройствени решения се формират на основата на градовете и полетата на тяхното влияние по посока на все по-големия център до регионалния център, до страната като цяло.

Конкретните приоритети в селищноустройствения подход ще зависят от това каква ще бъде провежданата от държавата регионална политика. В случая не е излишно да се отбележи, че механичното копиране на регионална политика или на фаза в регионалната политика, формирана в реално време и в конкретни условия в друга държава, ще ни поднесе много сериозни изненади. Основното, което сега, в момента, трябва да бъде прецизирано и решено, е откъде да започне България, каква регионална политика да практикува и какви да бъдат приоритетите в тази регионална политика, за да стане възможно и реалното методическо, теоретично и практически осмисляне на работата в реалното градоустройство.

Подходът отгдолу е път към създаване на уникален образ на всеки град, на всеки регион и на страната като цяло.

Изтъкнатите по-горе аргументи налагат извода за необходимостта от кардинална преоценка в сферата на теорията и практиката в градоустройството. От планиране на следствие трябва да се пристъпи към планиране на причината, на претентията за развитие, основана на ресурси, потенциали, на социални, екологични и други условия, на човешката предприемчивост и на частната активност.

О т доста време вниманието на специалистите, занимаващи се с териториалното и селищното устройство, а и на цялата архитектурна колегия, е насочено към проблемите на остарялата вече нормативна база в тази сфера и най-вече на действащия закон за териториално и селищно устройство.

Основанията, които налагат да се създаде нов закон, уреждащ устройството на територията, са в дълбоките коренни промени, извършващи се в нашата страна при прехода към свободна пазарна икономика, в усилията да бъде изградена независима демократична и цивилизована правова държава - страна на свободни правни субекти. Приети бяха или са подготвени и предстои да бъдат приети от законодателната власт основни закони на пазарното стопанство: реституционните закони, Законът за собствеността и ползването на земеделските земи, Законът за имуществата, собствеността и сервитутите, Законът за държавните имоти, Законът за общинските имоти, Законът за приватизацията и др., с които се възстановява постулираната от Конституцията на Република България неприкосновеност на частната собственост, гарантираща на гражданите на една демократична страна необходимите му сигурност, спокойствие и независимост, за да бъде той свободен.

В тези условия действащият Закон за териториално и селищно устройство не отговаря на сегашната ситуация и заедно със съответните подзаконови нормативни актове не подлага на повече корекции, доколкото в основата му стоят тоталитарните подходи на насилие от страна на централизираното планиране на държавата върху собствените на невидими имоти. Това създава сериозни затруднения и дори напоследък в известен смисъл води до градоустройствена анархия, без да могат специалистите и съответните служби законово да ѝ противостоят.

Проектът за нов Закон за устройство на територията се разработваше в продължение на няколко години от екипа на Националния център по териториално развитие и жилищна политика, като премина през над десет редакции. Бяха положени усилия в създаването на закона да се включат възможно най-голям брой специалисти, както и да се направи съпричастна цялата колегия. Неколкократно бяха организирани широки професионални обсъждания, една от последните редакции на проектозакона бе публикувана във вестник "АБС". Много колеги направиха свои предложения за редакция и корекции на текстове, както и много принципи бележки. Спокойно може да се каже, че последният вариант, който бе изпратен за съгласуване от министърствата и ведомствата и предстои да бъде приет от Министерския съвет, е колективен труд на много широк кръг колеги.

Като основна цел на закона може да бъде посочено осигуряването на защитата и баланса на интересите на всички участници в устройствения процес - физически и юридически лица (граждани, фирми, организации, общината и държавата) и адекватност на новите обществени и икономически условия. Това възсъщност е и най-сложният, комплексен и спорен момент във всяко законодателство в устройствената сфера. За да се осъществи тази цел, проектът за закон за устройство на територията

Атанас АТАНАСОВ

СЪЩЕСТВЕНА ЧАСТ ОТ РЕФОРМАТА В ТЕРИТОРИАЛНОТО И СЕЛИЩНОТО УСТРОЙСТВО

Проектът за нов закон за устройство на територията

се гради на няколко основни идеи, които съставителите са се стремили да защитят възможно най-пълно и последователно.

1. Осигуряване на възможност за прецизен баланс на частните и обществените интереси. Дадена е възможност за реализация на доказани обществени интереси при пълна гаранция за защита на частната собственост. В този смисъл преговорите са определени като основен начин за разрешаването на противоречията между обществения интерес и частната собственост. Отчуждаването е запазено като последна възможност, в силно ограничен брой случаи и при пълна гаранция за обезщетение на съответния собственик.

В същото време са предвидени и механизми за съобразяване на частния интерес с интересите на града, както и с интересите на съседните собственици. Предвидени са нови права на общините, които при силно ограничените възможности за действие и за придобиване на собственост върху територията в условията на гарантирана частна собственост, им дават шансове за провеждане на целенасочена общинска устройствена политика. Това са преференциалното право на общината за покупка на имоти (правото на първи купувач) и правото за събиране на част от повишената стойност на терените (разликата между цената преди и след включване в строителни граници).

В същото време са гарантирани някои права на частните собственици, които досега бяха пренебрежнати - правото на обезщетяване при засягане на техни интереси от градоустройствения план и правото на обезщетяване при преодоление на плана (при промяна на плана преди определения срок). Тези процедури защитават собствениците срещу евентуални своеволия на общинските власти, както и установяват чрез икономическа принуда една по-голяма дълговечност и трайност на градоустройствените планове.

2. Равнопоставяне на различите видове собственост. В проекта е дадено предимство на функционалните характеристики на територията, без значение чрез какъв тип собственост се реализират те. Тази теза е прозвизала целия проектозакон и съставителите смятат, че това е единствено правилният подход към териториалните и устройствените проблеми. Предоставени са възможности за реализиране на различни начинания от обществен интерес на частни терени и от частни инвеститори при наличие на възможности за търговска печалба.

3. Създаване на специализирани фондове за устройствени нужди. Доколкото устройството на територията в условията на пазарната икономика вече не е единствен приоритет на държавата,

то законът има за задължение и да осигури подходящо разпределение на усилията и средствата на всички участници в устройствения процес за решаване на проблеми от общ интерес. Избраният в проектозаконата начин е формиране на специализирани фондове за градоустройство чрез специални местни данъци и такси. Това е едно връщане към съществуващата у нас практика до 1944 г., която е доказала своята ефективност, особено по отношение на финансиране на кадастрални планове, градоустройствени проекти и благоустройствени мероприятия.

4. Нова система от устройствени планове. Съществен момент в проектозаконата е предвидената нова система от устройствени планове. Въведени са три нива на планиране - устройствена схема, общ устройствен план и подробен устройствен план. Търсено е ново съдържание на повечето от плановете, което да е адекватно на новите изисквания към устройството на територията. Това съдържание при някои планове даде основание за въвеждане на нови наименования (различни от сегашните гражданственост). Този въпрос вероятно изглежда формален, но има своето основание както от същността, така и от психологическа гледна точка.

Дадени са варианти на съподчиненост и взаимозависимост както от високото към ниското ниво на планиране, така и обратно.

Въведено е изискване за изготвяне и процедуриране на плановете като неразделна част от устройствения план. Идеята е да се гарантира коректността на социалната поръчка и оттам - да се осигури адекватността на плановете към нея.

Съществен нов момент при устройствените планове е въвеждането на правилник за прилагането им. Принципно е заложена възможността да се доразвият постановките на закона и на правилника за прилагането му за всеки конкретен случай. Това дава гаранции за отчитане в плана на спецификата на всяка територия и на всяко населено място, значително разширява възможностите на плана, както и компетенциите и възможностите за действие на местните власти.

В проекта на закона за устройство на територията и застрояването са въведени зони за застрояване (строителни зони) в населените места. Това е въвеждане на една практика отпреди 1944 г., разбира се, преосмислена от гледна точка на днешните условия. Законите за застрояване дават възможност за приважване на градоустройствените решения в съответствие с изискванията на пазарната икономика.

5. Ново отношение към извънселищните територии. Важен момент в проекта е новото отношение към из-

вънселищните територии. Отчитайки коренните промени в тези територии главно по отношение на собствеността, вероятните бъдещи конфликти на различни интереси, както и очакваната сериозна инвестиционна дейност в тях, те са изведени в равностойни позиции със селищните територии по отношение на устройството. Дава се възможност за единно планиране на територията без рязкото ѝ разграничаване както досега от строителните (регулационни) граници на селищата. В същото време единствената процедура за промяна на наличната (традиционна) форма на ползване на земята извън населените места е чрез устройствен план. Това е гаранция за правилното и контролирано насочване и регулиране на процесите в извънселищните територии.

6. Нови възможности за общинската администрация. Като цяло в проекта на закона са заложени възможности за по-оперативно действие на общинската администрация и нейните служби в посока към по-лесно осъществяване на инвестиционни инициативи от страна на физически или юридически лица. Тези по-големи права на местните органи за управление са дали съответно отражение и върху предвидените по-високи отговорности, най-съществена от които е периодичното отчитане на развитието на устройствения процес и на реализацията на устройствените планове пред населението.

Като цяло осигуряването на публичността на устройството на територията е една от главните цели на законопроекта. Стремелът на съставителите е бил да се гарантира според разпространения напоследък термин, "пълна прозрачност" в целия устройствен процес. Проектът за нов закон за устройство на територията е важна, в известен смисъл решителна, крачка в хода на реформата в териториалното и селищното устройство.

Без неговото влизане в сила трудно може да се осъществяват следващите етапи на реформата, както и да се различат, че процесите ще се регулират в съответствие с духа на демократичните промени. Това ясно се оценява от специалистите.

Остава надеждата, че и законодателите ще оценят важноста на проблемите на устройството на средата и на използването и изграждането на територията и ще поставят проекта за закон за устройство на територията в групата на приоритетните закони.

А дотогава между старите норми и новите условия градоустройственият процес ще се опитват да съвместят несъвместимото.

Петър ДИКОВ

КАКВО ГРАДОУСТРОЙСТВО ЗА НОВА БЪЛГАРИЯ?

Или как да върнем градовете
на техните обитатели

Либерализацията на икономиката и на политическия живот у нас довежда до възникването на активни процеси на разслояване на обществото. Това развитие е закономерно и характеризира еволюцията на всички демократични общества в съвременния свят. За разлика от Запада, обаче, където тези процеси съзряват постепенно и в продължение на десетилетия, в страните на Източна Европа те се развиват експлозивно и лавинообразно, често пъти са извън всякакъв контрол и предизвикват непоносими социални напрежения и конфликти, проявяващи се под различни форми - от стачката до гражданската война.

Разслоението и поляризацията на обществото са най-очевидни в градска среда и най-вече в големите градове, особено в София, който е и главният колектор на нова миграционна вълна. Бързото забогатяване на ограничени групи е съпроводено от също така бързото обедняване на огромни маси граждани. Най-засегнати от бедността са най-чувствителните и беззащитни слоеве от населението: възрастните хора и семейства с един родител (най-вече тези на самотните майки), които заедно с хронически безработните (повече от 12 месеца без работа) образуват ядрото на новата градска беднота.

Към тези социални явления, които през следващите 10 години ще се задълбочават и които характеризират появата на добре познатото на Запад дуалистично (двойствено) общество, се прибавя и чисто материалният процес на упадък и разруха на сградния фонд и на градските инженерни мрежи. Все повече квартали, главно в старите централни градски части, но също и в периферните жилищни комплекси, бързо добиват облика на бордеи. Нито държавата, нито кметствата, а още по-малко гражданите-собственици имат необходимите финансови средства за ремонта и поддръжката на сградите и съоръженията. Качеството на градските услуги (почистване и поддържане на улиците и зелените площи; събиране и отстраняване на течните и твърдите отпадъци; снабдяване с електричество и питейна вода) прогресивно запада. Все по-нефикасни са и градските служби за сигурност, чиято работа е възпрепятствана от ограничен бюджет и от отсъствието на политически решения (или противоречия в тях).

Феноменът на "незаконното" жилищно строителство, потискан още в зародиш от властите в продължение на десетилетия, и то в условията на тежка жилищна криза в българските градове, сега ще се зароди отново и ще се развива все повече и повече. Под неговия натиск определените с градоустроителните планове строителни граници скоро ще "експлодират". Закостенялостта на нормативните документи, леността на институциите, невъзможно високите цени и недостигът на строителните материали, на квалифицирана работна ръка и на архитектурни услуги ще доведат до масовото строителство на жилища върху обработваеми (и други неопределени за целта) земи, с погръчни материали, с труда на семействата и приятелите и без архитектурен проект. Една евентуална репресия на този феномен от страна на държавата рискува да сложи началото на остри социални сблъсъци и пълно парализиране на обществен живот. От друга страна затварянето на очите и толерирането на процеса ще предизвика още по-голям упадък на градските структури и постепенното превръщане на българските градове в типични селища от Третия свят.

Какво градоустройство е необходимо, за да бъдат разрешени проблемите на нашите градове в условията на тази сложна и динамична действителност? Във всеки случай не старото "рационално" градоустройство и неговите изпитани рецепти. Въпреки безспорните им и новаторски за времето си качества, принципите на Атинската харта и теорията за идеалния град на Хоуърд, Райт и Льо Корбюзие не може повече да служат за основа на българското градоустройство и тяхното място е само в лекциите по теория и история на градоустройството.

Старите институции също са повече от непригодни за работа в новите условия: държавните и общинските проектантски организации и научни институти имат все още социална стойност (като брой работни места), но не и практическа. Нито една организация, основана на принципа на йерархичната бюрокрация, дори и от най-усъвършенствен тип, поради самата си същност не може да има действителен успех в работата си по новите задачи, които стоят за разрешаване пред българското градоустройство.

Новият градоустроител не е нито само

архитект, нито само инженер, нито само икономист, нито само географ, нито само социолог, нито само антрополог, нито само юрист... Той е всичко това и нещо повече: той е и специалист по социално инженерство, т.е. по изграждане на обществените микроструктури на градското развитие.

Разбира се, неговата първа специалност може да бъде всяка една от изброените или някоя друга (лекар, биолог, социален работник...), но той има достатъчно познания във всяка една от другите области, за да може да изработи и приложи успешно в практиката един проект за градско развитие. Терминът "градоустройство" според нас е вече тесен, за да обхване цялото разнообразие от научни и практически дейности, с които трябва да се заемат българските професионалисти (новите "социални инженери"?), за да бъдат постепенно намалени напреженията и разрешени конфликтите в българските градове.

Тези дейности не са нито само технически (както изработването и прилагането на старите градоустроителни планове и схеми за инженерни мрежи), нито само управленски (взимане на решение за степенуване на проектите по значение и етапност на реализация, избор на варианти, гласуване на бюджет, контрол на изпълнението, осигуряване на ред и сигурност...). Тук се включва и комплекс от проучвания на градските микроробства, опознаването на техните нужди и възможности, с цел да бъдат изградени обществени структури за участие на гражданите в планирането, финансирането, реализацията и експлоатацията на проектите за градско развитие.

Това участие е невъзможно при сегашната бюрократизация на институциите, при състоянието на законодателството в областта на териториалното и селищното устройство, на действащите норми в проектирането и строителството, на репресивната роля на общинските технически служби и зависимостта на сегашните проектанти от държавата и общините.

Как да се действат в тези условия?

Инерцията на българските градоустроители е обезпокоителна. Начинът на изработване и прилагане на новата жилищна политика също не носи нищо ново и далеч не може да гарантира някакъв успех.

Последният конкурс за генерален план на София показва още веднъж, че у нас професионалистите са все още твърде далеч от истинските проблеми на града. Времето на големите проекти и скъпоструващите градоустроителни операции отмина; сега вниманието трябва да се насочи към квартала, към градските микроструктури, към най-близката до обитателите околна среда, към конкретното жилище, към хигиената и сигурността. Все по-често операциите в градска среда ще се планират и финансират от пряко засегнатите граждани, по тяхна инициатива и според техните изисквания, с участието на общината в бюджета и в изграждането на общите инфраструктури.

Образът на генералния проектант-архитект, затворен в своето ателие и творещ красиви и теоретично издържани планове, е безвъзвратно остарял, така както и неговите прочути прототипи. Новият български градоустроител трябва

ва да излезе на улицата, да се смеси с хората (но не с елита, а с новите бедни), да изучи техния начин на живот, техните болки и надежди. Той трябва да се "отвори" към новите градски науки, да не се задоволява само с първата си университетска диплома, а да допълни образованието си в нова област и непрекъснато да се самоусъвършенства, да бъде запознат с всяка световна новост. В новото българско градоустройство няма място за гилдийство и елитаризъм. Недопустимо е затварянето на специалистите в различни типове частни клубове под формата на недостъпни за "масата" професионални организации, където шепя избраници, претендирайки, че бранят професията, всъщност узурпират правото да се разпореждат с жизнената среда на цял един народ. Такива действия не показват нищо друго, освен страх от свободната конкуренция, за която може би нямат сили. Не някакъв "елит" от професионалисти, а гражданите са тези, които трябва да отсъждат качеството на проектите за градско развитие. В световен мащаб градоустройството вече не е дело на институциите, а на самите граждани. Те и само те трябва да решават всички въпроси, свързани с жизнената си среда. Ролята на държавата и на общините е само насочваща и координираща. Градоустройственият от нов тип е консултант на съответния граждански комитет за квартално развитие и посредник в контактите му с общината. Колкото по-рано възприемем очевидността на новото положение и създадем структурите, водещи до канализирането на новите градски феномени, толкова по-успешни ще бъдат резултатите от градското развитие и по-малки напреженията и конфликтите. Постепенно заместване на старите (макар и преустроени) проектантски и научни организации от малки частни бюра, независими консултанти и университетски научни звена (създавани на временен принцип съобразно конкретния проект) е неизбежно, както и радикалното изменение на функциите на държавните и общинските институции в областта на териториалното и селищното устройство - от министерството до най-малкото кметство.

Що се отнася до нормативните документи, на национално ниво би трябвало да се създаде един кодекс за устройството на територията с общонасочващ методологичен характер, а всяка община съобразно особеностите си трябва да изработи своя собствена и постоянно еволюираща Харта, гарантираща както хармоничността на устройството на общинската територия, така и достатъчно свобода на инициативата на всеки гражданин за задоволяване на собствените му нужди от жилище и обществени услуги. Този процес трябва да бъде предшестван и съпътстван от съответна реформа в образованието по всички дисциплини, свързани с градските науки, както и от създаването (към Архитектурния факултет?) на специален курс по градски анализ и развитие. ●

СЪВРЕМЕНОСТТА НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ УРБАНИСТИЧНИ ПОСТАНОВКИ

Основен възглед. Насочената еволюция в творческото кредо на урбаниста е свързана с трайна и последователна реализация: на нови подходи, методи, идеи и тяхната адаптация към съвременността; на пробивни стратегии и проекти, ориентирани към противоположните процеси в националното пространство и в региона в контекста на една обединена Европа, към едно многовариантно бъдеще, а не към изкуствено симулирани модели в среда за живеене, достатъчно компрометирана от изтърпаното настояще, към алтернативност в изграждането и динамиката на поведението на тази среда. Еволюцията е свързана с необходимостта за приспособимост към съвременните геополитически процеси, с възстановяването на общоприетите принципи и закономерности на европейския урбанизъм, със съхраняването на спецификата и традицията в българското начало и на неговите добри реализации. Като ключови думи в един такъв възглед се очертават: геополитика - процес; пазарна икономика - интерес; общество-архитектура-природа; среда за живеене - урбанизъм; както и свързаните с тях промяна, регулиране, саморегулиране, адаптация, гъвкавост, многомерност, регион - град, екосистема, енергия.

Геополитически аспекти на промените в Европа и в нейния югоизточен регион и тяхното отражение в урбанизма. Всяка нова урбанистична постановка отчита конкретната историческа ситуация и свързаните с нея процеси, които протичат в определени пространствени и енергийни измерители. Влияние върху нея оказват както вътрешните фактори и условия, така и външните, обусловени от извършващите се в региона на Балканите, Европа и света процеси.

От външните фактори от съществено значение са: световните и регионалните процеси на демократизация и преосмисляне на хуманните стойности и ценности, на разпределение и преразпределение на човешките, природните, финансовите и трудовите ресурси, на международното разделение на труда и свързаните с него работна ръка, суровинни и стоково-парични пазари; опазването на околната среда и енергийният баланс. От из-

ключително значение е историческото местоположение на България в международния пътничко-транспортен и стоково-суровинен кръстопът изток - запад (Азия, Мала Азия, България, Западна Европа) и север - юг (Русия, Украйна, Румъния, България, Македония, Албания, Италия, Северна Африка). Това е големият шанс на България като основен комуникативен разпределител, за свободен обмен и съхраняване на информацията, енергията, веществените продукти.

Съществено влияние върху съвременните урбанистични постановки оказват и други геополитически фактори и условия, обуславящи развитието на средата за живеене у нас. На първо място това е преходът от властваща през последните десетилетия двуполусен модел на развитие към относително хомогенна европейска пространствена среда; преодоляването на трансграничната бариера, изкуствено разделяща исторически изградени общности, етноси, култури, размиването на понятието "граница" в основополагането на бъдещи европейски региони, стабилизиращи европейската регионална и селищната система. Всичко това ще позволи стабилност и устойчивост на икономиката, демографските процеси, стандарта и социалния статус на живеене. На тази основа една от насоките в развитието на урбанизма е създаването на пространствена среда от хетерогенни регионални общности със специфични етнос, религия, култура в границите на хомогенната европейска цивилизация. Трябва да се подчертае фактът, че протичащите междинни процеси на обособяване на автономни етнически и религиозни общности са бариера пред движението към повишаване на стандарта на живеене, на социалния статус и към подобряване на архитектурния език на полухранената пространствена среда. Политиката на разделение на исторически обособили се региони и архитипове пространство е анахронизъм в урбанизма, пряко отражение на псевдодемократични политически процеси. Високата комуникативност между религиозните, етническите и културно обособилите се общности при гарантиране на техните права и убеждения, отразени в техния пространствен

Георги ПАНИЧЕРСКИ

• • •

символ, е петолинието и нотните знаци в композицията на региона, в макро- и микрорегионалното пространство.

Алтернативност в еволюцията на региона и на селищната мрежа в Република България. Тя е подчинена на запазването на многообразието и спецификата на многофункционалното пространство и екосистемите; на традиционната и нестандартната мотивация на човека, диктувана от съществуващите религия, етнос, култура; на прогнозираните стандарт и социален статус на живеене; на гарантираните държавни и регионални интереси в условията на различните видове собственост; на саморегулиращата способност на региона, на гъвкавостта и нагласата за промяна в общността и у отделния човек. От изключително значение в еволюцията на селищната мрежа е засилената социална ориентация от общественото потребление към личното, което води към стабилизиране на икономическото развитие на нацията. Непосредствен устойчив ефект за селищната мрежа има ценностната структура на българина, в която основно място заемат децата, учението, здравето, икономическата изгода. В типологично отношение на посочените изключително отговарят най-пълно градовете с от 30 хил. до 60 хил. жители. В тях е осигурена критичната маса население за многообразен индустриален труд и за значителна заетост в непродуцираната сфера. Относително малките размери на тези градове осигуряват лесна достъпност до прилежащите земеделски земи, което мотивира ориентираниостта на част от населението, както и на това от прилежащите села, към земеделието, фермерския труд, малките и средните преработващи земеделска продукция предприятия. Основни предпоставки за еволюцията на селищната мрежа са локализацията на индустрията, на непродуцираната сфера и услугите; развитието и усъвършенстването на техническата инфраструктура на национално, регионално и локално ниво; развитието на градовете като нейни опорни пунктове. От изключителна важност е изграждането на агломерации, което налага да бъдат стимулирани субурбанизационните процеси, протичащи в определена част на някои региони в страната. На основата на процесите, които ще диктуват националното развитие в близко бъдеще като приоритетни за еволюцията на отделните региони и на селищната мрежа се очертават следните стратегии: международен кръстопът, звъкава икономика, живо вещество, местни ресурси, земеделско и фермерско развитие, гранични области. Те не може да бъдат прилагани в чист вид сами за себе си, а предопределят комбинации една с друга или на техни елементи. На тази основа главната цел е да бъде изградена многовариантна и мобилна стратегия, като се отчитат определени приоритети, което ще позволи да бъдат прилагани принципите на адаптивно управление, самоуправление и урбанистична дейност.

ФЕНОМЕНЪТ ГРАД. Многообразието, сложната природа, динамиката на повишаване и на промени в големия град мотивират афинитета на много науки и творци към изследването на този феномен. Изследвания, които все още не са намерили категоричния отговор на основния въпрос "Какво е градът"? Поли-

фония или дисхармония, съвършено несъвършенство или несъвършено съвършенство, хаотичен ред или бързоизричан хаос, хуманоидна система или капан за хуманоиди и т. н., и т. н.

Във връзка с това какво още може да се посочи в познанието ни за града? Непредсказуем феномен, чиято основна функция е да бъде ориентир във времето и пространството, да стабилизира нашата и неговата памет в хронологията на цивилизацията, да акумулира нашата енергия в неосезаемото, което следва, и в осезаемото, в материалните следи, които са знак за съпричастност към определени времеви периоди и пространство. Без града, без този пространствено-времеви сигнал, ориентир, енергиен стабилизатор и разпределител, който ражда, регулира и поглъща природни, технически и обществени процеси, ние сме нищи в нищото, съществуваме, без да се осъществяваме, просто ни няма, така, както ни няма фамилии, култури, паметници, творци и материални образи, потънали в забравата на погребани градове и изчезнали цивилизации.

Много теоретици ни убеждават, че градът се планира, моделира, оптимизира, управлява. Независимо от благородния им творчески подтик обаче несполосани действия при реализацията водят до разрастване на архитектурно-строителния боклук, до насилствено колонизиране на свободно пулсираща материя, която има собствен генетичен код, а ние отнасяме към своя модел на преходност и забравя, оптимизираме една среда, отричана от всяко следващо поколение, по-свободно и съвършено от създавателя си, властваме над феномен, създаден да бъде подвластен единствено на себе си. Всяка планова намеса в града, основана единствено на неговите пространствени параметри, граници, брой население, демография, функционална структура, зонирание и резервиране на свободни терени, е определено остаряла като подход и метод на действие. Тя дава добра диагноза, но не отчита динамиката на протичащите в съвременния град процеси, а оттам и прозознатата еволюция на града. От друга страна всяка една от модерните през последните десетилетия теории на Кр. Александър, А. Гутнов, Ч. Дженкс, К. Линч, Й. Фригман и др. с голяма доза откровеност афишира кардиналното решаване на проблемите на града и неговите обитатели. Практиката показва, че постигнатото от тях не е по-лошо от класиката, но не е и толкова добро, че да се заговори за чудо в урбанизма. И все пак всеки от тях с откритата истина допринася за обогатяването на урбанистичното познание. На трето място механичното пренасяне на знания и закономерности от фундаменталните науки - физика, химия, биология, лингвистика, математика и др., не доведе до желаното усъвършенстване в познанието за града и до превръщането му в наука.

Днес е немислимо да разглеждаме града като автономен обект. Той се изследва в контекста на субурбанизационните процеси, които протичат в гравиращите към него региони. Градът като точково понятие с водещо начало средновековния град-крепост еволюира в посока на субурбанизирания прилежащ регион. Утвърждава се убеждението, че бъдещето принадлежи на града-агломерация. Това прогресивно явление открива нови хоризонти пред непрекъснато нарастващото и обновяващо се градско

общество за промени в неговата социална структура, образозвательно и квалификационно ниво, интелект, стил и стандарт на живеене.

ФОНОВА УСТОЙЧИВОСТ НА ПОНЯТИЕТО "НОВ УРБАНИЗЪМ". Такава според автора на статията няма и не може да има. Понятието "нов урбанизъм" бе измислено в резултат на политическата промяна като следствие на съпътстващата я конюнктура. Достойнството на една политика едва ли трябва да се измерва с изкуствената промяна в определени наименования. За съжаление шоумен в професията и прегди, и сега гъделичкач чувствителните "уши" на масмедииите, които непрофесионално ги подкрепят фоното в ефира. Така се осигурява фалшивият мит на промяната. А има ли такава в урбанизма? И да, и не. От една страна се реализират нови урбанистични постановки. Но това е процес, който винаги е съпътствал развитието на познанието за града и региона. Както в европейския урбанизъм, така и в българското му издание е имало години на падение и години на величие, на едромасабност и дребнотемие, на престижни реализации и на урбанизационен архитектурно-строителен боклук. Всички те са свързани с основното в урбанизма, както и във всяко друго творчество - добрия или слабия професионализъм, добрата или недоброумислената обществена поръчка, уважението към професионалиста и вземаните от него решения или политическия диктат над крайния резултат в творческия продукт. Всяка промяна добавя нови шрихи при обогатяването на определено познание или търси и ражда нови постановки. На тази основа можем да говорим за преориентация на българския урбанизъм към западноевропейския, за нов период в неговото развитие и в адаптацията му към световните и европейските процеси. Същевременно трябва да се посочи фактът, че благодарение на съвременните телекомуникационни и информационни средства такава промяна се е извършвала през по-големия период от съществуването на българската урбанистична школа. С други думи новото в урбанизма е в неговото професионално преосмисляне, отнесено към днешния ден. В обогатяването на познанието като процес и резултат с оглед фоното утвърждаване на понятието "урбанизъм" в неговото българско издание, а не в изкуствено прикаченото клише "нов".

И все пак може ли да има "нов урбанизъм"? Отговорът е да с голяма вероятност, но това би могло да стане в едно бъдеще постиндустриално общество, за което според прогнозите съществуват определени условия. Там наред с осъществяването на радикални промени и с акумулираната познавателна и професионална творческа енергия ще бъдат създадени необходимите предпоставки за един "нов урбанизъм" или за аналогично понятие, което да отразява най-пълно същностната страна на този вид професионална дейност.

гоц. Стефчо ДИМИТРОВ

В. А. В статията са използвани разработки за развитието на селищната мрежа в България от авторски колектив: гоц. Ал. Дейков, ст. н. с. Ив. Делчев, ст. н. с. Л. Славков, гоц. Ст. Димитров, както и лекционен материал на гоц. Ст. Димитров по териториално устройство, регионално планиране и новости в градоустройството.

БЪЛГАРСКОТО ГРАДОУСТРОЙСТВО ПРЕЗ 90-ТЕ ГОДИНИ

Промените обществено-икономически условия у нас, особено отношенията на собственост, безспорно ще се отразят и върху градоустройствената ни дейност. Въпросът е дали тези промени ще повлияят така дълбоко и радикално върху нея (и върху кои нейни страни), че да доведат до съвършено ново състояние, до поврат в градоустройството. Доколко промените са следствие именно на пазарните отношения и доколко - на самото развитие на градоустройствената мисъл и практика? Доколко "новият урбанизъм" е плод на специфичните събития у нас и доколко се вписва в световния урбанистичен процес?

Ако възприемем идеята, че в нашето градоустройство ще се извърши прелом, изцяло обусловен от обществено-икономическите промени, т. е. то ще се "приравни" към практиката на страните с пазарна икономика, логично следва изводът, че дотъчера то е било коренно различно от "тяхното". Това всъщност е тезата за съществуването на "социалистическо" и на "капиталистическо" градоустройство. Различия не съществено има, но ми се струва, че повече са общите характеристики, породени от общите проблеми на градовете, от вътрешното развитие на професията, на градоустройствените идеи, от международното професионално общуване. Анализът на нашето градоустройство през изминалите години може да даде достатъчно аргументи в подкрепа на това твърдение. Ето защо осмислянето на състоянието на градоустройството у нас трябва да става в световен или поне в европейски контекст.

Все повече се утвърждава разбирането, че градското планиране (това е като че ли най-често използваният термин на Запад) не е фиксиране на желано бъдещо състояние в статичен градоустройствен план-чертеж, а процес на управление, на насочване на градското развитие, своего рода градски мениджмънт. В Западна Европа то датира поне от началото на 70-те години. Дали ще го наричаме "оперативно" или "текущо" градоустройство, като идея то и у нас не възниква първо, но очевидно под пождожа на демократичните общности с пазарна икономика. Административната централизирана система подхранва опасната илюзия, че е възможно силото да се осъществяват всякакви "градоустройствени" хрумвания. За съжаление понякога успява.

Провалът на плановата икономика във вида, в който съществуваше в Източна Европа, и донякъде откъслечната информация за градоустройствената практика в САЩ подхранват някои съмнения, че изобщо е необходимо градско планиране. По-вярно е обратното: всички експерти, всички съветовни организации изтъкват растящата важност на градското и териториалното планиране. Нещо повече - подчертава се необходимостта от разширяване на обхвата му във времето и пространството, от стратегическо планиране на възможни по-големи региони минимум 15-20, понякога 30-50 години напред. Това е така, защото някои влияния се простират на голяма територия и последните се проявяват след години.

Друг въпросът, че у нас трябва да се очак-

ват съществени промени в методите на градско управление, в провеждането на плановите решения. Административната сила принуда трябва да бъде изместена от финансовите лостове, от добре обмислена система от данъци и такси, която да регулира инициативите - частни и обществени - и да ги насочва в полза на обществен интерес, без да пренебрегва частния. Ще нарасне ролята на самоуправляващите се общности, на гражданските неправителствени организации. Решенията ще се вземат в режим на диалог, на съблъсък и примиряване на различни интереси, на различни социални групи. Световната практика предлага изобилие от примери в това отношение, които си заслужава да бъдат изучавани.

Ето защо е обяснимо, че когато се дискутира върху "новия урбанизъм" ударението като че ли пада върху законодателната реформа. Но и най-модерното законодателство няма да помогне, ако не се осъзнават актуалните градски проблеми, ако градстройтелите - и проектантите, и вземащи решения, не познаят и не прилагат съвременни градоустройствени идеи.

Проблемите на градовете сега се смятат за едни от най-сериозните глобални проблеми. В тези градове скоро ще живеят повече от половината от хората на Земята, а качеството на градската среда се влошава. Самите градове представляват една от най-съществените заплахи за екологичното равновесие - с потреблението на природни ресурси и отделянето на вредности. Експертите предвиждат криза вследствие на икономическите сривове, увеличаване на градската беднота вследствие миграция, морално и физическо износване на инфраструктурите. Те лавират за специални "градски" технологии за решаване на проблемите - технологии гъвкави, осъществяеми стъпка по стъпка, екологизирани, социално ориентирани, съобразени с конкретните условия и човешки потенциал.

Един от основните проблеми е спирането или озранчаването на градската експанзия. Анализите показват, че вътре в самите градски граници има достатъчно много непълноценно използвани терени, чието усвояване би осигурило още десетки години интензивно развитие. Препоръчва се да се организират зелени пояси и да се установи градска черта за ограничаване на екстензивното развитие, както и специални норми, данъци и такси, стимулиращи компактността.

Гъсто, компактно застрояване с максимално разнообразие на функции - това е съвременният градоустройствен идеал. Такива общности напомнят естествените екосистеми, които са толкова по-устойчиви, колкото са по-разнообразни. Противно на някои твърдения научно не е установена зависимост между гъстота и престъпност, нито между гъстота и заболяемост. По-голямо значение от количествените показатели имат качествените - конкретното градоустройствено решение, умелото организиране и използване на пространствата. Компактното застрояване е фактор, който допринася и за решаването на транспортния проблем. Смесването на функции намалява всекидневните трудови миграции, достатъчната гъстота прави ефек-

тивен градския транспорт. Като най-ефикасна се смята йерархизираната улична система с фина мрежа от малки улички, съчетани с няколко главни артерии. Голямо внимание се отделя на велосипедното и пешеходното движение. Препоръчват се "зелени магистрала" за пешеходците, за чист въздух и като природозащитен фактор. Смята се, че проблемът с паркирането често се преувеличава. Тенденцията е да се премахват паркоместата в централните градски части и да се забранява паркирането, като се насърчава използването на обществения транспорт.

Много от тези мерки имат отношение и към проблема за енергийното потребление на градовете. От една трета до половината от националното потребление на енергия в развитите страни се разходва от сградите, а последните се простират далеч извън градовете във вид на обезлесяване, минни отпадъци, киселинни дъждове. Новите технологии може да редуцират тези енергийни нужди с 80 %. Но освен екзотичните енергии на слънцето, вятъра и т. н. огромно е значението и на познатото ни централно отопление например, когато то е съвременно техническо равнище. Наред с технологиите, обаче, основна е ролята и на градоустройственото решение, което може да намали нуждите от енергия - чрез подходяща ориентация, озеленяване, смесване на функциите.

Измежду главните градски проблеми е опазването на водата. Пълно застроена, вкаменена и транспортно натоварена градска територия оказва пагубно влияние върху режима на подпочвените води, нарушава водния кръговрат, замърсява със сол, петролни продукти, токсични вещества и минерални частици вследствие на почвената ерозия. Чрез система от нормативи и финансови стимули (напр. откупване на правото на строеж) се запазват терени в естествен вид, устройват се буферни ивици и попишни басейни и т. н. Но дори и парковете площи, особено изрищата за голф, може да нарушават водния баланс, ако се подхранват с изкуствени торове и се нуждаят от често поливане.

Актуален за нас може да се окаже и проблемът за социалната сегрегация. Формирането на бедни квартали лавинообразно влошава качествата на живота и шансовете на социално слабите (тъй като осъдените данъчни отчисления не могат да осигурят и качество обществено обслужване). Градоустройствените мерки трябва да бъдат насочени към широк спектър на различни по качество жилища, към многофункционална среда със съответното разнообразие от работни места.

Ясно е, че за решаването на градските проблеми се рачита извънредно много на градоустройствените действия, независимо от технологическия напредък. При това нищо необичайно и нечувано за нашето градоустройство в тези мерки всъщност няма. Цялата въпрос възможна най-задълбочено да се анализират и използват конкретните особености на дадения град, да се приложат решения с максимален ефект, да се предвидят възможно най-пълно и страничните ефекти. В този смисъл и ако представата за "архитектурата на кръстопът" означава непредсказуемост на бъдещото развитие, то тя е пресиленна. Определящата, парадигмалната идея на градоустройството на 90-те години, на "новия урбанизъм" ще бъде според мен концепцията за "устойчивото развитие" - една в основата си екологична идея, която всъщност издига на по-висок концептуален етап градоустройствените идеи на 80-те години.

Лило ПОПОВ

ХОРИЗОНТАЛНА СИНХРОНЕН ОРГАНИЗАЦИЯ АНАЛИЗ НА ГРАДА

Синхронният анализ е един от възможните семиотични анализи на града, при който се цели да се открият тъждествени или подобни елементи и правила за структурирането му, парадигматични за определен исторически срез.

Анализът ще бъде демонстриран върху материал на София от периода след Освобождението до навечерието на Първата световна война.

На 22.III/3.IV.1879 г. София е определена от Учредителното народно събрание за столица на Княжество България. Първият архитект на града става чехът Антонин В. Колар. Той е и губернен архитект, и директор на Техническата дирекция към Софийската община около една година - 1878-1879 г. Според някои сведения той е правил първия план на града, одобрен от княз Дондуков-Корсаков на 17.X.1878 г., но този план не е запазен(1).

След Колар главен инженер на София става В. Роулбал, който заедно с френския инженер С. Амадие изготвя кадастрална снимка на града. Въз основа на нея инж. Амадие проектира новия улично-регулационен план на София, утвърден от Софийската община на 16.I.1880 г. и от Министерския съвет на 10.IV.1880 година(2).

Скоро след приемане плана на инж. Амадие поради непрекъснатото нарастване на града се налагат редица допълнителни разширения. През 1889 г. под ръководството на арх. Алекси Начев са проектирани разширенията на регулационния план между бул. "П. Евтимий", Перловската река и пехотните казарми, довършен е планът на кварталите около "Вайсовата мелница" и площад "Възраждане". До 1893 г. регулационният план на София бил почти изцяло приложен(3). След редица частични регулационни планове на новоприбавни територии, през 1907 и 1910 г. са работени нови планове на града,

новопроектирани райони. В навечерието на Първата световна война в централната си част София се преценява като "модерно изграден европейски град"(4).

При наслагване и сравнителен анализ на регулационния план на София от 1880 г. и кадастралната снимка от 1879 г., както и на плановете от 1907 г. и 1910 г., може да се извлекат следните нововъведени структурни елементи и правила на хоризонтална организация на града:

- По направление север-юг е прокарана категорично права и широка улица ("Мария-Луиза" и "Витоша"), която частично покрива трасето на съществуващите криви улчички, съвпадайки напълно с направлението им. Тя възстановява по значение римската "Карго" и представлява основен гръбнак на цялостната хоризонтална организация на града. Освен това тя е своеобразен делител в характера на улчната мрежа: на изток от нея улиците се развиват радиално-кръгово, а на запад са успоредни и перпендикулярни спрямо нея.

- По направление изток-запад се откроява другата главна ос, перпендикулярна на първата - днешният бул. "Ал. Стамболийски". Тя не се съобразява със съществуващите улчички от кадастралната снимка на предосвобожденския град.

- Двете главни оси на града изток-запад и север-юг се пресичат в точката-център, маркирана от черквата "Св. Крал" ("Св. Неделя"), оформяйки почти квадратен площад. Това кръстовище, площадът и църквата представляват не само геометричния, но и композиционния център на града. Като се отчете мястото на стария център, получен от събирането на радиалните улици около минералния извор, маркиран с Баня баши джамия, в този акт на преместване на центъра по оста на юг не може да не се съзре символна мотивация от политически и религиозен характер.

- На мястото на отбранителния во-

енен окоп е прокарана обходна кръгова улица, очертаваща границите на града от 1880 година. Така загадената радиално-кръгова тенденция за развитието на града постепенно надделява и се разпростира и над западната част, като до 1910 г. е изградена и втори ринг, опасващ столицата.

- От старите радиални улици са запазени, разширени и изправени тези, които свързват града с националната пътна мрежа като: "Дондуков", "Цар Освободител", "Московска", "Граф Игнатиев", "Алабин", "Драгоман". Новото е, че те са ориентирани към новия градски център - площада при "Св. Неделя", като минават през или покрай главните градски пространства.

- Почти всички улици са прави, търсено е пресичане под прав ъгъл и оформяне на геометрично правилни квартали. Правоъгълната система на улиците е доведена до абсолютния си вид в западна посока и в пространствата между двата ринга при плана от 1910 година.

За периода от Освобождението до Първата световна война в София едновременно с преустройството на някои стари сгради от турско време са изградени редица нови обществени сгради, формиращи профила, стила, силуета на улиците и площадите в града.

Новост в плана от 1880 г., както и от следващите до 1910 г. представляват геометрично правилните площади с правоъгълна, кръгла, полукръгла и комбинирана форма. Тъй като повечето от главните улици имат уеднаквен напречен профил (от порядъка на 28 м), площадните пространства, получени при кръстовищата, също са мащабно съгласувани. Интересно е да се отбележи, че през периода се появяват площадни монументи, такива, които са създадени заради паметник, а не по функционални причини. От този вид са площадите около храм-паметника "Ал. Невски", около паметника "Цар Освободител", около паметника на В. Левски и други.

лавните паркове и градини, както и зелените булеварди в основната и част са изградени през разглеждания период - след Освобождението до Първата световна война. (Само градската градина е съществувала преди Освобождението, но през 1878 г. и тя е препланирана по проект на Карл Бенц)(5).

Характерно за новопостроените градини и паркове е, че са в геометричен стил, подобно на уличната и кварталната организация, както и на площадните пространства.

За да се извърши сравнителен анализ на извлечените структурни модели на хоризонтална организация на града с модели, характерни за парадигмата на избрания исторически период - края на XIX и началото на XX век до Първата световна война, е необходимо да се направи анализ на историческия градоустройствен контекст и да се намерят тези модели-еталони, както и да се защити правомърността за търсене на аналогии и сравнения. В началото на XIX век разрастването на градовете, движението, транспорта, промишлеността, на новите жилищни квартали излиза изпод контрола на властта. Налагат се бързи и мащабни мерки за модерни-

зиране на големите европейски, а и на почти всички промишлени градове в света.

"Във всяка страна, пише Гидеон, в която развитието на промишлеността се е забавило в сравнение с Франция, се срещат примери на градоустройствена дейност, за чийто образец е послужила реконструкцията на Париж... Почти не съществуват градове, в които главната улица не е била прокарана по направление на оста на железопътната гара, така както "Севастополският булевард" е ориентиран по отношение на Източната гара на Париж. Парижките булеварди са намерили отражение в монументалните улици, проведени по продължение на валовите на премахнатите укрепления. Такъв например е Виенският ринг"(6).

Така реконструкцията на Париж (1853-70 г.) се очертава като най-крупното явление на градоустройството на XIX в., оказало влияние на градоустройствената мисъл в Европа, което запазва силата си до началото на XX век(7).

Необходимостта от реконструкция на Париж назира още в края на XVIII век, в навечерието на Френската буржоазна революция. Била образувана градоустройствена комисия, която през 1793 г. изготвила необ-

ходимия план. Поради непрекъснатите войни не могло той да бъде реализиран, обаче редица предложения от него впоследствие били използвани. Именно чрез този план тенденциите на класицизма се пренесли до средата на XIX век, когато през 1853 г. Наполеон III възложил на барон Осман, префект на департамента на Сена, кардинална реконструкция на Париж. Най-важните характеристики на проведената хоризонтална организация на града са следните:

- Били изправени и разширени много криви и тесни улици, като големи магистрала свързали отдалечените точки на града.

- В резултат на удължаването на улица "Риволи", на създаването на "Севастополския булевард" като продължение на "Страсбургския булевард" били оформени две пресичащи се комуникационни линии в т.нар. Голямо кръстовище на Париж. Това са два перпендикулярни диаметъра с посока изток-запад и север-юг, съединяващи гарите със срещуположните извънградски шосета, улесняващи достъпа до центъра на града.

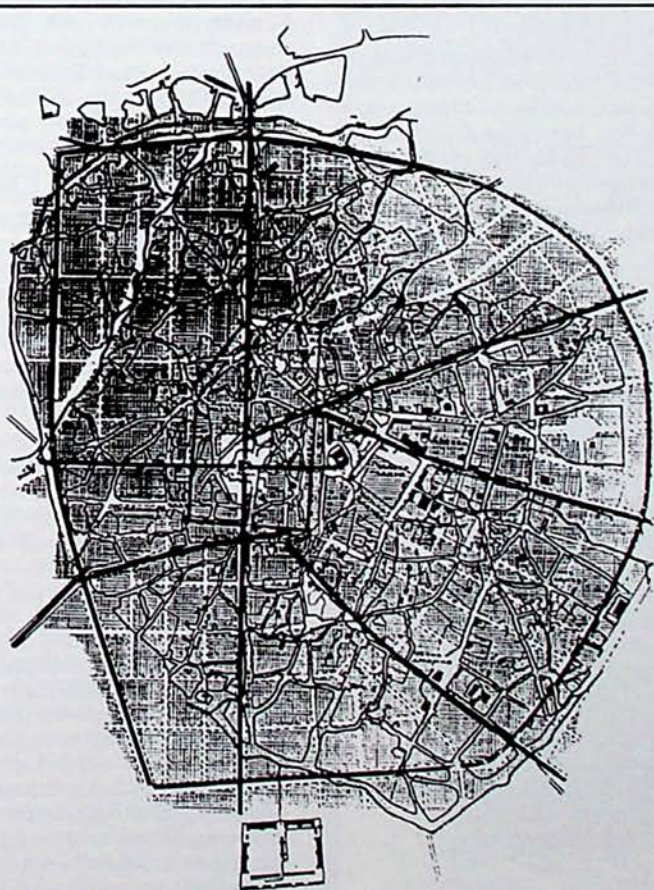
- Била въведена спомагателна система от кръгови улици, поемащи част от движението по диагоналите: от юг на централното ядро бил пробит полукръгът на булевард "Сен Жермен", който се съединил в площадите "Конкорд" и "Бастилия" със северните кръгови магистрала, съществуващи от XVIII век. Осман осъществил и втори външен кръг, свързан с вътрешния и с главните гарии на столицата(8). Така градоустройствената структура се оформя като два перпендикулярни диаметъра по посоките на света и два кръгови булеварда.1/

- На мястото на големите кръстовища са сформирани правилни по форма площади, следващи традицията от времето на Людовик XV по отношение на геометрична закономерност и симетрия.

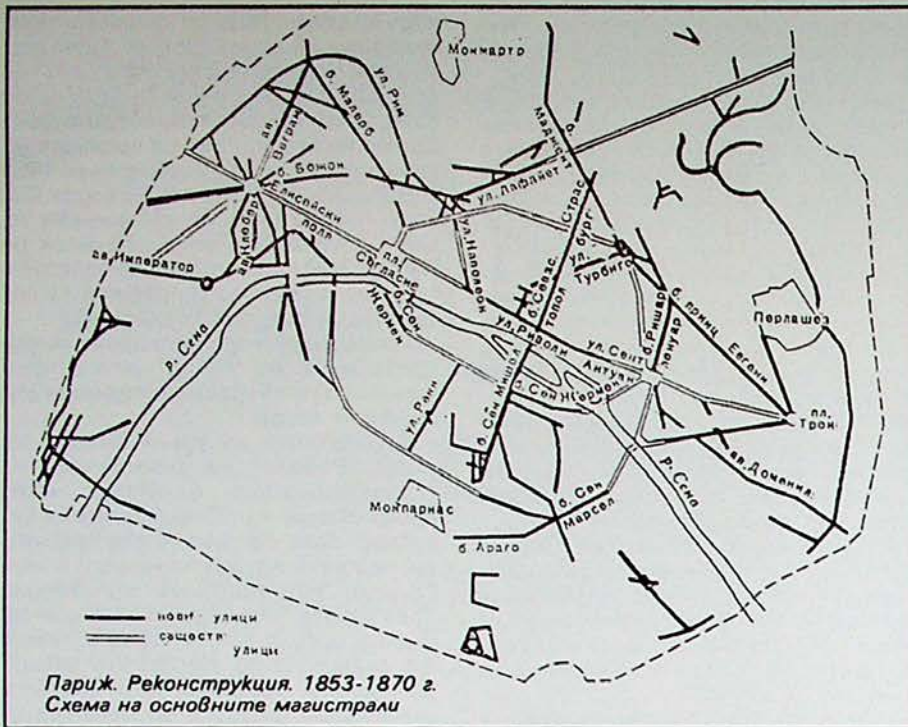
- С голям размах била създадена система от паркове и градини, открити за посещения.

- От бароковия проспект се развива булевардът във форма на "безкрайна улица", определяща облика на града. Гидеон пише, че ако Людовик XIV е развил парка, Людовик XV е създал площада, то Наполеон I е прокарал улицата(9). А по времето на Наполеон III се появяват безкрайно дългите улици, станали типични за XIX век.

Реконструкцията на Париж е осъществена от инженери. Осман не можел да разчита на помощта на архитекти-градоустройатели, защото "по това време не съществували специалисти от тази област"(10). Инженерите били строители, геодезисти, паркоустройатели. Самата реконструкция на града се разглежда като технически проблем, художес-

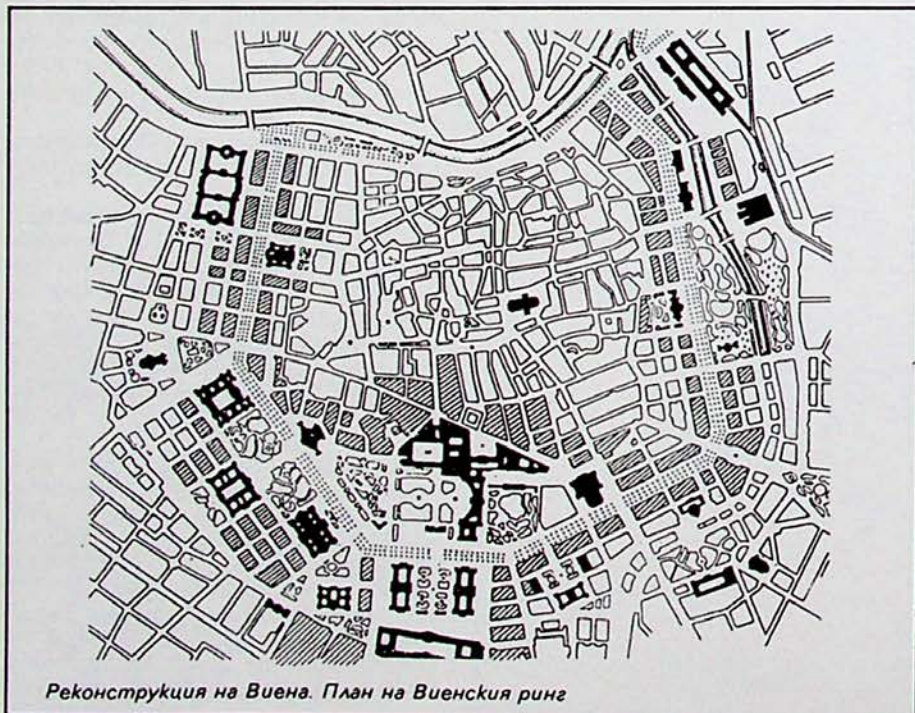

София. Сравнителен план. Кадастрална снимка от 1979 г.,
Върху която е нанесен регулационният план от 1880-81 г.

•••
твените проблеми на градоустройството остават на втори план. Второто по значимост градоустройствено събитие на XIX век е знаменитият Виенски ринг. Целта на издадения през 1875 г. указ на императора за ликвидиране на стените и укрепленията около вътрешния град и рововете около Виена е разширяването на града. Още в самото начало на мястото на ликвидираните средновековни укрепления е трябвало, наред с чисто рационалната задача, да бъдат създадени представи-

телни ансамбли - "украшение на столицата" (11). За разширението на Виена е обявен международен конкурс. Идеята за прокарване на разтоварваща кръгова магистрала не по трасето на градския ров, а по-далече от вътрешния град, по средата на т. нар. гласис, и за съсредоточаване от двете ѝ страни на големи комплекси от обществени сгради сред паркова среда, принадлежи на арх. Л. Ферстер. Най-важните характеристики на хоризонталната организация на виенската реконструкция са: - "Рингсграсе" в своята същност е не

само кръгова магистрала, тя е "необичайно третиран пръстеновиден център" на Виена (12).

- Виена не е получила необходимите ѝ напречни диаметри (12). Цялостната градоустройствена структура се държи на гръбнака на Ринга.

- Между отделните радиални магистрали улиците се разполагат във вид на правоъгълна мрежа, паралелно-перпендикулярно на сегментите от ринга.

- Самият Ринг е замислен като композиционна система от възприемащи се във времето ансамбли от сгради и паркове, образувачи един цялостен художествен образ. Движението по затворен кръг няма очевидна цел, то се налага от безкрайността на самата крива. Пред погледа постоянно се разгръщат перпендикулярно на оста на Ринга "безупречно завършени сами по себе си комплекси"... "все същите идеи на класицизма" (13).

"Примерът на Виена... бил последван и от други градове, влизащи в състава на империята, при това виенският опит се приемал чисто механически и нерядко се оказвал във вреда на града" (14).

И така, реконструкциите на Париж и Виена като най-ярки градоустройствени явления на XIX век били изучавани от всички архитекти-градостроители на Европа (15). При реконструкцията на европейските градове те породили вълна от подражание. Налице са всички основания да се допусне, че това са моделите, които са били интерпретирани при първите градоустройствени планове на София в края на XIX век и началото на XX век.

Още една посока на влияние е пряко засвидетелствана при първите планове на София - влиянието, идващо от САЩ. В американските градове винаги се повтаряла една и съща елементарна схема - "мрежа" от педантично разчертани улици с еднакви квартали и неизменно правоъгълни площи (17). Може да се каже, че това влияние в София се благоприятства от ситуацията в Европа в края на миналия век. Под действието на интензивната урбанизация градовете се разрастват, разширяват териториите си по пътя на механичното добавяне на нови геометрично правилни квартали. Градоустройството като художествена дейност е в упадък.

В резултат на извършените анализи можем да извлечем моделите за хоризонтална организация на София, аналогични с парадигматичните модели за времето, синхронно на първите градоустройствени планове на града, както и да отчетем степента на вписването ѝ в контекста на нейното географско място и историческо време.

Концепцията на градската хоризонтална организация, прокарана в плана на инж. Амадие, е възприета от

опита на Осман за реконструкция на Париж. Това се доказва от: пресичането на двете главни артерии по посоките на света в средището на града - площад "Света Неделя", подобно на "Голямото кръстовище" на Париж; както в Париж на мястото на старите укрепления от времето на Людовик XIII и Карл V е оформен първият кръг около Сите, така в София, използвайки военния окоп, Амадие прокарва улица около историческото ядро на София; с разширението на регулационния план през 1889 г. арх. Начев продължава интерпретацията на парижкия модел - изградена е в основни линии втора линия, концентрична на първия кръг (1910 г.); въведена е правата "безкрайна" улица, т.нар. булевард; в една мрежа са обвързани правилни по форма площади; появяват се градини и паркове от френски тип.

Не може да се отрече значителното влияние на Виенския ринг, но то е вторично, сравнено с влиянието на Парижката реконструкция. "Софийският ринг" е аналогичен на Виенския ринг повече по форма, отколкото по съдържание, макар че има и някои съдържателни аналогии. Така и в София е направен опит в източната част по продължение на кръговите булеварди да бъдат организирани ансамбли от обществени сгради и паркове, но идеята не е доведена докрай. Софийският ринг не успява да се превърне в "украшение на града". Нещо повече, и досега не е осъзнат като композиционен скелет на града и не присъства като единен образ в масовото съзнание.

Има още нещо, възприето от Виенския опит - разположението на кварталите зад пределите на втория външен магистрален кръг. Също както зад Гюртел във Виена улиците са разположени в правоъгълна мрежа перпендикулярно на улиците-сегменти от ринга, и в София се сменя системата на членение.

Интерпретацията на американския модел в "Батенберговия план" на София се изразява в прилагането на правоъгълна система на градските улици... когато всички улици се пресичат под прав ъгъл и образуват квартали четириъгълници (18). В западната част на София, паралелно на главната ос изток-запад - бул. "Ал. Стамболийски", още в първите градоустройствени планове на София е заложено едно безкрайно "шахматно поле". То се възприема за целесъобразно, особено в квартали като "Юч Бунар", предназначен за жилища на работниците (18).

В разработката на първите градоустройствени планове на София участват специалисти от различни страни в Европа - Франция, Австрия, Унгария, Чехия, Полша, Германия, Италия и Русия. Първите български специалисти-урбанисти са завършили образованието си в същите страни. В Дружеството на българските

инженери и архитекти се получават списания от Франция, Германия, Австрия, Русия и Чехия. Това са обстоятелства, които косвено подсказват и други аргументи, доказващи избора на интерпретираните градоустройствени модели в първите планове на София.

В края на XIX в., както пише инж.-арх. Т. Петров, "в България архитектурата не е получила още никакво местно направление, в нея се въвеждат сега за сега разни постройки, заети от други страни" (19). И ако в архитектурата много скоро след Освобождението започва да се разпространява идеалът на националромантизма, в градоустройството за дълго време идеалите се търсят в Европа и Америка (20).

В заключение може да се каже, че проведеният синхронен анализ на хоризонталната организация на града е от полза за разширяване методологията на историческите изследвания в градоустройството, но има и редица полезни практически страни. Чрез него може да се отчетат заложените, но недоразвити концепции, модели или идеи, плод на недовършени интерпретации. При възможност те може да бъдат доведени до по-пълна аналогия с възприетия идеал. В случая за пример може да се даде идеята на Виенския ринг и нейната софийска интерпретация. Освен това откриването на интерпретирания модел дава възможност за съхраняване на определените градо-

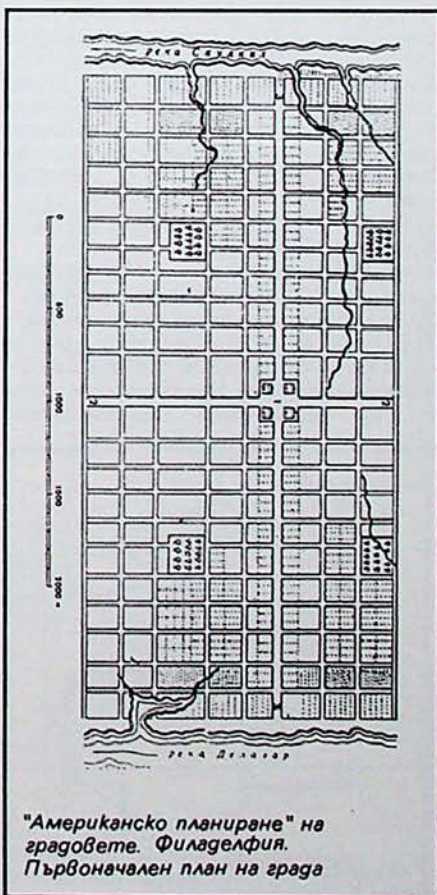
устройствени и архитектурни обекти в тяхната историческа автентичност и за да не се допускат неграмотни или погрешни изменения в стиловата им характеристика. Откриването на преследвания идеал предлага ключ за стилова съгласуваност на елементите и детайлите в градоустройствения ансамбъл и прочее, и прочее.

Синхронният и диахронният анализ на един и същи обект по едни и същи показатели в своята съвкупност представяват структурен анализ, ситуиращ обекта в неговото историческо време-пространство. Те са полезен инструмент за съвременната градоустройствена наука и практика, даващ възможност за много по-чувствително отношение към феномена на града. ●

Добрин ЖЕЛЕВА-МАРТИНС

ЛИТЕРАТУРА:

1. Танзърв, Й., Генералните планове. Първият. В: сп. "София", 1990, 8, с.28
2. Енциклопедия България - "София", С, Изд. БАН, 1988, с. 313
3. Кратка история на българската архитектура, С, Изд. БАН, 1965, с. 443
4. Енциклопедия България... с. 314
5. Стойчев, Л., Парково и ландшафтно изкуство, С, 1962
6. Гидеон, З., Пространство, време, архитектура (пер. с немско), М, "Стройиздат", 1973, с. 506
7. Всеобщая история архитектуры, т. 10, М, 1972, с. 173-4
8. Бунин, А.В., История на градостроителното изкуство, т. 1, С, Изд. "Наука и изкуство", 1957, с. 465-6
9. Гидеон, З., Пространство... с. 475
10. Гидеон, З., Пространство... с. 498
11. Всеобщая история архитектуры, т. 10... с. 243
12. Бунин, А.В., История... с. 468-9
13. Бархин, М.Г., Город, Структура и композиция, М, Изд. "Наука", 1986, с. 184
14. Всеобщая история архитектуры... с. 245
15. Бунин, А.В., История... с. 468
16. Иречек, К., Български дневник, С, 1930, с. 86.
17. Бунин, А.В., История... с. 475
18. Лехницкий, М.А., "За градските улици. Според Ф. Лесселя, професор в Щутгардската политехника". В: "Списание на Българското инженерно-архитектурно дружество", кн. 2, 1894, с. 122
19. Петров, Т., "По въпроса за корнизите". В: "Списание на Българското инженерно-архитектурно дружество", кн. 4, 1894, с. 175
20. Табаков, К., "Нови насоки в градоустройството". В: сп. "Архитектъ", 1930, год. VIII, кн. 9-10, с. 9-14.
- "Виж в сп. "Архитектура", 1991, бр. 3-4, "Хоризонтална организация на града - Диахронен анализ", с. 25-28, от същия автор.
- 1/ Думата "булевард" означава "разходка по валовете на укрепения град". Произлиза от немското *bollewerk* - бастион. Първият булевард в Париж е на мястото на премахнатите от инж. Вобан през 1670 г. градски валове, предназначени за разходки. Впоследствие през XIX в. се превръщат в транспортни магистрали. (6)
- 2/ Терминът "планиране по американски" бил употребен при обсъждане на първия план на София в Министерския съвет на 3.I.1880 г.(16)

"Американско планиране" на градовете. Филадельфия. Първоначален план на града

"НЕВИДИМИТЕ СЪАВТОРИ" В ГРАДОУСТРОЙСТВЕНОТО И АРХИТЕКТУРНОТО ПРОЕКТИРАНЕ

Тук ще стане дума за обективно съществуващи феномени от природен и антропогенен произход, които нанасят вреда върху здравето на човека, без той да подозира. Това са излъчвания с патогенен характер от радиоактивни вещества, подземни водни течения, геомрежата на Хартман, електромагнитни излъчвания и др.

Ние живеем във вълнова вселена. Всяко вещество на жива или нежива материя излъчва вълни с определена дължина и честота. Някои от излъчванията са благотворни, други - с неутрален характер, а трети са болестотворни за човека.

Великите култури от миналото са отдавали дължимото внимание на тези явления. В Китай и Египет е съществувал клон на науката, който се е занимавал с тях. В съвременния свят тази наука наричаме радиестезия. Освен това винаги е имало хора, притежаващи природна дарба за откриване на подземни водни източници и зони с неблагоприятно за живеене излъчване. В миналото е било задължително да се провери предварително мястото на бъдещото застрояване за вредни лъчи. В Китай са ги наричали "зъбите на дракона".

За радиестезията знаем малко. Склонни сме да подценяваме предмета и усилията ѝ. Единствен засега арх. Стефан Лазаров се опита да популяризира сред колегията възможностите ѝ. А те никак не са малки. В началото на века френският професор по радиофизика Луи Тюрен полага основите на съвременния метод на радиестезията, обвързвайки го с обективно действащи физически закони. Той конструира измервателни уреди, създава помощни средства като "свидетели" и "катализатори", които дават възможност на всеки човек да направи радиестезични измервания, при повтаряемост на резултатите. Използването на физическите закони и измервателните уреди и средства дават и новото наименование - физикална радиестезия. Съществува и ментална радиестезия, която могат да упраж-

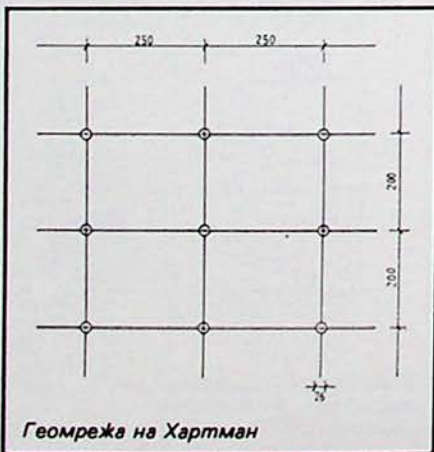
няват само хора, надарени със свръх-сетивни възможности.

В една статия е невъзможно да се каже всичко за радиестезията и предмета ѝ на изследване, още повече, че той е почти необхватен. Радиестезичният метод на изследване може да бъде приложен буквално навсякъде. Професор Тюрен твърди, че физикалната радиестезия е ключ към всяка наука.

Всичко казано дотук цели да насочи вниманието ни като проектанти върху патогенните излъчвания. Както споменахме, техните източници може да бъдат от природен или антропогенен произход.

Източници от природен произход са: радиоактивни породи в земните пластове, подземни водни течения, геомрежата на Хартман, електромагнитни излъчвания от природни източници. Патогенни излъчвания от антропогенен произход са: радиоактивни излъчвания от отпадъчни радиоактивни вещества, излъчвания от заразени зони около болнични заведения, електромагнитни излъчвания от всевъзможни електроуреди, на първо място телевизори и монитори на компютри.

Геомрежата на Хартман опасва цялото земно кълбо. Състои се от правоъгълници с приблизителни размери 2/2,5 м. В посока север-юг дължината на линиите е 2 м, а в посока изток-запад - 2,5 м. Наречена е на името на германския изследовател

Ернст Хартман, който е неин откривател. През тридесетте години на века той съобщава за наличието на тази мрежа. Дългогодишните спорове "за и против" вече стихнаха. В САЩ, Германия, Франция, Белгия, Полша, Русия е конструирана апаратура, която регистрира обективно наличието на мрежата (фиг. 1).

Опасни за здравето са не толкова линиите, колкото пресечните точки на геомрежата. Те представляват магнитен стълб с диаметър около 26 см, имат положителен или отрицателен поляритет. Височината, на която е регистрирано влиянието на тези точки в България, е над 300 м над повърхността и няколко десетки метра под повърхността на земята. Тези данни са дадени от радиестезисти, които са извършили измервания във въздуха от вертолет и в минута Елшица, Оброчище, Изгнатиево и др.

Излъчванията от подземните водни течения и геомрежата не са причина за заболяванията, те само катализират появата на заболявания с наследствен произход, т. е. стимулират проявата на наследствените обременявания.

По характер излъчването на подземните водни течения и на геомрежата е електромагнитно. То възниква при взаимодействието на магнетизма на земните пластове с водата при нейната кавитация в първия случай и на взаимодействието на земния магнетизъм с лъченията, идващи от Слънцето и космоса.

Още през шестдесетте години на нашия век учените Чижевски и Пресман установяват, че биологичните ритми на живата природа се съгласуват с цикличния характер на хелиогеофизичните фактори. С усъвършенстването на измервателната апаратура се разширява спектъра на факторите, които влияят върху живота. Към температурата, влажността, атмосферното налягане, газовия състав и светлината се включват и хелиогеофизичните фактори или по-просто казано електромагнитните вълни от природен произход. Всеизвестна е зависимостта на обострянето на някои заболявания от повишената слънчева активност. По-малко известна е ролята на геопатогенните излъчвания върху здравето. Засега те остават извън ползрението и на официалната наука, и на хората. Затова ги нарекох "невидимите съавтори". Защо са "невидими" вече изяснихме, а защо са "съавтори" вече се досещате. Защото геомрежата на Хартман присъства винаги и навсякъде. Ако теренът за бъдещо застрояване не е изследван предварително, голяма е вероятността да не бъдат констатирани наличието на радиоактивен източник или подземно водно течение. Няма да се знае и как новото застрояване ще кореспондира с геомрежата

на Хартман. Има случаи, когато на едно място присъстват и трите патогенни фактора. И какво става тогава? Архитектът се старее, влага професионализъм и талант и построява забележителна сграда. Всички оценяват положително неговия труд и стремежа му да направи сградата удобна и красива. Но никой не прави връзка между заболяванията на хората, които обитават тази сграда, и възможните вредни излъчвания, които тя също е "подслонил".

Ако човек живее в непрекъснат досег с вредно излъчване, той неминуемо се разболява. А такъв досег е гарантиран винаги. Във всеки дом попадат точки от геомрежата. Щастлива случайност е да няма такава точка по протежение на леглото. Но това тя може да е под фотьойла, от който стопанинът гледа години наред телевизия. Такава точка може да има и под работното място. Така въздействието продължава с години и накрая се явява болестта. Нещата се влошавят още, ако е налице и подземно водно течение или радиоактивно огнище. Много често в съвременните сгради се констатира радиоактивност. Радиоактивни камъни попадат в железобетонните им части. Няма практика баластрата да се проверява за радиоактивност. А един незначителен по размер камък, но радиоактивен, може да нанесе непоправими увреждания на здравето. Например медицинската радиестезия констатира, че често състояния на парализа или на множествена склероза се дължат на продължително радиоактивно облъчване, произтичащо от инертните материали в бетоновата конструкция. На медицинската радиестезия дължим богатата информация за взаимовръзката на здравословното състояние на човека и наличието на вредни вълни. За съжаление картината, която се очертава, е мрачна. Човек се разболява от тези невидими и коварни излъчвания. Отива в болница. А там е възможно да попадне на друга точка от геомрежата или на друг патогенен източник. Досега при строителството не само на болниците, но и на другите сгради не се правеше проверка за вредни излъчвания.

Смятам, че към творческите си търсения по отношение на съдържание, функция, форма, структура, естетика трябва да добавим и стремежа за създаване на здравословна за обитаване среда. Не отричам опитите, правени в тази насока с нормативните документи, изискващи да се "опазва околната среда" или "да се изчисли урбанистичният натиск върху средата", или да се спазват "санитарно-хигиенните изисквания", защото те фиксират грижа за съхраняване чистотата на средата, в която се включва и човекът, разбира се. Но по-специални грижи за опазване здравето на човека чрез създаване на здравословни условия във връзка с патогенните влияния не са полагани. Не поради нежелание,

разбира се, а поради незнание. Ние видяхме в какво вълново обкръжение живеем. Голяма част от потенциална мозъка отива, за да приспособи организма към агресивните излъчвания. Природата е предвидила някои регулаторни механизми, но натовареността на съвременния човек е прекомерна и тези механизми вече не може да изработят неговата защита. Следователно трябва да се помогне на организма с външни средства. И такива средства има.

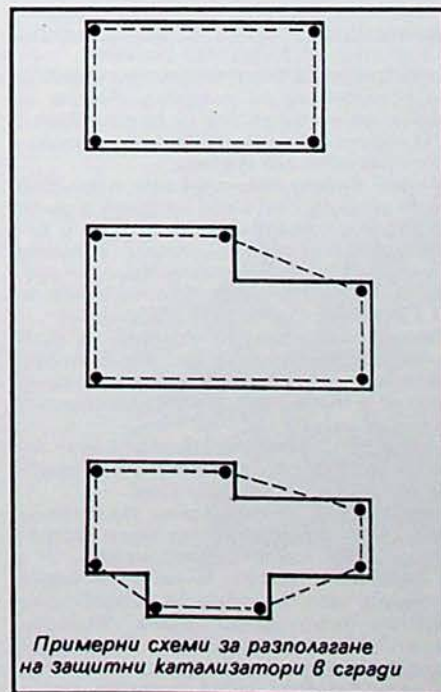
Физикалната радиестезия в България вече разполага със средства за неутрализиране на вредните излъчвания. Наричаме ги катализатори. Първите катализатори са сътворени от професор Луи Тюрен още преди петдесет години. Той е правил над десет вида катализатори, чийто принцип на действие се базира на добре познати физически закони. По онова време катализаторите масово са били използвани за защита на сградите от вредни излъчвания или за лечебна цел, особено при големи епидемии от грип, стомашно-чревни заболявания и др. В България също вече се произвеждат лечебни и защитни катализатори. Защитните катализатори имат обхват на действие 107 м в хоризонтална и във вертикална посока. Тяхното излъчване се разпространява по линеен начин, влиза в интерференция с патогенното излъчване и го превръща в безвредно. Катализаторите трябва да се разполагат така, че да образуват най-малко триъгълник, като са възможни всякакви многоъгълни фигури. Важно е да се затвори така наречената кутия на Фарадей (фиг. 2). Какво ще стане, ако приложим защитни катализатори в домовете, детските домове, училищата, здравните заведения, учрежденията и заводите? Ще се получат неочаква-

ни и благоприятни ефекти. Рязко ще намалее заболяемостта сред населението. Децата ще бъдат по-бодри и по-здравя, учащите се ще регистрират по-големи успехи, хората на физическия и умствения труд ще постигнат по-високи резултати. Ако човек се намира в безопасна за него среда, голяма част от мозъчния му потенциал, който дотогава се използва за адаптация, се освобождава и влива нова интелигентност в индивида. Следователно можем да очакваме настъпването на положителен обрат в живота ни. И то благодарение на защитни средства, чийто размери не надвишават големината на малкия ни пръст. Практически те не заемат място. Имат трайност около 20 години при правилно съхраняване (не бива да се допуска тяхното намокряне). Стойността им не е висока. Един катализатор, произведен от народния лечител Георги Атанасов, сега струва 30 лв. За защитата на една едносемейна къща в зависимост от нейната планова схема са необходими четири или пет броя. В момента се работи върху концепцията за защита на цели квартали или райони. Може би скоро ще дойде времето, когато ще можем да предпазваме цели градове, а може би и България от вредни излъчвания. Тогава ще бъдем защитени от екологични катастрофи като Чернобилската например.

Възможностите на физикалната радиестезия са огромни. У нас интересът на хората към нея е голям. През курсовете на Дружеството по радиестезия вече са минали няколко хиляди души. За съжаление между тях архитектите и инженерите, свързани със строителството, са много малко. Затова реших да се обърна към колегата. Физикалната радиестезия предлага метод, който може да превърне проектирането в най-хуманен акт. Домът е свято място за българина. У нас все още няколко поколения обитават един и същи дом. И ако в него има вредни излъчвания, всички по ред боледуват от така наречените наследствени болести.

Много по-различно ще бъде, ако този дом бъде изследван за наличие на вредни вълни. Вече не е нужно да преместваме мебелите си, както препоръчваха радиестезистите допреди няколко години, за да избегнем точките на геомрежата. Необходимо е само да се поставят на нужните места катализатори.

А когато се предприема изграждането на нов дом, много по-правилно е предварително да се запознаем с вълновата ситуация на мястото. Върху кадастъра трябва да се нанесат всички източници на вредни лъчи, за да може протектът да бъде съобразен с тях. Колегите архитекти биха могли да обогатят своя арсенал с този метод, с което ще направят принос с огромна полза за обществото.

Примерни схеми за разполагане на защитни катализатори в сгради

Анна БОНЕВА

НОВИЯТ ГРАДОУСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА КЮСТЕНДИЛ

ЦЕЛ И ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

Настъпилите в нашата страна съществени изменения на социално-икономическите и законодателните условия налагат съответни промени и в градоустройствените планове. Общината на град Кюстендил, подпомогната от Министерството на териториалното развитие и строителството, е между първите в страната, която организира изработването на нов общ градоустройствен план.

Целта на плана е да създаде ефективен механизъм за управление на функционалното и териториалното развитие на града, съобразен с новите условия, при които ще се осъществява градоустройствената дейност.

За да се осъществи тази цел, изработването на плана бе подчинено на следните основни принципи.

Първият е осигуряване на максимални възможности за разгръщане на личната инициатива на гражданите и организациите за изграждане и благоустрояване на града. Известно е, че нашите досегашни градоустройствени планове, независимо от техните технически и художествени качества, не стимулираха достатъчно частната инициатива на гражданите. При новите социално-икономически условия планът се стреми да активизира граждани и организации чрез:

- съобразяване на режимите на застрояване със собствеността върху терените;

- проектиране на специална зона за свободна инициатива на гражданите;

- освобождаване на редица частни терени, определени за обществени начинания, които не са реализирани;

- проектиране на нова балнеоложка зона, етнографско селище, изложбен комплекс, безмитна зона и много други инициативи на плана.

Вторият принцип е целесъобразно използване на природните и антропогенните ресурси на града с оглед осигуряване на възможности за неговото хармонично развитие. Това означава:

- съхраняване и максимално оползотворяване на лековитите минерални извори чрез обновяване на съществуващите балнеолечебни сгради и съоръжения и проектиране на нова, съвременно изградена и съоръжена балнеоложка зона;

- оползотворяване на благоприятното географско разположение на града в непосредствена близост до Осоговската планина и Лисец планина, които предла-

гат значителни възможности за отгих и снабдяване на града с чист въздух, за развитие на животновъдството и горското стопанство;

- запазване на разположените на север и североизток високоплодородни земеделски терени;

- оползотворяване на разположението на града близо до границата, като се проектира терен за изграждане на безмитна зона;

- отчитане на разположението на града на важно стратегическо направление - Северна Африка, Западна Европа, Южна Италия, Албания, Македония, България (Кюстендил, Бургас, Варна), ОНД и Азия. Това разположение на града го прави част от трансевропейски пътен и жп коридор, което изисква резервиране на терени за изграждане на съответните сгради и съоръжения.

Третият принцип може да бъде формулиран като максимална гъвкавост на плана с оглед възможности да реагира на промените в пазара. Това означава да се дават конкретни решения само за определените градски системи, а за системите от динамичен тип да се определят устройствени режими от ограничителни условия, в чиито граници ще се търсят бъдещите решения.

Това означава също максимални усилия за осигуряване на резервни терени за развитие на града, без да се свързват с фиксирани периоди от време и технико-икономически показатели.

Много важен принцип при планиране на бъдещото развитие на града е да се определят неговите природни и антропогенни ограничители, с които трябва да се съобразяват всички бъдещи промени. Прочуванията показват, че за Кюстендил това са:

- стръмните северни скатове на Осоговската планина, които ограничават нарастването на града в южна посока, но заедно с това предлагат благоприятна среда за отгих;

- високата категория обработваема земя на север и североизток, която трябва да се пази от застрояване;

- жп линия и околоръстен транзитен път, които представляват също преграда от север, макар и преодолима;

- планината Лисец в нейната горна стръмна част подобно на Осоговската планина също представлява природен ограничител за разширение на града в северозападна посока. Заедно с това трябва да се отбележим, че тя предлага и изк-

лючително благоприятни терени за застрояване в нейната ниска част с подходящо южно и източно изложение. Неслучайно тези терени са частично усвоени за вилно строителство.

Следващият принцип при определянето на основните направления за разширение на града е непосредствено свързан с предходния. Проектът предлага две основни посоки за нарастване на града:

- на запад с включване на селата Въртешово, Грамаждано и Жиленици и свободните терени между тях до стръмните северни скатове на Осоговската планина - като близка перспектива, и южните и източните скатове на Лисец планина включително селата Лозно и Долна Брестница - като далечна перспектива;

- на югоизток с включване на източните скатове на Хисарлъка в градската територия като нова балнеоложка зона и разширение на жилищната зона върху местността "Герена" ("Змиярника") до село Слокощица;

- ограничено нарастване на градската територия се предвижда и на север, до околоръстния път, главно за транспортни и производствени нужди.

Друг един принцип може да бъде формулиран като запазване на исторически формиралата се териториална структура на града и нейното по-нататъшно развитие с оглед на съвременните изисквания.

Центърът на града запазва своето историческо място в подножието на Хисарлъка и в непосредствена близост до минералните извори. Проектът предвижда неговото разширяване в северна посока покрай река Банщица и към съществуващата и новата жп гара, за да се облекчи движението по бул. "Цар Освободител", по-добро обслужване на северните части на града и по-добра връзка с комуникацията по ул. "Раковски", която се изгражда като главна вътрешно-градска комуникационна артерия в посока изток-запад.

Следвайки разширението на града в западната и югоизточната посоки, централната зона на града също нараства в тези направления, като формира вторични центрове.

Жилищната зона е структурирана в две основни части - централна, разположена около историческия център на града, и периферна, разделена на райони, формирани около училищата.

Запазени са двете традиционни производствени зони: северна и североизточна. Предвижданото значително нарастване на града на запад наложи проектирането и на трета - западна производствена зона. Тя осигурява къси и удобни пешеходни връзки с новите жилищни райони. Предназначена е да поеме трудови и чисти производства и услуги от т. нар. третичен сектор.

Трябва да се отбележи високото ниво на комуникационно обслужване на тази зона и нейното удобно централно разположение.

Съществуващият град, въпреки че е забележителен от големи зелени масиви, е беден на зелени площи, които са пръснати в малки градинки, без да са свързани в цялостна зелена система. С новия общ градоустройствен план се предлага:

- разширение на лесопарк Хисарлъка на запад, успоредно на новите жилищни райони;

– включване в далечна перспектива на лесопарк Лисец и проектиране на зелени клинове, които свързват двата лесопарка, като преминават през градската територия.

В новите жилищни райони е проектиран липсващият на Кюстендил градски парк с необходимите спортни и изложбени съоръжения, както и детски парк.

Следващият принцип, приложен при разработване на новия ОГП на град Кюстендил, е разглеждането на града в единство с неговата околнаградска зона. При съвременните, а още повече при бъдещите комуникационни и транспортни условия селата, които са разположени в ивицата на 30 мин. изохрон около града, трябва да бъдат планирани заедно.

Осмият принцип се отнася до мрежата за обществено обслужване. При съвременните пазарни условия тя може да бъде разделена на три основни групи.

В първата се включват системите на образованието, здравеопазването, социалните грижи и държавната администрация. Те се планират, реализират и ръководят от държавата. Терените, необходими за тях, трябва да бъдат посочени в общия градоустройствен план.

Във втората група спадат търговията, общественото хранене и битовите услуги. При тях пазарните регулатори са основни. Ето защо тяхното развитие би трябвало да се планира само в най-общи линии, като се насочват към определени терени, свързани с жилищното строителство, централите за комуникации и др.

Третата група, в която се включват културата, заведенията за спорт, отгих и развлечения, заема междинно положение по отношение на ангажиментите на държавата и частния бизнес.

Тези обекти се спонсорират от държавата, но и от частни лица и фирми. Тяхното развитие трябва да се планира, но не в твърди граници, а като се даде възможност за изява и на пазарните регулатори.

Следващият принцип се отнася до културно-историческото наследство.

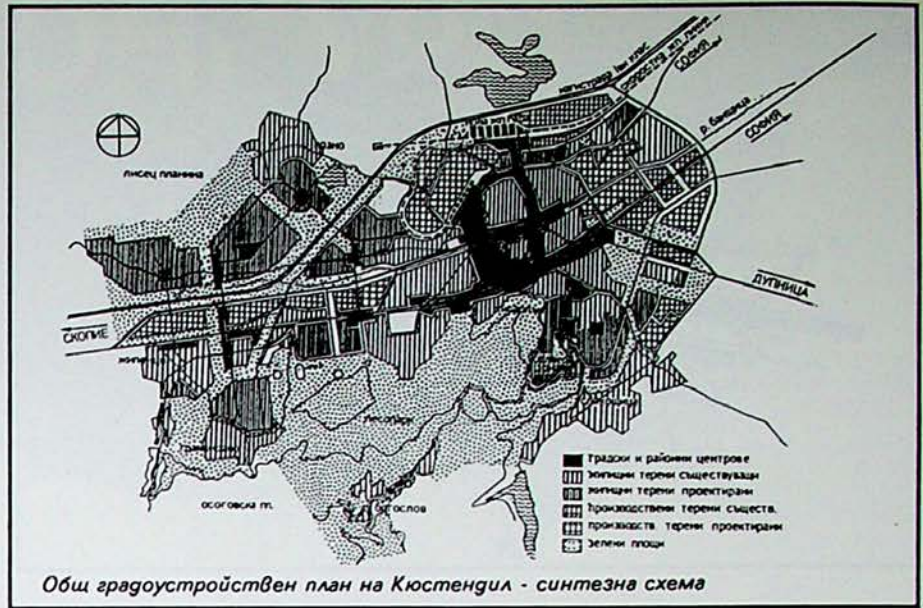
Предложената в плана стратегия включва следните основни елементи:

а) Физическо съхраняване на богатото културно-историческо наследство на Кюстендил и на неговата околност. Това се отнася както за обявените паметници на културата, така и за обектите, които все още не притежават статут на "паметник", но представляват културна ценност.

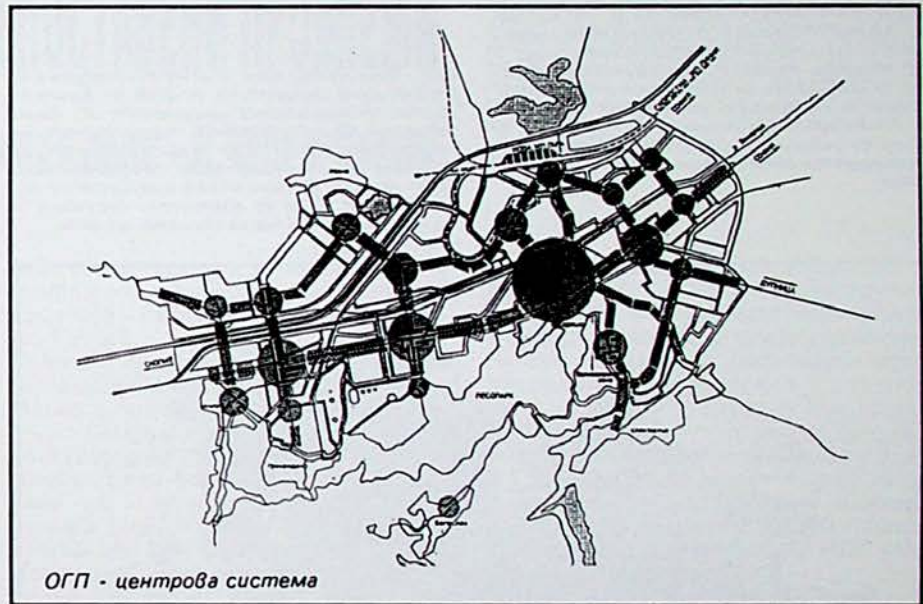
б) Формиране на система "културно-историческо наследство", интегрирана с другите системи на жилищната среда. Тя е съставена от ядро - резервата Пауталия-Велбъжд, и групи от обекти, както и отделни обекти, свързани чрез една радиално-кръгова мрежа от главни и второстепенни улици, пътища, пътеки, включени в специален опознавателен маршрут.

в) Съставяне на серия от режими, осигуряващи разкриването, съхраняването и възстановяването на паметниците на културата, на тяхната историческа селищна и извънселищна среда.

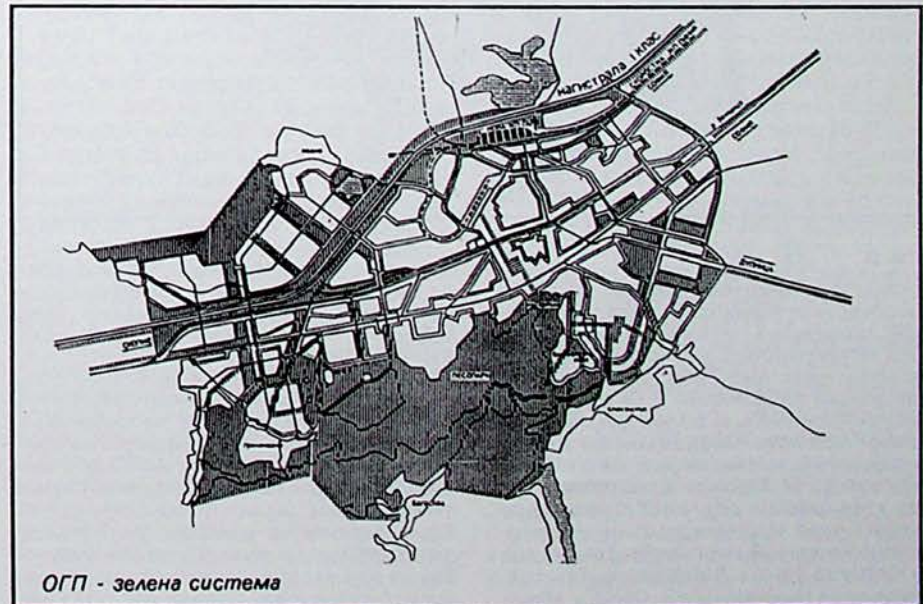
Десетият принцип се отнася до мястото и ролята на техническата инфраструктура в общия градоустройствен план. Тя включва комуникациите и транспорта, водоснабдяването

Общ градоустройствен план на Кюстендил - синтезна схема

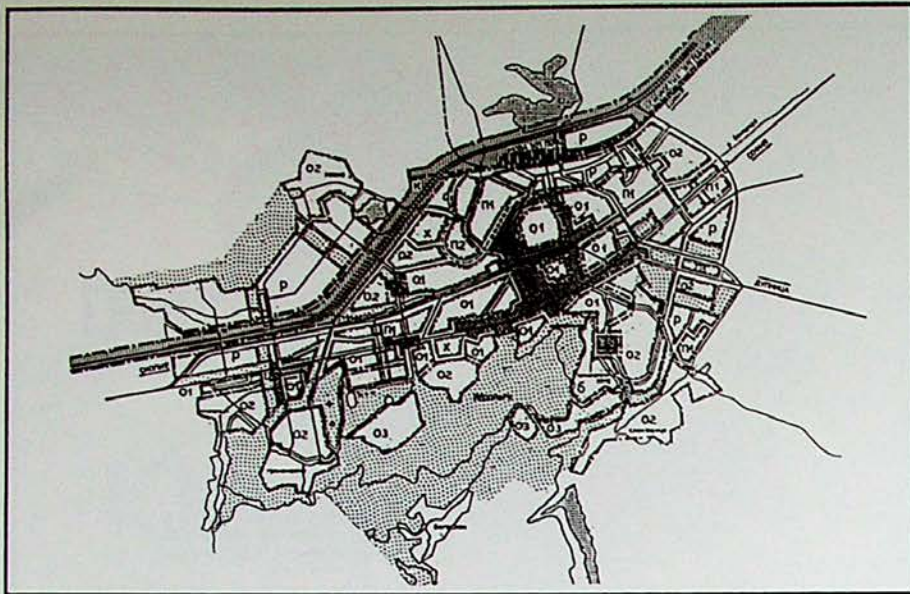

ОГП - центрова система

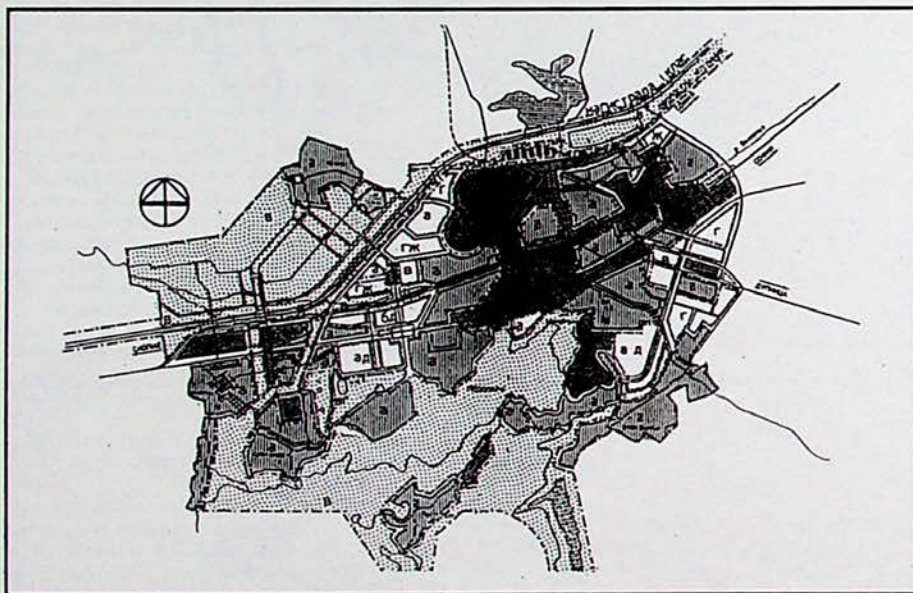
ОГП - зелена система

• • •

ОГП - схема за функционално и строително зониране: Ц - 1. Централна градска част; Ц - 2. Локални обслужващи центрове; О - 1. Жилищни терени в контакт с централната градска част, локалните центрове и главните улици; О - 2. Жилищни терени в периферни градски части; О - 3. Терени за вилно строителство; Б. Терени за бивагодържка дейност; П - 1. Терени за производствена дейност; П - 2. Терени за специална дейност; К. Специални терени; Р. Терени за разширения на града.

ОГП - оперативен план: А. Зона за свободна инвестиционна инициатива; Б. Зона за контролирана инвестиционна инициатива; В. Зона, забранена за инвестиране и строителство на капитални обекти; Г. Зона за приоритетно придобиване от общината право на собственост върху земята; Д. Зона за концентриране на инвестиции; Е. Зона за комплексно проучване и проектиране; Ж. Зона за социални проекти.

и канализацията, електроснабдяването и топлинаобдяването. В настоящия период съществен проблем за Кюстендил е жп транспортът. Градът е свързан с жп линия още през 1909 година с Радомир и през 1910 година с Гюешево. Реци политически, икономически и военни събития през следващите 80 години са попречили за изграждане на жп връзка на запад с Македония. Днес този проблем е на дневен ред. Необходимо е на първо място модернизация на съществуващата жп линия и изграждане на нова товарна гара, а в перспектива - изграждане на скоростна жп линия и авто-

магистрала за Македония, Албания, Южна Италия и от там - за Западна Европа и Северна Америка. Връзката през България ще продължи на изток през Варна и Бургас към ОНД и Средна Азия. В рамките на ОГП бяха направени обстоятелствени и задълбочени проучвания за възможните трасета на скоростна жп линия и подходящи площадки за изграждане на нова жп гара, тъй като съществуващата не може да поеме новите функции.

Единадесетият принцип се отнася до спазване на екологичните изисквания при проектиране на общия градоустройствен план. Според нас това оз-

начава запазване на съществуващите природни и исторически дадености, лековитите минерални извори, непосредствено разположената до града Осоговска планина с изгледистни и широколистни гори, живописните реки и дерета, плодородните овощни градини, чистия въздух, богатото културно-историческо наследство. Предложеният от нас план се стреми да съхрани това богатство за идните поколения.

Последният, дванадесети, принцип е свързан с прилагането на плана, което е подпомогнато с разработването на два нови оригинални документа:

а) План за режим на застрояване и функционално използване на градската територия.

б) Оперативен план или програма за прилагане на ОГП.

Тези два документа са съставени след подробно проучване на опита на западноевропейските страни и съобразяването му с нашите условия. С разработваните досега ОГП и ЗРП за всеки имот се определяха функцията и обемът на новото строителство, което до голяма степен ограничаваше неговия собственик. В разглеждания проект е предложена системата от ограничителни условия, наложени от обществените интереси, в рамките на които собственикът може много по-свободно да задоволява своите нужди. Нашите проучвания показваха, че обществените интереси се отразяват по различен начин върху отделните части на градската територия, което доведе до формулирането на 12 зони. Всяка от тях се характеризира с препоръчителни и недопустими дейности, лимитирани показатели за височина на сградите, плътност и интензивност на застрояване, наличие на свободни площи и площи за паркиране и др.

С оперативния план или програма са показани операциите, които общината трябва да извърши, за да може да реализира общия градоустройствен план. Градската територия е разделена на 7 зони, за всяка от които е определено съответно управленско поведение, което общинското ръководство трябва да следва, за да реализира целите на градоустройството планиране.

Новият градоустройствен план на Кюстендил в неговата предварителна фаза след няколкократно обсъждане със специалисти от града и граждани бе приет от експертния съвет на МТРС на 28 януари т. г. Ние се надяваме, че той ще бъде така необходимата съвременна планова база за изграждането и благоустройването на един от най-красивите български градове.

проф. ИВ.НИКИФОРОВ

Б.А.Разработването на общия градоустройствен план на Кюстендил е възложено на колектив от Университета по архитектура, строителство и геодезия след провеждане на търж. съгласно писмо №2 на МТРС (ДВ, бр.1 от 1991 г.). Ръководител на колектива: проф. д-р арх. Иван Никифоров.

Членове: проф. д-р арх. Тодор Кръстев, гл. ас., арх. Йордан Търсанков, арх. Росица Никифорова, к. а. н., гл. ас. арх. Александър Александров, к. а. н. арх. Мила Никифорова, н. с. Илия Копралев, инж. к.т.н. Симеон Симеонов, инж. Димитър Топлийски, инж. Иван Мартинов, инж. Александър Витанов, инж. Константин Хубанков, инж. Таня Вълдова, инж. Димитър Рашков, инж. Валя Пенева, арх. Светлана Александрова, арх. Тодорка Вълева, арх. Петър Баталов, техн. Даниел Търсанков.

ЮЖЕН ПАРК II ЧАСТ

НЕ МОГАТ ДА СЕ РЕШАТ НЕПОСТАВЕНИ ПРОБЛЕМИ

Злополучният конкурс за Южния парк - II част в София

Наскоро проведенят конкурс и неговото обсъждане показва старите, повтарящи се от години недъзи: недостатъчно добре проучена и съставена програма, остарели методики и принципи без степенуване на въпросите на главни и второстепенни.

Авторите на програмата не са събрали достатъчно информация за градската памет, за повече от половинвековните усилия на урбанисти, архитекти и пейзажисти по развитието на изключително важната в екологично отношение южна ос на София. Даже за проведените едва преди десетина години конкурси (1982 и 1984 г.) в конкурсната програма не се споменава нищо.

Границите на проучването са неправилно определени: на юг бул. "Арсеналски" вместо бул. "Джеймс Баучер" и връзката му чрез естакада с бул. "Димитър Несторов", на север - бул. "България" вместо Конгресния център (НДК), на изток и запад - регулационните линии вместо реалните пространства и връзки с околните жилищни комплекси. Този формален подход за съжаление се оформя още на студентската скамейка в УАСГ и ВЛТИ.

Един от изключително важните обекти на историческата памет е античната базилика в полите на "Лозенец", в която най-вероятно се е състоял прочутият Сердикийски събор през 343 година. Тази година ще честваме 1650-годишнината на събора, чрез който Сердика-София за първи път събира пратеници от целия християнски свят. Изключи-

телно интересна е и историята на етапното изграждане на Арсенала, проучена и публикувана от арх. Христо Ганчев.

Освен че в програмата е пренебрегната историческата памет, елементарно е подходено и към проблемите на комуникацията. Още първите конкурси доказаха, че единственото място за най-безболезнено преминаване на комуникация напредно на парка и с най-къса и ниска естакада е връзката бул. "Баучер" и бул. "Дим. Несторов". Така е и по все още формално действащия градоустройствен план от 1961 година. Без никакви аргументи обявителите, участниците и жури приемат като окончателна даденост компромиса с бул. "Арсеналски" и се опитват да увековечат затапването на бул. "Баучер". Още по-жесток е обявеният след конкурса проект за коригиране на градоустройствения план. Според него напречната комуникация свързва бул. "Вапцаров" и бул. "Дим. Несторов" с дълга 400 метра и висока до 30 метра естакада. А разработките за тази естакада са добре известни и отдавна отхвърлени като недопустими за Южния парк и за София. Нещо повече - според същия проект се предлага цялата горна тераса на Южния парк да се приобщи като жилищни квартали към "Лозенец". А това са бившите военни терени, включващи и форта Корубаглар, една от най-изявните исторически местности на София. Фортът с години е оставен без консервация и реставрация. Ако това не е грешка или нехайство, то явно е преднамерено престъпле-

Жури с председател проф. арх. Иван Никифоров определи следните награди: първа занижена премия на колектив с ръководител арх. Светлана Александрова, втора завишена премия на колектив с ръководител инж. Цветан Иванов и трета премия на колектив с ръководител Любомир Славков.

От протокола на журито

ние спрямо Южния парк и София. Една от най-важните задачи, произтичащи от конкурсната територия, е преодоляването и хуманизирането на бул. "България". Десетките идеи от първите два конкурса и от проекта за околната среда на Националния дворец на културата са пренебрегнати или забравени. Плахите опити за втори пешеходен надлез не са добре проучени и защитени. А пешеходните връзки естествено приобщават южната част пред НДК към разглеждания парк.

Главната причина за обявяването на конкурса е необходимостта спешно да бъде дадена виза за луксозен хотел (5 звезди) с удобна връзка с Двореца на културата. Възможностите за изграждане на хотел, макар и в поскромна форма - паркохотел, са проучвани още на конкурса през 1982 година. Тогава участниците предлагат два терена: на площад "Христо Ясенов" (до хотел "Хемус") и до бул. "България" в тясна връзка с изградения пешеходен надлез. На сегашния конкурс първото място се подкрепя от проекта на арх. Димитър Кръстев, а второто - от получения първа награда проект на арх. Александър Александров. Повечето от останалите участници поддържат единия или другия вариант. Предложени са обаче и два нови терена. Арх. А. Топалова предлага хотел пред гимназията, в северозападната част на терена. Арх. Р. Павлова при втория си вариант предлага хотел пред НДК, една идея извън конкурсните условия, но заслужаваща повече внима-

•••
ние. Арх. Александър Найденов лансира още по-смела идея за хотел южно от НДК. За творческия клуб по ландшафтна архитектура към САБ на разглеждания терен няма място за хотел и затова те не са съгласували конкурсната програма. На клуба на урбаниста конкурсната програма не е предоставена за мнение. Всяко едно от местата позволява да бъде изграден хотел, но с определен обем и капацитет и при отчитане на редица условия. Важно е не само да бъде намерен терен за строителното петно, за удобни и подходящи като посока моторни и пешеходни подходи, но и задължително да се отчете вписването на хотела в парковете и градската панорама и взаимодействието му с другите обществени сгради в общата панорама на тази представителна градска част. Първопредианият проект (арх. Ал. Александров) по височина и партенри части влиза в доста остър конфликт с визуалната ос от бул. "Черни връх" към НДК. Журито поема голяма отговорност чрез решението си да насочи Столичната община в направление без реални гаранции за успешен край. Без фотомонтажи и други визуални проучвания разрешаването на подобен обем и такава етажност са твърде голям риск. При това в проекта има явно противоречие - хотелът логично търси връзка с пешеходния надлез, а пешеходната активност се насочва към втория новопредлаган надлез в паркова среда, която не се нуждае много от тези активности. Отличеният с втора награда проект (арх. Д. Кръстев) отчита риска от засичане на панорамата към "Лозенец" и с перспектива се опитва да убеди, че при малката опасност може да се впише в общата панорама. Но и тук са нужни по-прецизни фотовизуални доказателства, че това е възможно. В случая авторите не отчитат факта, че хотел на това място трудно би осигурил реалния контакт и необходимия комфорт на съучастие в живота на Националния дворец на културата.

Новите идеи за място на хотела са много по-перспективни в това отношение. При това в проектите на арх. Топалова и арх. Павлова доста по-убедително е защитено както визуалното вписване, така и вживяването в дейността на НДК. И при двата проекта могат да бъдат значително подобрени моторните подходи и гаражно-парковото обслужване. Възможности за развитие предлага идеята за хотел до НДК (арх. А. Найденов). За съжаление журито е подценило проекта на арх. Топалова, а за другите две идеи е счело, че са извън конкурсната програма (поради догматичното разглеждане на границите на конкурса). В едно от техническите приложения управление "Архитектура и градоустройство" е загатнало още една добра възможност - теренът около и над подстанцията. Този терен при

взаимодействие с административната част на НДК би предоставил немалко шансове за решаване на трудната задача. Явно е, че при големите компромиси и реалните опасности, които крият строителните петна, отредени за хотел в първите два проекта, е по-добре още веднъж да се проучат възможностите за подобряване на предложените нови идеи и едва след това да се бърза с решение.

Общото композиционно решение е трябвало да бъде съобразено и с желанието на инвеститора да реставрира (но на ново място) трите мемориални стени с имената на падналите във войните. Не е ясно обаче защо това трябва да стане чрез буквално копиране на старата композиция. Още по-малко е ясно защо и в този конкурс се отделя толкова голямо внимание на подземяното стрелбище. Единствена арх. Топалова съвсем сполучливо предлага то да бъде дискретно ретуширано в изкуствен хълм, без да се набива на очи. Общото звучене на композицията е търсено по различен начин. Съвсем правилно инж. Шетинска и арх. Павлова се стремят да доразвият английския парк, до голяма степен изграден на това място. Проектът на арх. Кръстев и инж. Цветан Иванов съдържа умели идеи за доразвиване в същия дух. Оригинална е решена тази обща мелодия и в проекта на арх. Топалова. Журито обаче се е спряло на един проект, който доста съществено променя досегашния облик на обекта в един пострегулярен парк с измислени оси и многоосови центрове. То не се е опитало да постави проекта в контекста на вече изградените I и III част. Последните това съпоставяне: между два английски парка, от които северният логично има своята геометризирана ос, се появява странен нов парк. И това няма да се вижда само от самолета. Това ще се чувства и от склоновете на "Лозенец", и при реалното преминаване между парковете. И тук е логично да попитаме журорите: защо е необходима цялостна промяна във вече изградения парк? Не е ли достатъчно промените да засегнат главно обкръжението на новите обекти - хотел, ресторанти, изложбени зали и други. Доразвиването на парка чрез естествено продължаване на идеите от миналите исторически етапи ще е много по-ефективно и икономично. Конкурсът за Южния парк показва много недъзи на тоталитаризма, които като рецидиви продължават да пречат на нормалното развитие на София не само в тази зона, но и в много други важни оси. Преодоляването на тези недъзи е важна обществена задача, при решаването на която изявените специалисти от творческите клубове имат не само огромни възможности, но и определени творчески задължения.

Йорган ТАНГЪРОВ

Основните проблеми на конкурса според авторите на проекта са:

– да се канализира и регламентира инвестиционната инициатива, като се гарантира общественият интерес и се запази паркът;

– да се създаде ясна и четлива композиционна и функционална връзка на Южния парк - II част с останалите, вече изградени части на парка и с цялостната структура на градския център;

– композиционно оформяне, обогатяване и развитие на парковата среда и разнообразяване на дейностите на отсича.

По своето местоположение територията на Южния парк - II част принадлежи непосредствено на централното градско ядро, но фактически в момента е твърде откъсната от него, което се дължи на тангиращите улици от висок клас, изграещи ролята на преграда спрямо съседните квартали.

Най-компрометирана в момента е връзката на парка с пространствата около Националния дворец на културата и чрез тях по бул. "Витоша" - с главния център. Веднъж сградата на двореца разделя пространството и визуално северната, наситена с дейности част от южната, значително по-малко оживена част на изградения парк и втория път това пространство се пресича и от улици от висок клас, решени на различни нива. Пълното отсъствие на градски дейности в тази зона (с изключение на спирките при двете кръстовища) и характерът на пресичащите я улици я превръщат в своеобразно "диво поле", нещо като неградско пространство в рамките на главния градски център. Съществуващата пешеходна дъга, неподкрепена с привлекателни обекти от юг, е по-скоро евентуална възможност, отколкото реално действаща връзка.

Една от основните идеи на предлаганото решение е да се създаде ясна пространствена, композиционна и функционална връзка именно по оста на бул. "Витоша". Тя е осъществена чрез предложени покрит пешеходен търговски пасаж "Баба Негеля". По този начин достъпът до Южния парк - II част ще стане по-привлекателен и пространствата зад НДК ще се активизират. Този преход, замислен като по-далекоперспективен за реализация, заедно с другите формира главния композиционен скелет на парка. Ядрото на композицията е оформено от откритото пространство на "Форума" - една своеобразна зала на открито, антипод на затворения обем на Националния дворец на културата. В това пространство се вливат всички главни алеи от основните подходи към парка. Основното пространство на "Форума" се обогатява от

АВТОРИТЕ ЗА ОСНОВНИТЕ ИДЕИ НА КОНКУРСНИЯ ПРОЕКТ

Светлана Александрова, Александър Александров

двата странични джоба на открития амфитеатър и мемориала на падналите във войните (1915-18 г.). В северната, "по-градската" част на парка композицията има по-геометричен характер, докато южната част на парка е развита по-пейзажно с едно централно открито пространство и силно озеленена периферия. Своеобразен акцент на зоната е езерото в свободна форма с богато озеленен западен бряг.

Друг особено важен пункт на решението е връзката с вече изградената трета част на парка. Авторите смятат, че все още не са изчерпани пространствените възможности за осъществяване на тази връзка, без да се прибегва до по-радикални и скъпо струващи изменения в комуникационната система. Предложената от авторите ясна композиционна ос - сдвоена алея, тръзва от котата на естественния терен, северно от спортния комплекс, и на същата котла преминава на 3 м под нивото на ул. "Бяла черква" и на 2.50 м над нивото на реката. Част от терена между алеята и брега на реката е моделиран, с което се осъществява по-просторно преминаване, а под конструкцията на улицата се предлагат три малки заведения. След това алеята с минимален наклон от 4 % се

свързва с главната алея на Южния парк - III част.

В съответствие с изискванията на конкурсната програма авторите предлагат в парка да бъдат оформени няколко зони:

а) **Представителна зона**, която се развива в непосредствена връзка със североизточния подход към парка (към кръстовището на бул. "България" и бул. "Черни връх"). В тази зона е разположен хотел (5 звезди) с необходимите му анекси, търговски и бизнесцентър и ресторант-градина. Застрояването е изтеглено по периферията на парка, където са разположени и необходимите за обектите паркинги и подземни гаражи. Входът на парка е решен осово спрямо двата обекта и е оформен със сдвоена алея с цветни партери. Високият обем на хотела е изтеглен към бул. "Черни връх", като по този начин се постига оформянето на булеварда и не се нарушава силуетът на Витоша. Разполагането на тези представителни и привлекателни обекти ще активизира и значението на съществуващия пешеходен мост към Двореца на културата.

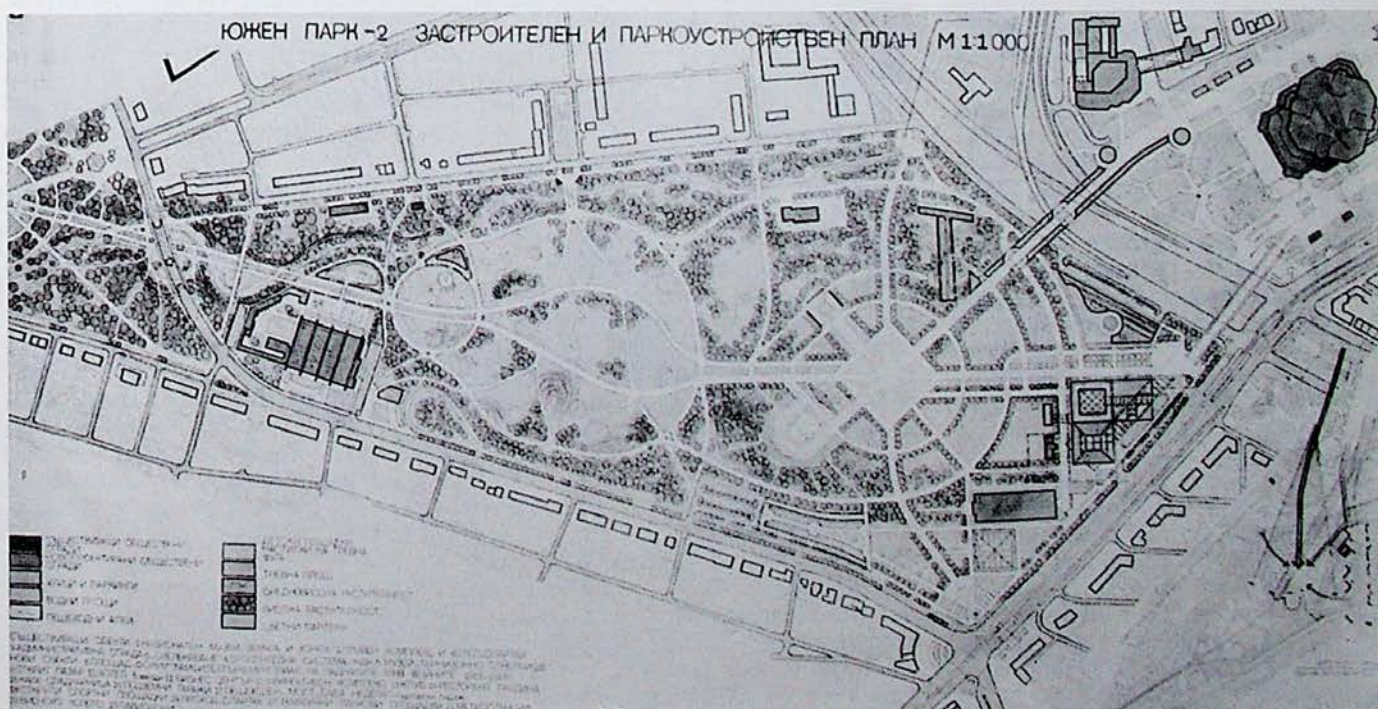
б) **Празнична културно-атрактивна зона**, която е композиционният фокус на цялото решение, ядрото на парковата система, и е

оформена от централното открито пространство "Форум".

в) **Изложбено-търговска зона**, която е във връзка с източния подход към парка (диагонално на хотел "Хемус"). Тя се оформя от музея "Земята и хората", новата изложбена зала източно от него и открития пазар, разположен успоредно на бул. "Арсеналски".

г) **Мемориална зона**, разположена в западната част на парка във връзка с мемориала "Гарнизонно стрелбище". Близко до него и с непосредствено отношение към централното парково пространство е предложено да бъде възстановен мемориалът на падналите във войните през 1915-1918 година.

д) **Рекреативна зона**, разположена по юг и във вътрешността на парка. Предимство в нея трябва да има непосредственият контакт с природата. Решението на алеината мрежа е пейзажно, пространството е обогатено с няколко детски площадки. Реката и езерото активно участват в оформянето на средата. В тази зона доминиращите елементи са гората, пътят, реката. Тук е търсен ефектът на максималната близост с естествените природни фактори и на неусетния преход към другата част на парка.

ПЛАВАТЕЛЕН КАНАЛ ЩЕ ИМА ЛИ СТОЛИЦАТА ХИДРОПАРК В ПОЛИТЕ НА ВИТОША

Мдеята за създаване на плавателен канал на територията на София е обогатен вариант за многофункционалното използване на напоителния канал за Западното софийско поле - съгласно решението на МС по постановления от 1950-1955 г. Плавателният

канал започва от Панчарево, следва живописния хоризонтал 600 с ширина 32.5 м и дълбочина 3 м и завършва с олимпийска гребна база при Павлово. Инженерните строителни и експлоатационни проекти - корабчетата и пр., бяха изработени от "Енергохидропроект". С напредването на строителните работи през 1959 г. на "Софпроект" бе възложено цялостно градоустройствено, парково и архитектурно оформяне на плавателния канал в рамките на Общия градоустройствен план на София. Разположен в най-здравословната част на града - подножието на Витоша, плавателният канал бе разглеждан като градообразуващ фактор и най-важен обект за всекидневен отдих и спорт на столицата. От двете страни на канала като неразделна част от него бяха отделени зелени ивици с ширина по 150 м за паркоустройство. Проектните разработки на "Енергохидропроект" и "Софпроект" бяха приети от правителството с Общия градоустройствен план от 1961 г. с указания за разширяване и обогатяване на плавателния канал и системата от водни и зелени площи. Междувременно обаче предвидените с проекта водни количества от язовир Искър бяха отклонени за промишлени и питейни нужди на МК "Кремиковци" и София. Изкопните работи и мос-

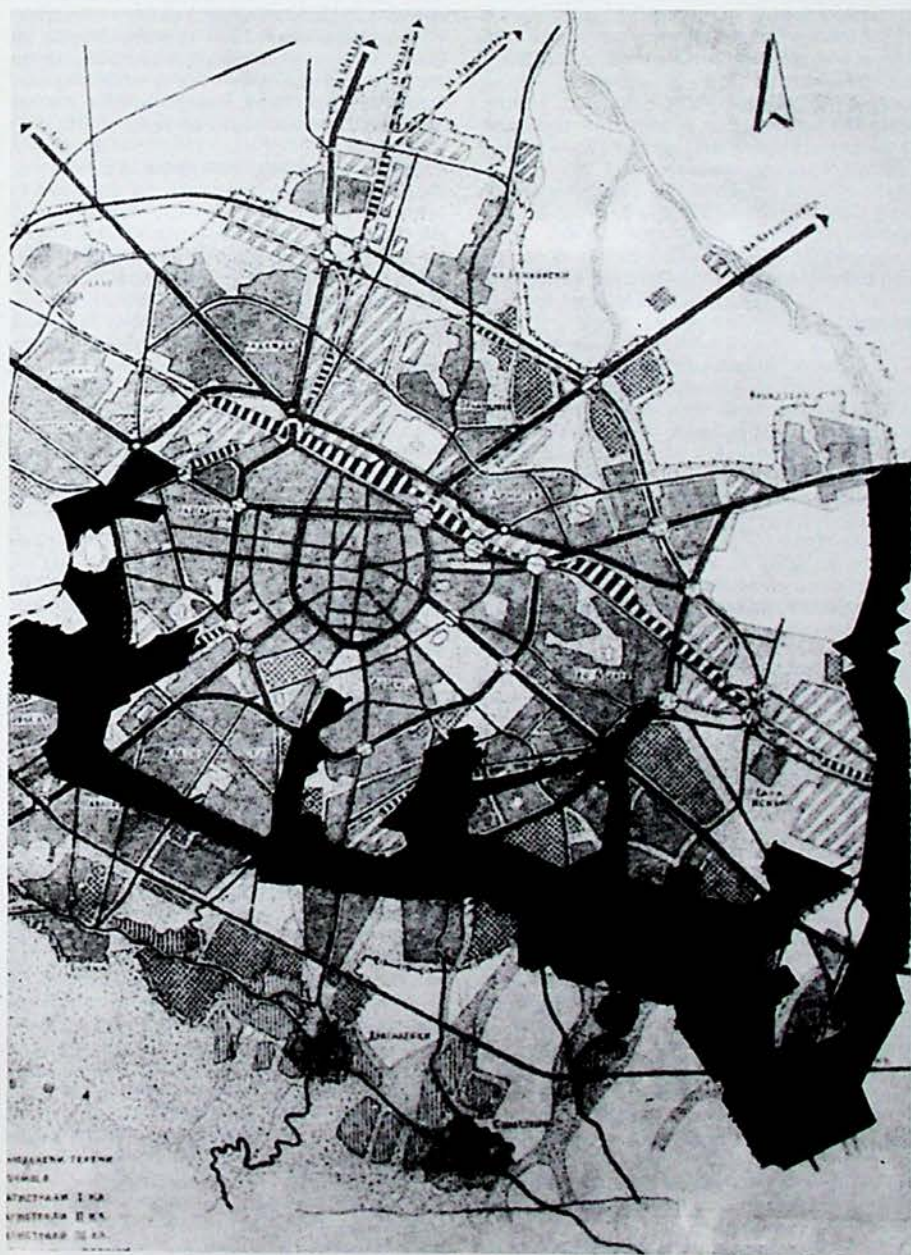
товите съоръжения, изпълнени до кв. "Дървеница", т. е. половината от трасето, бяха преустановени. В този критичен момент СГНС и у-ние "Архитектура" не проявиха инициатива и творчество и не оцениха възможностите за осъществяването на плавателния канал само в чертите на града чрез използването на витошки, промишлени, оборотни и други води, разходът на които се свежда до опресняване, покриване на изпаренията и филтрацията.

Настъпни период на застой, разруха и забравя. Значението на плавателния канал намаля, а територията му се обсебва и разхищава. Така например Студентският град изобщо не е съобразен с проекта за плавателния канал, което наложи обявяване национален конкурс "Комплекс за масов спорт" към него; жк "Младост" 1а, 2, и 3 са разположени на територията на плавателния канал, при което жилищните блокове на "Младост-3" достигат на 30 метра от водната площ без всякакво композиционно отношение към нея, а универсалният магазин "Деница" и обслужващият паркинг са на брега на водата; бул. "България" е реализиран на ниво терен, вместо чрез естакада, с което се прекъсва каналът и се унищожава гребната база - най-атрактивната част на водната площ; многократно проектираният жк "Манастирски ливади" също не бе съобразен с плавателния канал; особено драстичен е случаят с един от проектите за вторичен градски център на югоизточния град, разположен изцяло върху канала, който бе разпокъсан на малки водни огледала; на територията на плавателния канал са

отредени терени и за Института за чуждестранни студенти, и за Художествената академия, и т. н. Разхищението на терена продължава с упорита последователност. Териториалното и функционалното нарушаване и осуетяване на проекта за плавателен канал показват неразбиране и неправилно отношение към вложената градоустройствена идея. Тези действия противоречат и нарушават Общия градоустройствен план на София от 1961 г., който е в сила и в момента, и трябва да бъдат спрени.

По настояване на колегията и обществеността през 1975 г. бе проведена научно-техническа конференция за изграждането на София и на плавателния канал. В резултат от "Софпроект" бе предложена незадоволителна разработка, с която дължината на канала се намалява до бул. "България", намалява се и неговата ширина и се предлага реализация само до река Въртопа. На следващите конференции за София през 1990-1991 г. темата за плавателния канал не бе поставяна. Тя не намери подходящо решение и с националния конкурс за генералния план на столицата.

Какви съществени насоки в развитието на столицата предлага реализирането на големия хидропарк - Хидропаркът Панчарево-Павлово е композиционен гръбнак за ансамблово изграждане на новия южен град под Витоша и неговата връзка със стария град чрез подходящо решаване на целия Южен парк - т.нар. южна ос. За устройството на тази част бе обявен и национален конкурс, който нямаше успех главно поради отсъствието на големата водна артерия.

– За подобряването на микроклимата и развитието на всекидневния възстановителен отдиш съгласно Общия градоустройствен план от 1961 г. се предвижда система от зелени площи с образуващ фактор Витоша, както и система от водни площи с образуващ фактор плавателния канал, който ще захранва езера, декоративни водни площи и потоци в парковете, жилищните комплекси и пешеходните зони. Двете системи се допълват и трябва да се решават едновременно. Проучванията показват, че водната площ може да получи значителни уширения с 50-100 и повече метра при свободно оформяне на бреговата ивица.

– Близостта на хидропарка с Витоша предлага възможности за тяхното свързване чрез въздушни линии, фуникулери и пр., с което ще бъде постигната желаната и дългоочаквана бърза връзка с планината.

– Осъществяването на всички тези възможности ще обедини и обогати структурата на столицата - нещо, от което съществува остра нужда. София е една от малкото столици, лишени от големи водни площи.

Относно необходимите водни количества ще съобщим само, че от направените проучвания е установена възможността металургичният комбинат "Кремиковци" да си изгради самостоятелно промишлено водоснабдяване от реките Лесновска и Елешнишка и от подпочвените води в района на завода, както и за питейни води в района на кв. "Казичане" и други водоизточници, при което ще се освободят основните води на яз. Искър за нуждите на западния напоителен канал. По този въпрос е желателно да изразят компетентно отношение съответните специалисти.

Възможности да се изгради хидропаркът - плавателен канал все още съществуват и няма основание този въпрос да се отлага. Необходимо е незабавно да се пристъпи към изясняване и изготвяне на комплексен проект, съобразен със съвременните условия и изисквания на големия град. Реализацията ще се извършва в един по-късен етап при благоприятни финансови възможности на заинтересуваните страни.

ИВАН ЕВГЕНИЕВ

ИМА ЛИ НЕЩО НОВО ЗА

НОВОТО ЛЕТИЩЕ "СОФИЯ"

Поради своето изключително благоприятно физикогеографско разположение, оценено още от римляните, София има реални възможности да се превърне в средище за обмен на товари и на информация от международен мащаб и значимост. Този шанс нараства при новите условия на формиране на Европейската общност в нови граници и при възможностите за интензификация на връзките и за изграждане на нови транспортни коридори. София има дадености, благодарение на които може да стане най-динамично развиващият се и проспериращ град в Източна Европа, ако успее да изгради съвременен банков, телекомуникационен и хотелски център, ако се свърже с мрежата на скоростните европейски железници и пътища и съвсем не на последно място - ако успее да изгради ново съвременно летище. В този смисъл при всяка идея, свързана с проектирането и изграждането на ново летище, националният интерес изисква към темата да се подхожда положително, с увереност за необходимостта от бързо решение и реализация.

Кратка предистория

Проучванията за изграждането на ново софийско летище започват още в края на шестдесетте години. След пълно облитане и сравняване на всички възможни варианти, в т. ч. и извън Софийското поле, изборът е направен и като най-перспективна и добра е избрана площадката в района на с. Кривина. На тази площадка се предвиждат две успоредни писти с ново направление ($120^\circ/300^\circ$), което ще наричаме "косо направление", понеже тангента градската територия и нея облита. През 1972 г. за тази площадка е проведен конкурс с широкото участие на българските архитекти, а през 1974 г. излиза и първото правителствено решение, последвано и от други, които безапелационно потвърждават това местоположение (любители на черния хумор разправяха, че при самолетната катастрофа през 1983 г. летецът опитвал да кацне на новото летище, което според правителствените решения е трябвало вече да бъде готово).

Във всички териториалноустройствени и градоустройствени планове и проучвания, разработвани от 1970 г. до днес, се нанася, отразява и осмисля новото летище "Кривина".

На пръв поглед изглежда всичко е ясно и окончателно решено. Остава летището да бъде построено...

Щом обаче се заговори за започване на строителство, се оформят два различ-

ни подхода. Министерството на транспорта и летище "София" всеки път предлагат изборът да бъде преразгледан и площадката да премине западно от околновръстния път, като целта им е прозрачна и разбираема - да се използват коакото може по-дълго съществуващите писта и съоръжения. Така се ражда вариантът "Коса писта", който представлява нова писта, използваща "косото направление", но в района на съществуващото летище.

Софийската община е категорично против и настоява за Кривина, като и нейната цел е прозрачна и разбираема - чрез строежа на ново летище час по-скоро да се прекрати използването на старото, т. е. да се прекрати съпроводеното с много шум облитане на града.

Спорът е ожесточен и двете страни втвърдяват позициите си. Софийската община е непоклатима, защото зад нейния перспективен подход стоят правителствените решения. Транспортното министерство пък е още по-непоклатимо, защото "крачето" е у него и пари текат само за нескончаеми ремонти на съществуващото вече безкрайно остаряло летище.

Така е до 1990 г., когато по повод обявен търг се намесва ИАТА (Международната организация по въздухоплаване), чиито експерти предлагат нов вариант - съчетание на двата, който представлява нова писта с "косо направление", но не в района на Кривина, а върху околновръстния път. Така временно ще може да се използват старата писта, съоръженията и сградите и постепенно ще се изграждат ново летище и писта, добре ситуирани в регионалното и градоустройственото развитие на полето, дори с някоя предимства. Безпокойство буди само покриването на околновръстния път, но ИАТА смята, че това е елементарен технически проблем, многократно решаван в световната практика. Голяма част от българските експерти (в т. ч. и авторът), загубили търпение в очакване на новото летище, смятат предложението на ИАТА за разумен компромис и започват да го подкрепят. Столичната община обаче още се колебае и иска допълнителни проучвания. Правителството утвърждава предложението на ИАТА площадката, но препоръчва проучването и сравнението и на трите варианта ("Кривина", "Коса писта" и ИАТА) да завърши и едва тогава да бъде проведен търгът.

През 1993 г. настъпва нов момент око-

ло историята с новото летище. Извършените проучвания и сравненията на трите варианта са изоставени, защото българските специалисти не били признани от чуждестранната фирма "Халкроу" и възложено ново проучване. Фирмата изследва наред с вече известните три варианта и един нов и именно него препоръчва като най-добър съгласно своята система на оценка.

Какво представлява "новият" вариант "Халкроу"?

Той предлага съществуващата писта да бъде удължена с 1000 м на изток, с което да се облекчи въздействието върху града при използване на съществуващото направление $90^\circ/270^\circ$. За да не се прекъсва дейността на летището и за да се използва като втора писта се предвижда да бъде изградена нова писта със същото направление на около 100 м северно от съществуващата. Като далечна перспектива (към 2025 г.) при очаквано увеличение на трафика се запазва възможността да бъде изградена и коса писта с направление $120^\circ/300^\circ$ в района на съществуващото летище "Враждебна". В първия етап освен новата писта се включва и изграждането на нова сграда на терминала, нова кула и ново техническо съоръжаване. Терминалът е замислен като линейен тип, на едно ниво, с 3-4 ръкава.

Какви са последициите, които новият вариант би имал за регионалното и градското развитие?

За съжаление тези последици изглеждат изобщо не са били грижа на чуждестранната консултантска фирма. По същество нейното предложение е в рамките на съществуващото летище "Враждебна". То е добре свързано с градската комуникационна система, но има тупиков характер и е затворено в града, без излаз на регионални кореспонденции. При желаното рязко увеличаване на функциите му връзките с региона ще се реализират чрез градски участъци - бул. "Христофор Колумб", източната тангентата, жп гара Подуяне-разпределителна. Вариантите на летище между околновръстния път и рокадната жп връзка Казичане - Стояник ("Кривина" и ИАТА) предлагат много по-добри възможности за функционирането на единна транспортна система поради осигуряването на пряк излаз на летището на международните пътища А-1 и А-2, както и на всички национални жп направления без използване на градски трасета, гары и участъци.

Други още по-благоприятни за регионалните връзки биха били вариантите за разположването на летището в западната част на полето, но доколкото те са несполучливи по други причини, смятаме за излишно отново да бъдат разглеждани. При всички случаи с оглед единното действие на въздушния, реаловия и гумения транспорт площадката на летището трябва да бъде в Софийското поле. От гледна точка на регионалното развитие най-перспективни и богати възможности предлагат вариантите ИАТА и "Кривина" и най-неперспективни и ограничени (макар за сегашния етап достатъчни) - вариантът "Халкроу".

Какви са последициите от новия вариант върху градското планиране и развитие?

"Халкроу" не е правила задълбочено и изчерпателно проучване на документите на градското планиране с оглед обвърз-

ване на разполагането на новото летище, а и вероятно такива документи не са били предоставени от възложителя. Буди недоумение фактът, че дори такъв сравнително нов и богат материал, какъвто е актуализацията на Генералния комуникационно-транспортен план на София, изработена през 1990 г., не е бил предоставен на фирмата. Странното е, че вместо хармонизиране с устройствените традиции и тенденции на градското развитие, фирмата отбелязва препоръки, които то - градското развитие - трябва да "изпълнява" след нейния избор на площадка за летище.

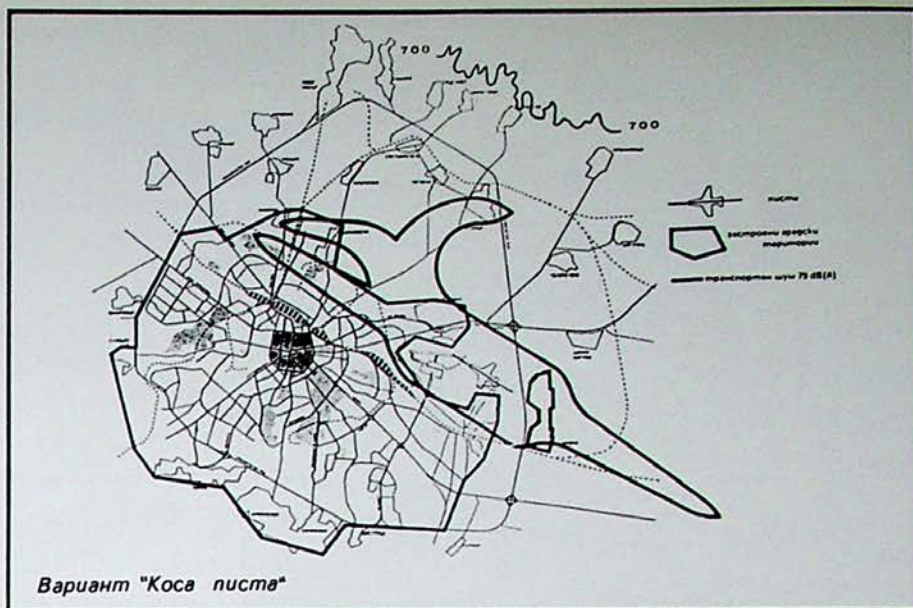
От 1975 г. насам София се развива въз основа на нов градоустройствен план, разработван в последователно усъвършенствани варианти, но с незначителни съществени промени. Този план не е одобрен от Народното събрание съгласно закона, но и досега е реалната основа за управление на териториалното развитие и на изграждането на града. В плана е възприета избраната по това време площадка Кривина с две писти $120^{\circ}/300^{\circ}$. В съответствие с тази насока на летищните писти в генералния план на града е предвидено развитието му да се осъществява в североизточно направление. Чрез реконструкция и чрез усвояване на нови терени североизточно от гара Подуяне се насочва такъв развитие на града, което оформя една от петте му макроструктурни единици с прогнозирано население 100 000 души.

Предложената от "Халкроу" площадка върху съществуващото летище, независимо от удължаването на пистата на изток, излага цялата територия на североизточния град с 886,7 хектара жилищна територия на въздействието на летището.

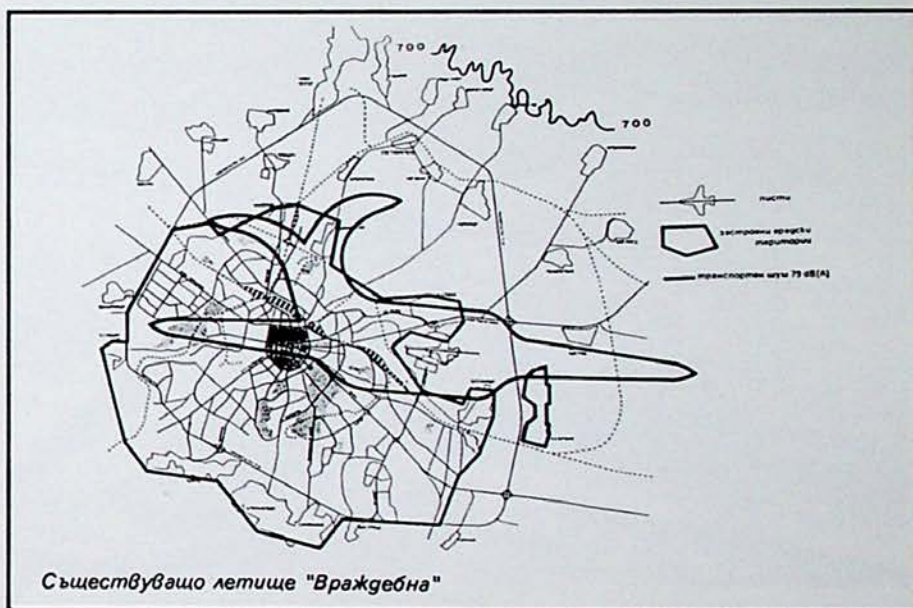
Междувременно от 1980 г. (когато излиза правителствено решение за ускорено жилищно строителство) и досега в тази част на София постепенно се разгръща строителство. Изцяло е подменена инфраструктурата на територията, обновени са кварталите "Хаджи Димитър" и "Сухата река", почти е завършен новият жилищен квартал "Левски-Г", предстои изграждането на "Левски-В", оформена бе новата артерия бул. "Вл. Вазов", в строеж е бул. "Ботевградско шосе", оразмерен за значително по брой население, с трамвайна линия и много подземи. По-точно сега и в бъдеще броят на обитателите на тези квартали е съответно 87 100 и 109 200 души. Трудно предсказуеми ще бъдат реакциите и претенциите на това население като засегнати трети лица, а като се има пред вид, че за тези 13 години инвестициите на Столичната община за инфраструктура и жилища са в общ размер около 1 120 милиона лева, логичен е въпросът дали тези средства, които след отчитане на инфлацията може да се определят на 9 милиарда лева, не трябва да се смятат за пропуснати ползи?

При всички случаи, ако бъде възприет вариантът "Халкроу", ще се наложи да бъде спряно строителството на сгради над 5 етажа (а може би изобщо) в този район, което означава сигурно пропуснати ползи, а такива ще бъдат и произтичащите за собствениците последствия от евентуалното намаляване на цените на имотите.

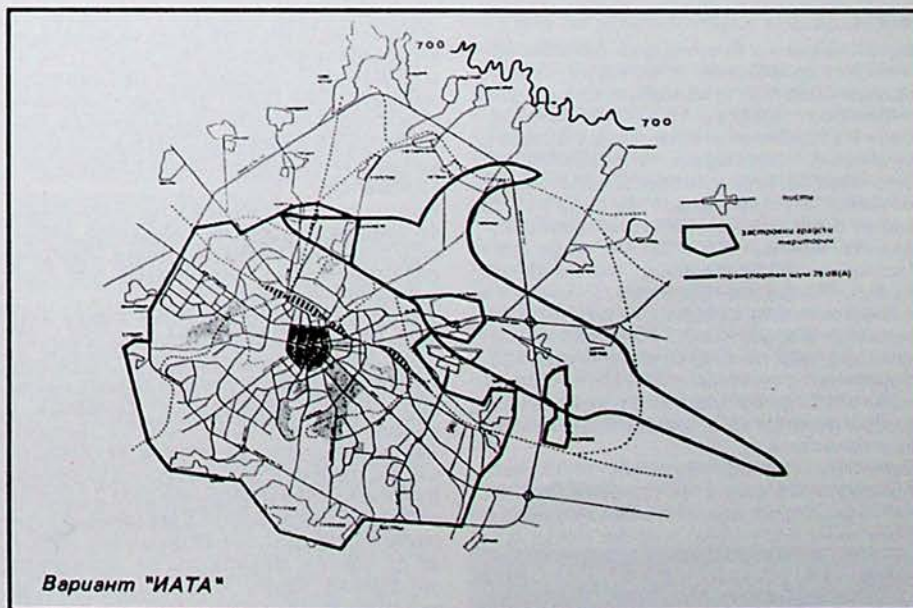
Последствия от варианта "Халкроу" ще има и върху другите градски територии. Особено неприятно е произтичащото

Вариант "Коса писта"

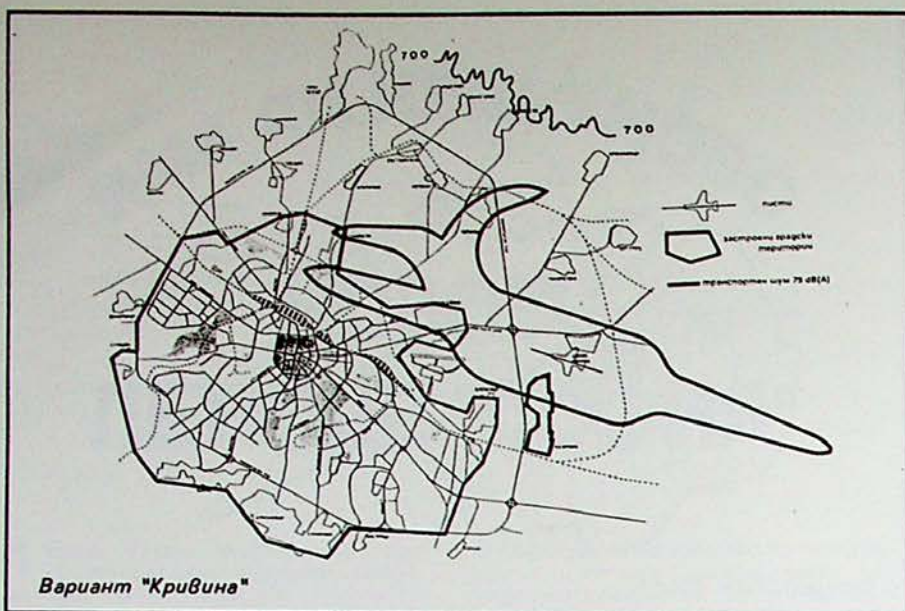

Съществуващо летище "Враждебна"

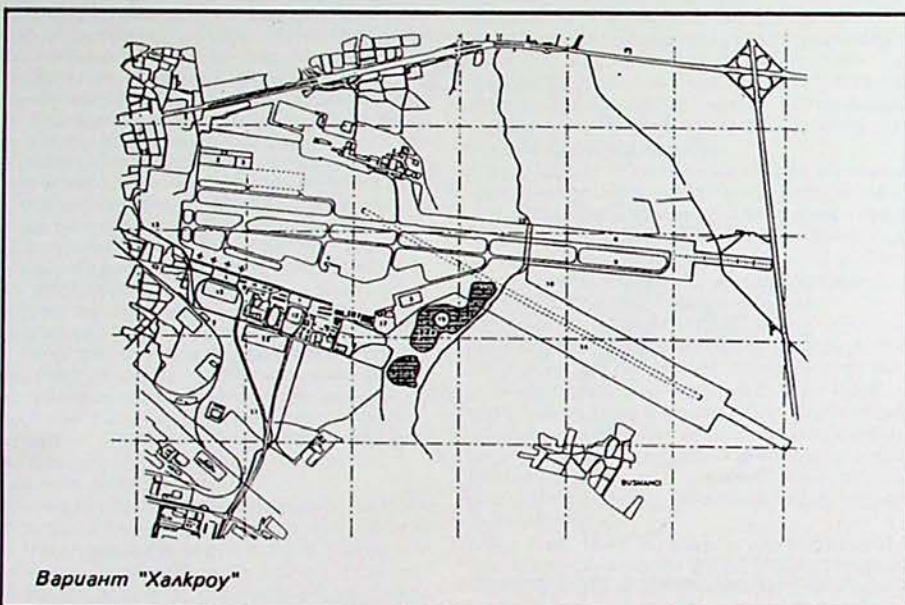

Вариант "ИАТА"

• • •

Вариант "Кривина"

Вариант "Халкроу"

• • •
ограничение на височината (етажността) на градските структури, което практически ще обхване цялата градска територия (радиус 15 км от летището). Извършените проучвания за евентуалното изграждане и развитие на столичен банков и бизнесцентър сочат, че най-сполучливо е той да бъде разположен в западната част на сегашния софийски център (на 8 км от бъдещата писта) или в кв. "Лозенец" (на 7 км), или по бул. "България" (на 9 км). Обичайно и най-ефективно сградите в такива центрове се строят на 30-40 етаж с височина над 100 метра. Очевидно при повтарянето на съществуващата писта това ще бъде невъзможно и така ще бъде пропусната една голяма възможност за столицата.

Сериозни последици от избраната площадка ще има и за предвижданията на Софийската община за благоустрояването на поречието на река Искър и за изграждането на хидропарк. Въпреки извършеното проектиране, бихме приели като по-реалистично в сегашната об-

становка за тази идея да не се говори, но като градоустройствен подход ни се струва непрофесионално и грубо предложението река Искър да бъде коригирана и вкарана в покрити съоръжения по протежение на повече от 2 км и ликвидирана като ландшафтна зона на повече от 5 километра.

Липсата на проучвания и на информация за перспективите на градското развитие в крайна сметка е довела "Халкроу" до категорично неприемлив от тази гледна точка избор.

Какви са последициите върху екологичните условия и сигурността? Софийци от детство много добре познават и търпят шума от прелитащите над летище "Враждебна" самолети и съвсем очевидно е, че "новото" предложение летището да остане на старото място означава да продължи съществуването на една екологична язва и растящ риск и за следващото поколение. За нас това е очевидно, но за фирмата не е. И за да докаже тезата си, тя формулира твърдения, които ние би трябвало да приемем така, както селските хлапета

гледат фокусите на гастролиращия магьосник.

• Фокус № 1. Шумът изчезва!

По официални данни на въздействието на шума от дейността на сегашното летище към 1990 г. са подложени 440 000 души. Според проучванията на "Халкроу" към 1993 г. те са 175 000 души, а след реконструкцията на същото летище към 2025 г. ще бъдат само 11 000 души. В мъглата около този фокус фирмата предпочита да използва американски метод за определяне на шумовия контур при стойност НЕФ 25, вместо използвания у нас, както и в цяла Европа показател, изразяващ нивото на шума в децибел. Смята се, че шумът не се регламентира от българското законодателство и няма защо да се тревожим, тъй като много скоро всички шумни самолети ще да бъдат заменени с безшумни.

• Фокус № 2. Най-добро и сигурно е старото направление 90°/270°, а косото направление 120°/300° е станало неудобно и лошо от летателна гледна точка! Напомняме, че вече 25 години специалистите твърдят, че сегашното летище с писта 90°/270° създава реална опасност при западен подход, който се осъществява над гъсто застроени градски части. Смяташе се съответно, че най-безопасно и удобно е направлението 120°/300°, при което не се лети над заселени територии. Изведнъж през 1993 г. за най-безопасно се обявява направлението 90°/270°, а хваленото досега 120°/300° става неудобно от летателна гледна точка. За да се стигне до този фокус очевидно фирмата е била принудена да отчита задължително запазването на военното летище "Доброславци", за сметка на което е трябвало да подцени обитането на населени територии.

• Фокус № 3. Най-евтино е да се направят три нови писти на "Враждебна", а една писта друзаде е много по-скъпо! Звучи невероятно, но е така, само че за чуждия инвеститор, който по този евтин начин ще стане собственик на цялото сегашно летище и съоръжения. Тяхната стойност и евентуална продажба или приходи от други дейности въобще не са отчетени при вариантите за преместване.

Едно общо сравнение на цифрите на "Халкроу" за нашето летище с цената на мюнхенското летище (над 4 млрд. долара) смущава - много са ниски стойностите. Едва ли новото софийско летище ще струва по-малко от 1 млрд. долара, освен ако целта е да се закърпи положението в една западна държава, а не да се подпомогне ускореното ѝ развитие и приобщаване към Европа.

Поведението на отговорните ведомства и експерти

С тази информация и анализ на новото предложение за летище "София" съвсем не се цели да се обвинява или критикува офертата на фирмата "Халкроу". Тя е изключително компетентно дело на висококвалифицирани и опитни специалисти, извършено в кратък срок, и не буди съмнения в професионализма на оценките, информацията и конкретните методи. Предложението и проучванията обаче са силно деформирани от неправилното възлагане на задачата, което явно е било договорено между тесен кръг хора от Института по въздушен транспорт и чуждестранни партньори. Нашите експерти, както и важни ведомства и органи като Столичната община и Министерството на териториалното развитие и строителството, са били изолирани от самия процес на подготов-

Местоположение - на 28,5 км североизточно от центъра на баварската столица Мюнхен
 Площ - 1500 ха
 Вид - 2 паралелни писти, дълги по 4000 м и широки по 60 м, разположени на 2300 м осово една от друга
 Капацитет - 48 стоянки за самолети, от които 20 с ръкави, обслужващи 12 до 14 млн. пътници годишно
 Обслужващи площи - 180 000 кв. м
 Товарна гара - 66 500 кв. м
 Паркинги - за 10 000 коли
 Начало на проучване - 1963 г. - проучени 20 възможни площадки
 Окончателен избор на площадката - 1979 г.
 Търе за строителство - 1980 г.
 Завършване и начало на експлоатация - април 1992 г.

МЮНХЕН

СОФИЯ (ВАРИАНТ "ХАЛКРОУ")

Местоположение - на 9,5 км източно от центъра на София
 Площ - 417 ха, от които 353 сега усвоени и 64 нови
 Вид - една писта, дълга 3650 м и широка 45 м, като в различните етапи и варианти се допълва с още една успоредна писта на 100 м отстояние или на кдса писта с ново направление
 Капацитет - 27 стоянки за самолети, от които 3 с ръкави, обслужващи 3,5 до 7 млн. пътници годишно
 Обслужващи площи - 60 000 кв. м
 Товарна гара - 9 000 кв. м с възможност до 20 000 кв. м
 Паркинги - за 600 коли
 Начало на проучване - 1964 г. - проучени 20 възможни площадки
 Окончателен избор на площадката - към 1993 г. Все още неуточнен
 Завършване и начало на експлоатация - за I етап се предпава 1996 г.

Новото летище на Мюнхен. Фрагмент

ка, проучване и сравнение. Едва преди експертния съвет обществеността и партньорите, без да са подготвени, са приписани бързо да се съгласят. Съжаление и недоумение събуди прибързаната експертиза на колеги от УАСГ, ръководени от проф. М. Панчев (известен с авторитет и с претенции на еколог), в която се преписват аргументите на фирмата за една явно екологически опасни предложения. Самият експертен съвет протече и приключи по невероятен за нашите традиции начин. Първо на всички критични рецензии бе направен "критичен анализ" и авторите бяха съмърени и охулени. След това всички предложения бяха търпеливо изслушани, а накрая окончателното решение бе отложено. След седмица се появи протокол с решение, утвърдено от министъра на транспорта, без да е подписано от участниците и без да са отчетени тяхното мнение и предложения. В крайна сметка в непрозрачен срок нови чужди експерти и нов експертен съвет ще сравняват само вариантите "Враждебна" и "Кривина". Едва

ли това е най-краткият и точен път към сполучливото решение. Оптимизъм внушава единствено достойното поведение на архитектурната ни колегия, която своевременно организира в Клуба на урбаниста сериозно и задълбочено обсъждане, оформи свое категорично и ясно аргументирано становище, което последователно защитава.
Изводи и поуки
 - При сегашното положение на страната, за да бъдат разкрити нови перспективи за нейното развитие и интеграцията ѝ с Европа очевидно ще са нужни огромни усилия и концентрация върху някои основни елементи и мрежи на нейната инфраструктура. Тяхното решаване най-бързо и на най-добро ниво ще трябва да излезне на преден план преди всичко друго.
 - Решаването на инфраструктурните обекти и проблеми не може да става извън контекста на някаква разумна идея за устойчиво развитие на селищата и средата (не става дума за възкресяване на ЕТУП или на ОГП, а за използване на многогодишния опит на подхода и прак-

тиката на устройствено прогнозиране и политика).

- В условията на пазарната икономика едва ли всеки акт на интелектуална и финансова подкрепа и внимание от чужбина може да се смята за изключително благотворителен, хуманен и полезен. Той винаги произтича от интереса на чужденеца и може да бъде наистина полезен и хуманен за нас, само ако е съчетан с нашия интерес като собственици на националната територия. Колкото и да сме стреснати и обеднели, при работата с чуждестранните партньори ние трябва със самочувствието на добри специалисти и на граждани на страна с невероятни физикогеографски ресурси да се научим да казваме ясно какво искаме и да защитаваме нашия интерес.

...В случая искаме съвременно летище "София", наистина ново и сравнимо с европейските летища.

Митьо ВИДЕЛОВ

ОЧАРОВАНИЕТО на ИГРАЧКИТЕ

"Октифлекс" е телена играчка, която се състои от осем куба, линейно дефинирани с по три страни и телесен диагонал, контактуващи помежду си с цилиндрична става. Инертният "Октифлекс" не представлява особен интерес. Поставен върху хоризонтална повърхност, той не демонстрира уникалност. Това, което го активира, е системата, състояща се от двете ви движещи се ръце. Всяко помръдване на пръстите, които го държат, поражда порой от калейдоскопични тримерни вариации. Празните места в уравнението са попълнени със стойности на аргумента и в резултат сме засипани с многообразни стойности на функцията.

"Октифлекс" се предлага за 5 английски лири на пазара в Лондон.

"Конструкция с балони" беше предложена безплатно на софийското гражданство в дъждовните 23 и 24 май '93-а на езерото Ариана.

Тя се състои от въжен такелаж с обща дължина 2000 м, 1500 м воал, аранжиран в 30 триъгълни платна, 4 сфероидни и 8 тетраедрични балона с триметрова големина и един 12-метров аеростат, пълни с хелий.

Системата, която те изграждат, поставена в идеални условия, е подобна на пирамида и макетът ѝ, който не се ползва от предимствата на реалния мащаб, е само един предмет с вероятен, но неизявен потенциал. Неразгиратата по никакъв начин, свободно стояща пирамида е толкова уникална, колкото и изоставеният "Октифлекс". Материализирането на нейните възможности става с поставянето ѝ в реалните условия на външната среда. Под действие на вятъра "платната се издуват", цялата конструкция във всяка следваща секунда променя геометрията си, показвайки на зрителя пълен каталог от сложни геометрични криви, които, подобно на фазите на "Октифлекс" преминават неспирно една в друга. Играчкото функционално уравнение работи отново, предоставяйки храна за въображението. Променливите стойности на аргумента в този случай - сила, посока, продължителност на въздействието на вятъра, количеството на майския дъжд, съставят матрица, изградена от елементи, несъпоставими с тези в първата, но подобни на тях по качество. В случая става

въпрос за качеството от гледната точка на Фегър, който в произведението на Пърсиг²¹ открива в него категорията, правеща връзка между субект и обект, метод и материя. Качеството на играчките в такъв случай не е нещо различно от способността им да улесняват създаването на мисловни връзки на базата на извлечени характеристики, които биха улеснили "страничния" подход към предстоящите проблеми, ускорявайки намирането на решение. Тогава започват да ги наричат "игра" и към тях започват да се отнасят по-сериозно. На този етап започва непрекъснато преливане от практиката в играта и обратно. Решенията, взети понякога под влиянието на извънредни обстоятелства, обработени от условния игрови апарат, се превръщат в "цугцванг", "гамбит", "пат", понятия, станали елемент от всекидневната комуникация. Шахът е добра илюстрация на горното, кубчето на Рубик също. При провокативна количествена промяна на някои негови характеристики "Октифлекс" лесно се превръща в схема на универсална строителна система с възможност за покриване на разно-

образни изисквания - от минимални до разгърнати програмни нужди. Къщата в куфар на анимационния герой на Хана-Барбара, която последователно се разгъва, за да направи просторно ранчо, става реалност. Добронамерената игра с елементи от градския ландшафт отдавна има прецедент в света. Най-популярният автор на едромасщабни игри от този тип е българинът Христо Явашев, когото мнозина смятат за най-известния артист през Втората половина на двайсети век.

"Конструкция с балони" е, доколкото ми е известно, първото осъществяване на голямомасщабна играчка у нас. Чейният замисъл надхвърляше създаването на някакъв тренажор за аналитично мислене или на инсталация в градска среда с чисто естетическа стойност. Проектирана да стимулира празничната активност на Софийското гражданство на 24 май^{3/}, тя от самото начало бе натопарена с утилитарна програма, което я сродяваше според създателите с произведенията на архитектурата. Впоследствие липса на средства попречи за организиране на предвижения двайсет и четири часов спон-

танен културен фестивал върху сухото дъно-палуба на езерото-кораб. Около 23 часа на 23 май два прожектора на противовъздушната отбрана осветиха под прокапващото небе конструкцията и аеростата ѝ, въпреки че дъното на Ариана остана празно, закрепиха програмата минимум на авторите си и убеждението им, че художествената намеса в градската среда, както и удоволствието от сблъскването със и решаването на реални проблеми може да се прави от българи не само в не-България. Макар и трудно.

"Конструкция с балони" бе неагресивна към средата, в която е създа-

1/ Реклама на Octyflex. Handmade in England. Patented.

2/ Робърт М. Пърсиг, "Зен и изкуството да се поддържа мотоциклет"

3/ По-късно благодарение на арх. Г. Станишев открихме почти курioзна прилика между "Конструкцията" и проект на А. Веснин от 1922 година за оформяне на първомайската манифестация в Москва.

дена. Тя не прояви претенции към локуса си - Ариана продължава да съществува с ненакърнено (от нея) единство.

"Конструкция с балони" бе реализирана със съдействието на Международната фондация "Св. св. Кирил и Методий". Авторският колектив благодари на г-н Петер Фишер-Апелт - президент, и на г-н Михаил Тачев - главен секретар на фондацията, за убедеността, че ще успеем въпреки невъзможно кратките срокове. Благодарим на Международната фондация "Яков Черников" и лично на арх. Георги Станишев.

Без подкрепата на екипа на катедрата "Рисуване и моделиране" при Архитектурния факултет и на инж. Витанов - зам.-ректор по административно-техническата част на УАСГ, реализацията на проекта би била невъзможна.

Раффи ТОМАСЯН

СТЪКЛЕНА
И ПРДО

НОРМАТИВНО

ТИ И

ПРЦИ

Производствена база:
Берковица 3500
Индустриална зона

Офис и управление:
Берковица 3500, Бл. Бор 2
Тел.: 10953/7938, 2514
Факс: 10953/7939
Телекс: 38305 CASTEL BG

Офиси за поръчки:
София, ул. "Цар Симеон" 86,
тел./факс: 102/835535
ул. "Княз Борис I" б.
1052/225114,
1052/252175
панаирна палата 5

ГЛАСА

**МИНИМАЛНО
ТОПЛОПРЕМИНАВАНЕ,
МИНИМАЛЕН ШУМ**

НАШИТЕ СЪЪК

ПРЕДИМСТВАТА НА НАШЕТО ПРОИЗВОДСТВО:

- намаляване повече от два пъти топлинния обмен между външната и вътрешната среда
- намаляване на разходите за отопление (със 750 W се отоплява стая до 18-20C°) или охлаждане, включително разходите за съответните инсталации
- по-добро използване на пространството в близост до остъкляването, поради неприянтните въздушни течения
- видимостта никога не се нарушава, поради липсата на кондензация между стъклата
- възможност за използване на по-големи остъквени площи без увеличаване на енергийните разходи
- шум на разходи два пъти по-нисък
- на стъклата, осигуряващо херметичност и здравина
- яркост на осветление на стъклопакета за целия му

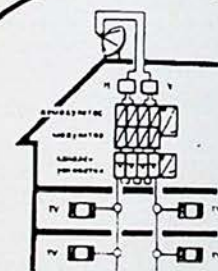
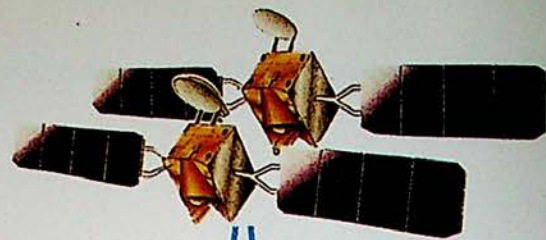
За пръв път в България разгерметизиране, монтажът върху дистанционния тиолкол или силикон с което между алуминиевата дистанционната и стъклата се предотвратява разгерметизирането. Дистанционната пакети с дебелини 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 50, 52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 120, 122, 124, 126, 128, 130, 132, 134, 136, 138, 140, 142, 144, 146, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 180, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 194, 196, 198, 200, 202, 204, 206, 208, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 226, 228, 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 244, 246, 248, 250, 252, 254, 256, 258, 260, 262, 264, 266, 268, 270, 272, 274, 276, 278, 280, 282, 284, 286, 288, 290, 292, 294, 296, 298, 300, 302, 304, 306, 308, 310, 312, 314, 316, 318, 320, 322, 324, 326, 328, 330, 332, 334, 336, 338, 340, 342, 344, 346, 348, 350, 352, 354, 356, 358, 360, 362, 364, 366, 368, 370, 372, 374, 376, 378, 380, 382, 384, 386, 388, 390, 392, 394, 396, 398, 400, 402, 404, 406, 408, 410, 412, 414, 416, 418, 420, 422, 424, 426, 428, 430, 432, 434, 436, 438, 440, 442, 444, 446, 448, 450, 452, 454, 456, 458, 460, 462, 464, 466, 468, 470, 472, 474, 476, 478, 480, 482, 484, 486, 488, 490, 492, 494, 496, 498, 500, 502, 504, 506, 508, 510, 512, 514, 516, 518, 520, 522, 524, 526, 528, 530, 532, 534, 536, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 550, 552, 554, 556, 558, 560, 562, 564, 566, 568, 570, 572, 574, 576, 578, 580, 582, 584, 586, 588, 590, 592, 594, 596, 598, 600, 602, 604, 606, 608, 610, 612, 614, 616, 618, 620, 622, 624, 626, 628, 630, 632, 634, 636, 638, 640, 642, 644, 646, 648, 650, 652, 654, 656, 658, 660, 662, 664, 666, 668, 670, 672, 674, 676, 678, 680, 682, 684, 686, 688, 690, 692, 694, 696, 698, 700, 702, 704, 706, 708, 710, 712, 714, 716, 718, 720, 722, 724, 726, 728, 730, 732, 734, 736, 738, 740, 742, 744, 746, 748, 750, 752, 754, 756, 758, 760, 762, 764, 766, 768, 770, 772, 774, 776, 778, 780, 782, 784, 786, 788, 790, 792, 794, 796, 798, 800, 802, 804, 806, 808, 810, 812, 814, 816, 818, 820, 822, 824, 826, 828, 830, 832, 834, 836, 838, 840, 842, 844, 846, 848, 850, 852, 854, 856, 858, 860, 862, 864, 866, 868, 870, 872, 874, 876, 878, 880, 882, 884, 886, 888, 890, 892, 894, 896, 898, 900, 902, 904, 906, 908, 910, 912, 914, 916, 918, 920, 922, 924, 926, 928, 930, 932, 934, 936, 938, 940, 942, 944, 946, 948, 950, 952, 954, 956, 958, 960, 962, 964, 966, 968, 970, 972, 974, 976, 978, 980, 982, 984, 986, 988, 990, 992, 994, 996, 998, 1000, 1002, 1004, 1006, 1008, 1010, 1012, 1014, 1016, 1018, 1020, 1022, 1024, 1026, 1028, 1030, 1032, 1034, 1036, 1038, 1040, 1042, 1044, 1046, 1048, 1050, 1052, 1054, 1056, 1058, 1060, 1062, 1064, 1066, 1068, 1070, 1072, 1074, 1076, 1078, 1080, 1082, 1084, 1086, 1088, 1090, 1092, 1094, 1096, 1098, 1100, 1102, 1104, 1106, 1108, 1110, 1112, 1114, 1116, 1118, 1120, 1122, 1124, 1126, 1128, 1130, 1132, 1134, 1136, 1138, 1140, 1142, 1144, 1146, 1148, 1150, 1152, 1154, 1156, 1158, 1160, 1162, 1164, 1166, 1168, 1170, 1172, 1174, 1176, 1178, 1180, 1182, 1184, 1186, 1188, 1190, 1192, 1194, 1196, 1198, 1200, 1202, 1204, 1206, 1208, 1210, 1212, 1214, 1216, 1218, 1220, 1222, 1224, 1226, 1228, 1230, 1232, 1234, 1236, 1238, 1240, 1242, 1244, 1246, 1248, 1250, 1252, 1254, 1256, 1258, 1260, 1262, 1264, 1266, 1268, 1270, 1272, 1274, 1276, 1278, 1280, 1282, 1284, 1286, 1288, 1290, 1292, 1294, 1296, 1298, 1300, 1302, 1304, 1306, 1308, 1310, 1312, 1314, 1316, 1318, 1320, 1322, 1324, 1326, 1328, 1330, 1332, 1334, 1336, 1338, 1340, 1342, 1344, 1346, 1348, 1350, 1352, 1354, 1356, 1358, 1360, 1362, 1364, 1366, 1368, 1370, 1372, 1374, 1376, 1378, 1380, 1382, 1384, 1386, 1388, 1390, 1392, 1394, 1396, 1398, 1400, 1402, 1404, 1406, 1408, 1410, 1412, 1414, 1416, 1418, 1420, 1422, 1424, 1426, 1428, 1430, 1432, 1434, 1436, 1438, 1440, 1442, 1444, 1446, 1448, 1450, 1452, 1454, 1456, 1458, 1460, 1462, 1464, 1466, 1468, 1470, 1472, 1474, 1476, 1478, 1480, 1482, 1484, 1486, 1488, 1490, 1492, 1494, 1496, 1498, 1500, 1502, 1504, 1506, 1508, 1510, 1512, 1514, 1516, 1518, 1520, 1522, 1524, 1526, 1528, 1530, 1532, 1534, 1536, 1538, 1540, 1542, 1544, 1546, 1548, 1550, 1552, 1554, 1556, 1558, 1560, 1562, 1564, 1566, 1568, 1570, 1572, 1574, 1576, 1578, 1580, 1582, 1584, 1586, 1588, 1590, 1592, 1594, 1596, 1598, 1600, 1602, 1604, 1606, 1608, 1610, 1612, 1614, 1616, 1618, 1620, 1622, 1624, 1626, 1628, 1630, 1632, 1634, 1636, 1638, 1640, 1642, 1644, 1646, 1648, 1650, 1652, 1654, 1656, 1658, 1660, 1662, 1664, 1666, 1668, 1670, 1672, 1674, 1676, 1678, 1680, 1682, 1684, 1686, 1688, 1690, 1692, 1694, 1696, 1698, 1700, 1702, 1704, 1706, 1708, 1710, 1712, 1714, 1716, 1718, 1720, 1722, 1724, 1726, 1728, 1730, 1732, 1734, 1736, 1738, 1740, 1742, 1744, 1746, 1748, 1750, 1752, 1754, 1756, 1758, 1760, 1762, 1764, 1766, 1768, 1770, 1772, 1774, 1776, 1778, 1780, 1782, 1784, 1786, 1788, 1790, 1792, 1794, 1796, 1798, 1800, 1802, 1804, 1806, 1808, 1810, 1812, 1814, 1816, 1818, 1820, 1822, 1824, 1826, 1828, 1830, 1832, 1834, 1836, 1838, 1840, 1842, 1844, 1846, 1848, 1850, 1852, 1854, 1856, 1858, 1860, 1862, 1864, 1866, 1868, 1870, 1872, 1874, 1876, 1878, 1880, 1882, 1884, 1886, 1888, 1890, 1892, 1894, 1896, 1898, 1900, 1902, 1904, 1906, 1908, 1910, 1912, 1914, 1916, 1918, 1920, 1922, 1924, 1926, 1928, 1930, 1932, 1934, 1936, 1938, 1940, 1942, 1944, 1946, 1948, 1950, 1952, 1954, 1956, 1958, 1960, 1962, 1964, 1966, 1968, 1970, 1972, 1974, 1976, 1978, 1980, 1982, 1984, 1986, 1988, 1990, 1992, 1994, 1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020, 2022, 2024, 2026, 2028, 2030, 2032, 2034, 2036, 2038, 2040, 2042, 2044, 2046, 2048, 2050, 2052, 2054, 2056, 2058, 2060, 2062, 2064, 2066, 2068, 2070, 2072, 2074, 2076, 2078, 2080, 2082, 2084, 2086, 2088, 2090, 2092, 2094, 2096, 2098, 2100, 2102, 2104, 2106, 2108, 2110, 2112, 2114, 2116, 2118, 2120, 2122, 2124, 2126, 2128, 2130, 2132, 2134, 2136, 2138, 2140, 2142, 2144, 2146, 2148, 2150, 2152, 2154, 2156, 2158, 2160, 2162, 2164, 2166, 2168, 2170, 2172, 2174, 2176, 2178, 2180, 2182, 2184, 2186, 2188, 2190, 2192, 2194, 2196, 2198, 2200, 2202, 2204, 2206, 2208, 2210, 2212, 2214, 2216, 2218, 2220, 2222, 2224, 2226, 2228, 2230, 2232, 2234, 2236, 2238, 2240, 2242, 2244, 2246, 2248, 2250, 2252, 2254, 2256, 2258, 2260, 2262, 2264, 2266, 2268, 2270, 2272, 2274, 2276, 2278, 2280, 2282, 2284, 2286, 2288, 2290, 2292, 2294, 2296, 2298, 2300, 2302, 2304, 2306, 2308, 2310, 2312, 2314, 2316, 2318, 2320, 2322, 2324, 2326, 2328, 2330, 2332, 2334, 2336, 2338, 2340, 2342, 2344, 2346, 2348, 2350, 2352, 2354, 2356, 2358, 2360, 2362, 2364, 2366, 2368, 2370, 2372, 2374, 2376, 2378, 2380, 2382, 2384, 2386, 2388, 2390, 2392, 2394, 2396, 2398, 2400, 2402, 2404, 2406, 2408, 2410, 2412, 2414, 2416, 2418, 2420, 2422, 2424, 2426, 2428, 2430, 2432, 2434, 2436, 2438, 2440, 2442, 2444, 2446, 2448, 2450, 2452, 2454, 2456, 2458, 2460, 2462, 2464, 2466, 2468, 2470, 2472, 2474, 2476, 2478, 2480, 2482, 2484, 2486, 2488, 2490, 2492, 2494, 2496, 2498, 2500, 2502, 2504, 2506, 2508, 2510, 2512, 2514, 2516, 2518, 2520, 2522, 2524, 2526, 2528, 2530, 2532, 2534, 2536, 2538, 2540, 2542, 2544, 2546, 2548, 2550, 2552, 2554, 2556, 2558, 2560, 2562, 2564, 2566, 2568, 2570, 2572, 2574, 2576, 2578, 2580, 2582, 2584, 2586, 2588, 2590, 2592, 2594, 2596, 2598, 2600, 2602, 2604, 2606, 2608, 2610, 2612, 2614, 2616, 2618, 2620, 2622, 2624, 2626, 2628, 2630, 2632, 2634, 2636, 2638, 2640, 2642, 2644, 2646, 2648, 2650, 2652, 2654, 2656, 2658, 2660, 2662, 2664, 2666, 2668, 2670, 2672, 2674, 2676, 2678, 2680, 2682, 2684, 2686, 2688, 2690, 2692, 2694, 2696, 2698, 2700, 2702, 2704, 2706, 2708, 2710, 2712, 2714, 2716, 2718, 2720, 2722, 2724, 2726, 2728, 2730, 2732, 2734, 2736, 2738, 2740, 2742, 2744, 2746, 2748, 2750, 2752, 2754, 2756, 2758, 2760, 2762, 2764, 2766, 2768, 2770, 2772, 2774, 2776, 2778, 2780, 2782, 2784, 2786, 2788, 2790, 2792, 2794, 2796, 2798, 2800, 2802, 2804, 2806, 2808, 2810, 2812, 2814, 2816, 2818, 2820, 2822, 2824, 2826, 2828, 2830, 2832, 2834, 2836, 2838, 2840, 2842, 2844, 2846, 2848, 2850, 2852, 2854, 2856, 2858, 2860, 2862, 2864, 2866, 2868, 2870, 2872, 2874, 2876, 2878, 2880, 2882, 2884, 2886, 2888, 2890, 2892, 2894, 2896, 2898, 2900, 2902, 2904, 2906, 2908, 2910, 2912, 2914, 2916, 2918, 2920, 2922, 2924, 2926, 2928, 2930, 2932, 2934, 2936, 2938, 2940, 2942, 2944, 2946, 2948, 2950, 2952, 2954, 2956, 2958, 2960, 2962, 2964, 2966, 2968, 2970, 2972, 2974, 2976, 2978, 2980, 2982, 2984, 2986, 2988, 2990, 2992, 2994, 2996, 2998, 3000, 3002, 3004, 3006, 3008, 3010, 3012, 3014, 3016, 3018, 3020, 3022, 3024, 3026, 3028, 3030, 3032, 3034, 3036, 3038, 3040, 3042, 3044, 3046, 3048, 3050, 3052, 3054, 3056, 3058, 3060, 3062, 3064, 3066, 3068, 3070, 3072, 3074, 3076, 3078, 3080, 3082, 3084, 3086, 3088, 3090, 3092, 3094, 3096, 3098, 3100, 3102, 3104, 3106, 3108, 3110, 3112, 3114, 3116, 3118, 3120, 3122, 3124, 3126, 3128, 3130, 3132, 3134, 3136, 3138, 3140, 3142, 3144, 3146, 3148, 3150, 3152, 3154, 3156, 3158, 3160, 3162, 3164, 3166, 3168, 3170, 3172, 3174, 3176, 3178, 3180, 3182, 3184, 3186, 3188, 3190, 3192, 3194, 3196, 3198, 3200, 3202, 3204, 3206, 3208, 3210, 3212, 3214, 3216, 3218, 3220, 3222, 3224, 3226, 3228, 3230, 3232, 3234, 3236, 3238, 3240, 3242, 3244, 3246, 3248, 3250, 3252, 3254, 3256, 3258, 3260, 3262, 3264, 3266, 3268, 3270, 3272, 3274, 3276, 3278, 3280, 3282, 3284, 3286, 3288, 3290, 3292, 3294, 3296, 3298, 3300, 3302, 3304, 3306, 3308, 3310, 3312, 3314, 3316, 3318, 3320, 3322, 3324, 3326, 3328, 3330, 3332, 3334, 3336, 3338, 3340, 3342, 3344, 3346, 3348, 3350, 3352, 3354, 3356, 3358, 3360, 3362, 3364, 3366, 3368, 3370, 3372, 3374, 3376, 3378, 3380, 3382, 3384, 3386, 3388, 3390, 3392, 3394, 3396, 3398, 3400, 3402, 3404, 3406, 3408, 3410, 3412, 3414, 3416, 3418, 3420, 3422, 3424, 3426, 3428, 3430, 3432, 3434, 3436, 3438, 3440, 3442, 3444, 3446, 3448, 3450, 3452, 3454, 3456, 3458, 3460, 3462, 3464, 3466, 3468, 3470, 3472, 3474, 3476, 3478, 3480, 3482, 3484, 3486, 3488, 3490, 3492, 3494, 3496, 3498, 3500, 3502, 3504, 3506, 3508, 3510, 3512, 3514, 3516, 3518, 3520, 3522, 3524, 3526, 3528, 3530, 3532, 3534, 3536, 3538, 3540, 3542, 3544, 3546, 3548, 3550, 3552, 3554, 3556, 3558, 3560, 3562, 3564, 3566, 3568, 3570, 3572, 3574, 3576, 3578, 3580, 3582, 3584, 3586, 3588, 3590, 3592, 3594, 3596, 3598, 3600, 3602, 3604, 3606, 3608, 3610, 3612, 3614, 3616, 3618, 3620, 3622, 3624, 3626, 3628, 3630, 3632, 3634, 3636, 3638, 3640, 3642, 3644, 3646, 3648, 3650, 3652, 3654, 3656, 3658, 3660, 3662, 3664, 3666, 3668, 3670, 3672, 3674, 3676, 3678, 3680, 3682, 3684, 3686, 3688, 3690, 3692, 3694, 3696, 3698, 3700, 3702, 3704, 3706, 3708, 3710, 3712, 3714, 3716, 3718, 3720, 3722, 3724, 3726, 3728, 3730, 3732, 3734, 3736, 3738, 3740, 3742, 3744, 3746, 3748, 3750, 3752, 3754, 3756, 3758, 3760, 3762, 3764, 3766, 3768, 3770, 3772, 3774, 3776, 3778, 3780, 3782, 3784, 3786, 3788, 3790, 3792, 3794, 3796, 3798, 3800, 3802, 3804, 3806, 3808, 3810, 3812, 3814, 3816, 3818, 3820, 3822, 3824, 3826, 3828, 3830, 3832, 3834, 3836, 3838, 3840, 3842, 3844, 3846, 3848, 3850, 3852, 3854, 3856, 3858, 3860, 3862, 3864, 3866, 3868, 3870, 3872, 3874, 3876, 3878, 3880, 3882, 3884, 3886, 3888, 3890, 3892, 3894, 3896, 3898, 3900, 3902, 3904, 3906, 3908, 3910, 3912, 3914, 3916, 3918, 3920, 3922, 3924, 3926, 3928, 3930, 3932, 3934, 3936, 3938, 3940, 3942, 3944, 3946, 3948, 3950, 3952, 3954, 3956, 3958, 3960, 3962, 3964, 3966, 3968, 3970, 3972, 3974, 3976, 3978, 3980, 3982, 3984, 3986, 3988, 3990, 3992, 3994, 3996, 3998, 4000, 4002, 4004, 4006, 4008, 4010, 4012, 4014, 4016, 4018, 4020, 4022, 4024, 4026, 4028, 4030, 4032, 4034, 4036, 4038, 4040, 4042, 4044, 4046, 4048, 4050, 4052, 4054, 4056, 4058, 4060, 4062, 4064, 4066, 4068, 4070, 4072, 4074, 4076, 4078, 4080, 4082, 4084, 4086, 4088, 4090, 4092, 4094, 4096, 4098, 4100, 4102, 4104, 4106, 4108, 4110, 4112, 4114, 4116, 4118,

Удоволствие
в къщи
и успех
в бизнеса!

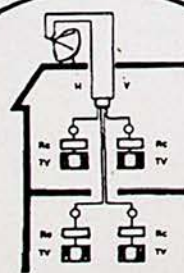
КОЛЕКТИВНИ СИСТЕМИ ЗА ПРИЕМАНЕ НА СПЪТНИКОВА ТЕЛЕВИЗИЯ

За Вас, инвеститори и агенти в строителния бизнес - уникална възможност да повишите класата на предлаганите от Вас апартаменти, офиси, почивни домове, хотели и др. и да изправарите своите конкуренти!

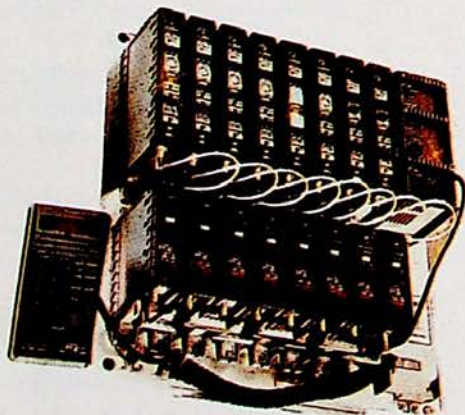
Фирма "ЕВРОТУР САТ-ТВ" - представител на германската фирма "FTE-maxima", изработва колективни системи за приемане и разпространение на сателитна телевизия. Чрез перфектно проектиране и изграждане на кабелна мрежа още в процеса на строителството, Ви предлагаме професионално реализирани системи. Чрез нас ще помогнете на Вашите клиенти да се чувстват като у дома си, гледайки любимите телевизионни програми в оригинал.

Колективна система
тип кабелна телевизия

Колективна система
със сателитни приемници

**EVROTUR
SAT TV**

София 1606, ул. "В. Григорович" 31

телефон (02) 54 52 72, факс (02) 54 54 69

ТРАНСПОРТНИЯТ КОРИДОР МЕЖДУ АЛБАНИЯ, МАКЕДОНИЯ И БЪЛГАРИЯ

Железопътната линия София - Кюстендил - Гюешево е една от най-старите у нас. Проектирана е през миналото столетие около 1890 г., а строителството ѝ е завършено през 1910 година. Тя е замислена като част от международната жп магистрала София - Скопие - Белград и е проектирана като алтернативен вариант на жп магистралата София - Цариброд - Белград. Построяването на жп линия през Драгоман и Цариброд за Белград става по настояване на финансиращите австрийски и френски банки. Напоследък интересът към жп линия София - Кюстендил се засилва особено много, след като се заговори за изграждане на транспортен коридор между Албания, Македония и България от пристанище Дурас на Адриатическо море до пристанищата Варна и Бургас на Черно море. Предназначението на този транспортен

коридор е да се създадат условия за най-кратък път на стоките от Южна Европа и Северна Африка по посока на държавите от ОНД и Близкия Изток. Възможността транспортният коридор да мине по направление Дурас - Тирана - Кафасан - Охрид - Струга - Кичево - Гостивар - Тетово - Скопие - Куманово - Крува Паланка - Гюешево - Кюстендил - Дупница - София е най-голяма. По същото направление има изградени жп линии в участъците Дурас - Тирана - Кафасан, Кичево - Тетово - Скопие - Куманово - Беляковци и Гюешево - Кюстендил - София. Непостроените участъци Охрид - Кичево - 65 км и Беляковци - Гюешево - 55 км са изцяло на територията на Македония. Изградените участъци от жп линията са с параметри за парна тяга от миналото столетие, при които скоростите на влаковете не надвишаваха 70-80 км/ч. Приети са пре-

димно минимални стойности за радиусите на кривите 275 - 300 м, които позволяват скорости до 75 км/ч. Използвани са надлъжни наклони до 25 ‰.

Описаните характеристики на основните параметри показват незадоволително състояние на съществуващите жп линии по направление на транспортния коридор по отношение на скорости, времеотпуване, превозна и пропускателна способност. Проведените многократни срещи между представители на железопътните администрации на трите страни потвърдиха необходимостта от изграждане на посочения транспортен коридор.

Направлението на транспортния коридор е избрано от трите възможни трасета, а именно:

- първо направление: Кафасан - Струга - Кичево - Скопие - Кумано-

• • •

•••
 во - Гюешево - Радомир с обща дължина 396 км. По това направление има ново строителство на жп линия на македонска територия - 120 км;

- Второ направление: Кафасан - Струга - Битоля - Прилеп - Велес - Щип - Кочани - Делчево - Благоевград - Радомир с обща дължина 560 км, от които ново строителство: а) на българска територия - 58 км, б) на македонска територия - 212 км;
- трето направление: Кафасан - Струга - Битоля - Прилеп - Велес - Скопие - Куманово - Гюешево - Кюстендил - Радомир с обща дължина 497 км, от които ново строителство на македонска територия - 160 км.

Пресичането на нашата западна граница между България и Македония през Осоговската планина може да стане само на три места:

- Кюстендил - Гюешево - Крива Паланка;
- Благоевград - Делчево - Кочани;
- Петрич - Струмица.

За първото и второто направление през Кюстендил и Благоевград има изготвени работни проекти и строителството на част от трасето, мостовите и тунелите е започнало през 1942 година. Може да се посочат някои по-важни данни за трасето и съоръженията, взети от работните проекти, а именно:

Първо направление: София - Радомир - Кюстендил - Гюешево - Крива Паланка - Куманово - Скопие;

- експлоатационна дължина - 260 км;
- ново строителство между Беляковци и Гюешево - 55 км;
- тунели в непостроената част - 26 с обща дължина 5762 м;
- мостове - 11 с обща дължина 1925 м;
- време на пътуване при съществуващи скорости - 220 минути.

Второ направление: София - Благоевград - границата - Делчево (Царево село) - Кочани - Щип - Велес - Скопие;

- експлоатационна дължина - 385 км;
- ново строителство:
 - на българска територия - от Благоевград до границата - 58 км;
 - на македонска територия - от границата през Делчево до Кочани - 69 км
 - общо 127 км;
 - строителство на нови тунели:
 - на българска територия - 40 с обща дължина 11896 м;
 - на македонска територия - 14 с обща дължина 4260 м;
 - време на пътуване при съществуващи скорости - 330 минути;

Трето направление: София - Петрич - Струмица - Щип - Велес - Скопие;

- експлоатационна с дължина - 410 км;
- ново строителство Петрич - Струмица - 35 км.

Тази жп връзка не съвпада с описаните направления на транспортния коридор.

Като се имат предвид тези основни данни за експлоатационната и строителните дължини, броят и дължината на съоръженията, а така също и времепътуването между двете основни гари София и Скопие, може да се направят следните изводи:

- Експлоатационната дължина на направлението през Кюстендил е със 125 км по-къса от тази през Благоевград и със 150 км по-къса от тази през Струмица.

- Времето на пътуването е приблизително с 2 часа по-голямо през Благоевград.

- Новото строителство на жп трасе е по-голямо с 58 км и с 40 тунела с дължина 11896 м повече по направлението през Благоевград, докато през Кюстендил не се налага ново строителство.

Тези основни изводи ни дават основание да определим първото направление през Кюстендил за най-подходящо по експлоатационни и строителни показатели.

Още от началото бе казано, че съществуващите жп линии, разположени по посочените направления, са с лоши параметри по отношение на скоростта, времепътуването, пропускателната способност. За изграждане на транспортния коридор, състоящ се от автомагистрала и двойна електрифицирана жп линия I категория, важат нормите на европейските жп администрации за високоскоростни жп линии. Проблемът тук е как да се подходи при изграждане на транспортния коридор. Почти във всички страни вече има нови норми за проектиране и строителство на нови двойни жп линии, електрифицирани с променлив ток, в които за линии I категория се предвижда минимален радиус на кривите 1500 - 2000 м, позволяващ скорости $V = 160 - 200$ км/ч. При тези големи радиуси се налага изцяло да бъде изоставено съществуващото трасе и да се изгради ново с повишена носимоспособност. Малки реконструкции на жп линии с удължаване на преходните криви и странично изместване до 3 - 4 м може да се правят на жп линии, които се преустройват за скорости до 100 км/ч. Всички съществуващи тунели трябва да се разширят и да се повдигне сводът им, за да може да се проведе електрификацията с променлив ток 25 000 волта. Короната на земното платно трябва да понесе натоварвания до 1.60 - 2.00 кг/см², което изисква въвеждането на междинни разпределителни пластове от пясък (пясъчна възглавница) или други свързващи вещества. По първото направление на транспортния коридор участъците Охрид - Кичево и Беляковци - Гюешево с обща дължина 120 км трябва още от началото да се строят по новите норми за скоростни жп линии. В останалите участъци с дължина 330 км реконструкцията на съществуващите жп линии трябва да се извършват последователно по междуга-

рия с временни варианти и превключвания. По-тежък е случаят, когато цели междугария като Кюстендил - Гюешево - 36 км ще трябва да бъдат изоставени и да се премине с базисен тунел от кола 600 при гара Кюстендил до кола 640 при Крива Паланка, за да се избегне качване до кола 890 (при тунела на Дево баир след гара Гюешево).

Дотук бяха изложени перспективни насоки за изграждане на магистралната жп линия по трасето на най-подходящия транспортен коридор. Проблемите за реконструкцията на съществуващите жп линии може да бъдат систематизирани в следните препоръки:

- Жп линия София - Радомир - Дупница - Бобошево се налага да бъде преустроена в нова двойна електрифицирана жп линия за скорости до 200 км/ч като част от бъдещата международна жп магистрала Атина - Солун - София - Видин. Съществуващата жп линия София - Радомир - Кюстендил се запазва с малки реконструкции като локална.

- На сп. Дяково да се създаде нова възлова гара за връзка по посока Самоков - Костенец.

- На сп. Джерман или Бобошево да се създаде възлова гара за връзка по посока Кюстендил - Скопие.

Двете последни възлови гари са на магистралата за Атина и създават възможност за пренасочване на товари от транспортния коридор по посока Пловдив - Бургас (Варна) и Пловдив - Истанбул, без да преминават през София.

- Избор на площадка за нова гара Кюстендил, разположена по трасето на бъдещата жп магистрала. На новата площадка ще бъдат развити пътническа гара, товарна гара, депо за смяна на локомотиви, дезинфекционен пункт и ще бъдат изградени отделни жп връзки до гара Копиловци, за връзка с жп линия до Радомир, до съществуващата гара за връзка с безмитната зона, до мина Бистрица и за връзка към Гюешево.

- Строителство на новото трасе от Кюстендил до Крива Паланка и Беляковци по новопроектирана следа за високи скорости.

- Изграждане на нова гранична гара с митнически и ветеринарен контрол и служби за смяна на локомотивните и пътническите бригади. Местоположението на граничната гара ще се определи от теренните условия и по споразумение между съответните администрации.

Начинанията за реконструкция на железопътния транспорт около Кюстендил, изложени в предварителния проект за ОГП, не противоречат на посочените насоки за изграждане и развитие на транспортния коридор.

инж. Иван МАРТИНОВ

КОНКУРС

·ШПРЕЕБОГЕН БЕРЛИН·

С обединението на Източна и Западна Германия пред германската нация възникна старият въпрос как да бъдат представени федералните институции. На 20 юни 1991 г. Бундестагът гласува столица на обединена Германия отново да бъде Берлин, като в града се завърнат парламентът, Бундестагът, Федералната канцелария и съпътстващите ги служби; сградата на Райхстага ще подслони Бундестага за в бъдеще. Това е причината да бъде обявен международният еднофазен анонимен конкурс за Шпребоген (завоя на р. Шпree), търсещ градоустройствено решение на парламентарно-правителствения квартал. Там ще бъде концентриран целият държавен апарат, всички необходими съоръжения, сгради, подходи. Основни изисквания са доброто функционално решение, интегрираност с града, смислова и символна ангажираност с демократичната форма на управление.

Трябва ли да се възстановява довоенният град или има друг път? Как новият Берлин да не стане "гребнобуржоазен, старомоден, нереалистичен и провинциален" (Рем Коолхаас)? Това са част от много важните въпроси пред този конкурс. По-съществените в случая проблеми са какви трябва да

бъдат сградите на съвременните парламент, съд, правителство, за да изразяват идеала на демократичното управление, към който Европа се приближава - онова полицентрично, отворено, небюрократично управление, което гарантира свободата. Макар основните му черти (промяна, развитие на индивида, многообразие) привидно да противоречат на трайността на архитектурата, постоянството на сградите би дало необходимото чувство на принадлежност и приемственост.

Целта на конкурса е да създаде брилянтен пример за градоустройство, като се помни, че "Германия вече е съвсем развита държава и няма да има организационна еволюция като в други европейски столици. Управлението се връща в Берлин и трябва да бъде включено в града, създавайки нов, отличаващ се район, чието влияние се простира извън самия град." Определено за това място е в извикката на Шпree, непосредствено на запад от Райхстага; между районите Фридрих-Вилхелм-Щат, Моабит, Доротеенщат, Тургартен и Бранденбургската врата. Конкретните граници на конкурсния терен са дискуссионни и според някои участници правят невъзможно пълноценното решаване на

поставените задачи (например получените първа награда).

Интересна е историята на това място. След обединяването на Германия през 1871 г. тук започва строителство на национален парламент, което завършва през 1890 година. Райхстагът е дар от канцлера за народа, построен е непосредствено извън градската врата, като че ли нарочно изключен (за да си знае парламентът мястото според някои). С Ваймарската република и падането на канцлера се оказва, че политическите институции трябва да бъдат представени по новому. През 20-те години се появява идеята районът около Райхстага да бъде тяхно средоточие. Пространството пред сградата става предмет на разработки. Оформя се оста север-юг, минаваща през кръгъл площад, заобиколен от административни сгради. По-късно Хуго Херинг предлага оста изток-запад и голям площад при пресичането на двете оси пред Райхстага като композиционен център на парламентарния комплекс - т.нар. Площад на Републиката. Очевидно проблемът и вариантни схеми на неговото решение съществуват още от началото на XX век.

Днес Шпребоген е само едно от

• • •

"празните места в сърцето на града". Берлин, един град без център, полицентричен град, трябва да изгради и да преоткрие себе си наново. За да се улесни процесът е учреден отворен за всички градски форум за постоянен обмен на идеи за планирането на града. Проведени бяха конкурсите за Потсдамер плац и за сградата на Райхстага. Изходът от дебатите ще окаже огромно влияние върху същността на урбанизма в Европа.

Сегашният конкурс е забележителен с невероятния мащаб и значението на задачата, с госта тежката програма и с политическата си натовареност. Берлин като европейска столица има своите традиции; но преди всичко това е градът между Изтока и Запада, град с уникални спомени, претърпял ключови събития от злощастната модерна история на човечеството. Изкушавам се да цитирам част от обяснителната записка на проекта, заел първо място:

"С поглед към "великите проекти", които Берлин е задължен да понесе през следващите няколко години, не само инициаторите изпитват все по-ясна увереност, че след утопичните визии на 20-те, разрушенията на 40-те и преградите на 60-те, 90-те години донесоха болестта на опустошението, четвъртото здрачаване над града в рамките на един век: в целите на онези, които присъждат наградите, гумата "град" е станала прозрачен евфемизъм.

Сега още един голям проект трябва да симулира град тук, в извивката на Шпрее, срещу онзи псевдоград 800 м по юг. Срамно е, но изглежда единственият начин да се покаже държавата "пред германската нация" е да се завоюва един монумент в една урбанистична клоака.

На всичко отгоре този градоустроителен императив трябва да бъде вклинен в най-изолирания завои на реката, в земята около Райхстага, да бъде обременено с излишество от тежки функции място, където градът и паркът са неразвити.

Това по наше чувство са погрешни намерения на погрешно място и поставянето на границата на проектната територия по Луизенц-расе е последната канка, защото противоречи на декларираното намерение да се свържат федералните институции с историческо-

то сърце на града."

След тези гуми и едно елегантно решение колективът печели при огромното съперничество на 817 проекта от 835 получени (19 са елиминирани). Това е изключително голям брой участници и заслужава уважение фактът, че на всеки от тях е изпратен сборник с протокола от журирането, рецензии на журито, обяснителни записки на наградени проекти и снимки на абсолютно всички изпратени макети. За сравнение в Нара, Япония, участваха 644 проекта и също така всеки получи пълна информация за конкурса.

Мащабът на участие води и до специфична практика при журирането. В Берлин процедурата е следната: проектите са предварително прегледани от комисия, която формулира характеристики по няколко конкретни точки. Журито, състоящо се от множество експерти, световноизвестни архитекти, представители на общината и правителството, заседава в пет тура през януари и февруари 1993 година. Започва се с най-общо запознаване, след което журито се разделя на осем подгрупи и всяка от тях разглежда 200 проекта по схема със застъпване. Това е основата за обсъждането им. Даден проект отпада, ако е предложен за това и от двете подгрупи и няма нито един глас в негова защита. Критериите за отпадане в първи тур са: "основни недостатъци по отношение на мащаба, на третирането на пейзажа на Шпрее и на съществуващата градска структура, на избрания тип конфигурация и качеството на пространствата."

Формулирани са шест схеми, обясняващи типовете решения:

1. Гъсто застрояване на северния бряг, вътре Шпреебоген остава открит.

2. Гъсто застрояване вътре - краищата остават отворени.

3. Сгради, концентрирани от едната или другата страна на Шпрее, за да оставят отворена една част във вътрешността на дъгата.

4. Плочи от сгради, ориентирани изток-запад (между Райхстага и конгресната зала).

5. Свободно стоящи сгради в пейзажно решен терен.

6. Егромащабни структури върху целия терен.

В процеса на работа журито приема някои принципни положения:

• Новият район да се разглежда

като част от града. Той трябва да приеме свой характерен облик и да е свързан с градската тъкан, без да бъде нейно буквално продължение. Да се интегрира пространството на реката.

• Да не се създава впечатление за прекалено централизирана власт. Мащабът на сградите да отговаря на значението им. Зоната на парламента да излъчва собствено достойнство, но да се създадат обществени пространства и зелени площи, които да се оживяват от хората.

• Оценява се високо възможността за смесване на функциите и за градски живот в зоната.

• Сградата на Райхстага, която има доминираща роля, трябва да бъде възприемана сериозно, без да се превръща в монументална.

• Тъй като изграждането ще продължи години, търси се силна градоустроителна структура, в която да се интегрира убедително бъдещата архитектура. Да има възможност за етапно строителство. Екстравагантни решения чрез прекалени формални игри, които може да бъдат поставени навсякъде в Европа, са несериозни.

Градоустроителното решение, получило първа награда, се приема за база за по-нататъшното развитие на града.

Наградени са 8 проекта и са присъдени 14 откупки. От всички тях точно половината са германски разработки (4 от призьорите и 7 откупки). Българското участие е 0,97% - осем колектива. Това са:

- П. Диков, Добрев, Кавалджиева - София;

- Л. Миленкова и Т. Минчева - София;

- Здр. Русев - София;

- Ал. Найденов и колектив - София;

- Ив. Никифоров, Р. Никифорова, Ив. Татаров, Кр. Дамянов и колектив - София;

- Ч. Павлов, Св. Давидкова, М. Виделов и колектив - София;

- Д. Никифоров - София;

- Св. Попова, Л. Покрас, С. Пенчева, М. Йорданов - София.

Радостно е, че проектът на арх. Светлана Попова и колектив достига до последния четвърти кръг преди "малкия списък". Всички останали отпадат още в първия кръг. В дни на борба за оцеляване това сигурно е нормално. •

Нела ИВАНОВА

ПЪРВА НАГРАДА

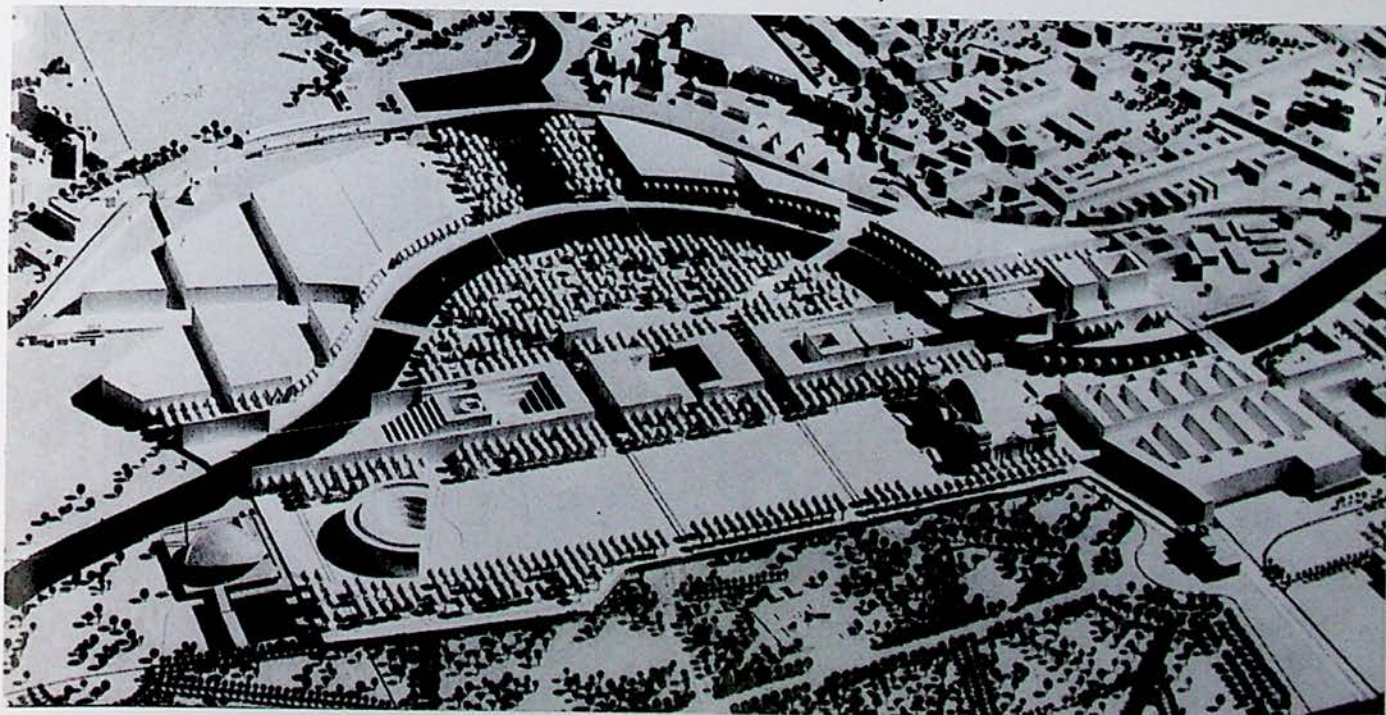
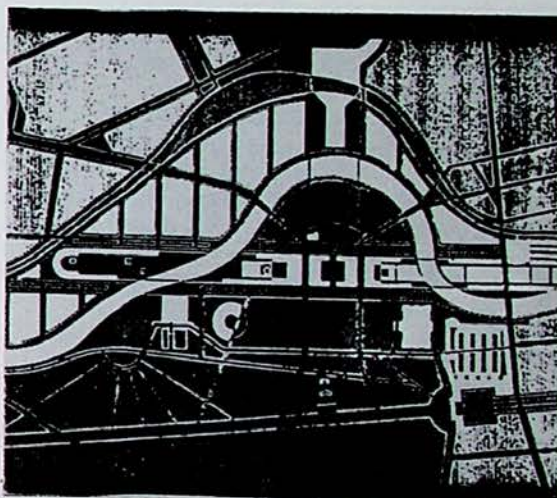
Автори: Аксел Шулте,
Шарлоте Франк
и колектив
(Берлин, Германия)

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

Авторите предлагат линейна градоустройствена структура като мост между Изтока и Запада, свързващ градския център с Моабит. Елегантният и ясен израз на парламентарните функции, силната градоустройствена идея оставят отворени възможности за различни видове архитектура. Решението убедително създава чувство за единство на целия парламентарен район, но всяка сграда запазва свой собствен характер. Редицата от маси сгради с подходящ мащаб е съчетана с добре пропорционирани красиви пространства. Площадът на Републиката и отвореното място в Шпреебоген предлагат места за многообразни обществени активности. Елегантната градска тъкан на северния бряг на Шпрее дефинира отлично градската зона и създава добри възможности за развитие около новата гара. Пътната мрежа е умело интегрирана. Предложена е градоустройствена форма, подходяща за демократичната държава.

ВТОРА НАГРАДА

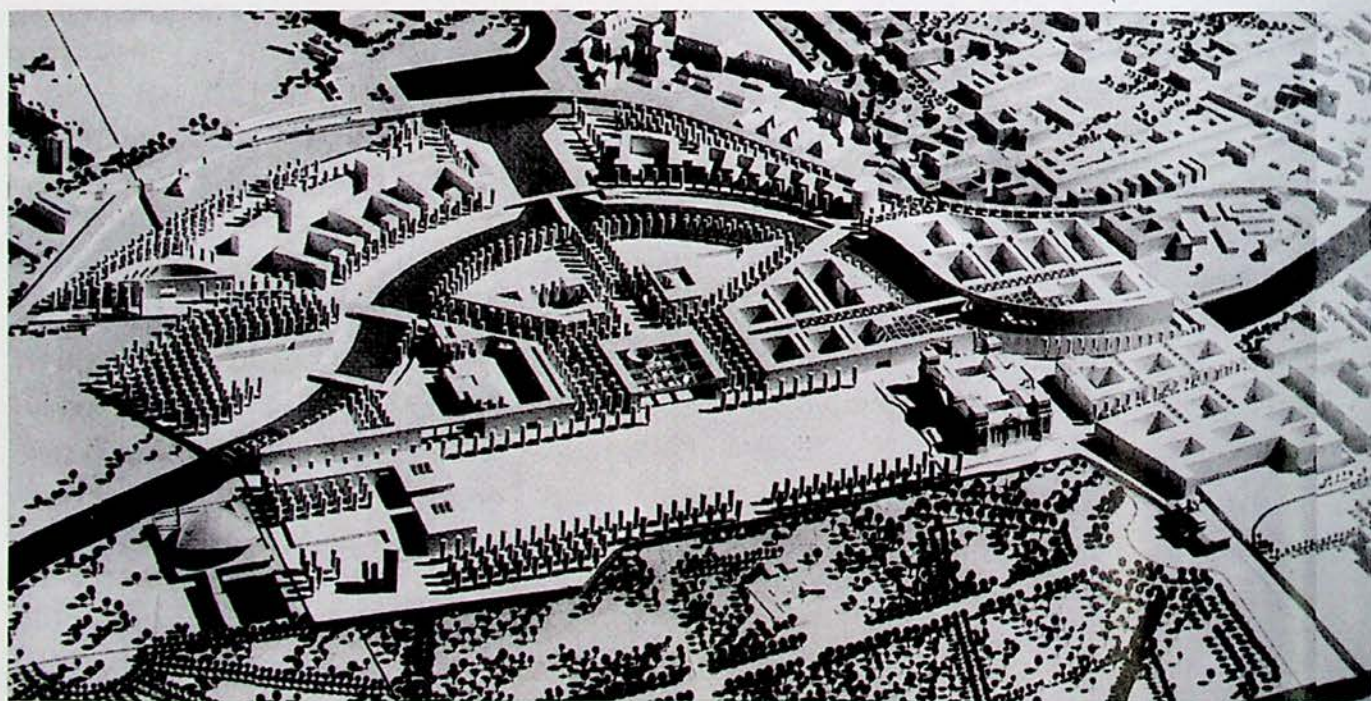
Автори: *Мирослав Волф
и колектив
(Заарбрюкен, Германия)*

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

Проектът притежава забележима яснота и включва исторически елементи. Решението се базира на съществуващите особености на Шпребоген. Огромното открито пространство пред Райхстага остава. Северната му страна се застроява с шестетажни блокове от сгради - типично за града. Сградите за парламентарните фракции и членовете на Бундестага, разположени от двете страни на реката и свързани с пешеходен мост, са в удобна близост, но препречват погледа и ненужно прекъсват променадата по северния бряг. Общо е оформена редица запад-изток, в която на Алсенплац се създава "градско фоайе" с магазини в партера, изложба за историята на Германия и изходи на релсовия транспорт. Решаването на двата моста като порти отразява специфичния характер на тази територия. Проектът се отличава със съержаност, добър мащаб и правилно разпределение на функциите. ●

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

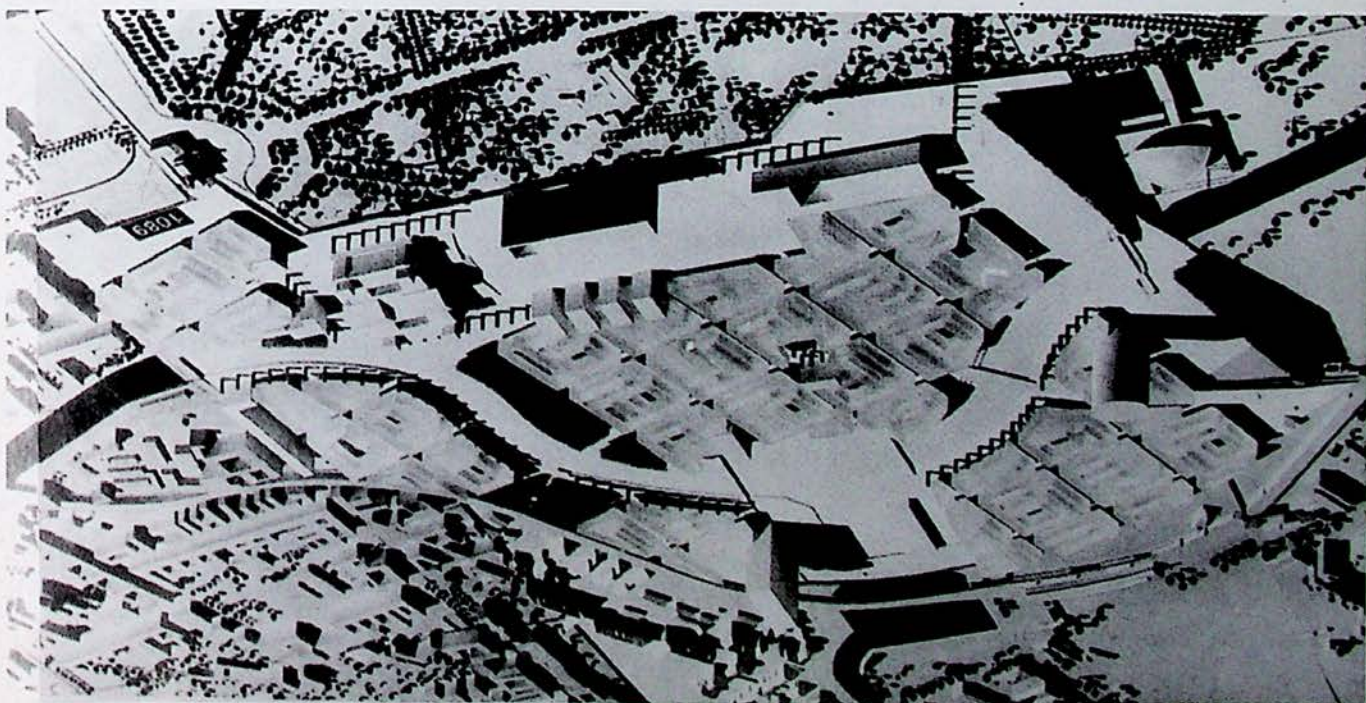
ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

ТРЕТА НАГРАДА

Автори: Ник Гартенман,
Марк Верен, Андреас
Йори и колектив
(Берн, Швейцария)

Проектът трябва да се разглежда като схема на организация на терена, която позволява дългосрочно гъвкаво разрастване и поле за действие на различни архитекти. Авторите налагат мрежа върху Шпребоген, ориентирана по направлението на Вилхелмштрасе. Това помага да се свържат териториите в и извън Шпребоген една с друга, като изкоренява бивши осови връзки. Въпреки че предложенията за високи сгради по принцип се критикуват (плочообразната сграда на Бундесрата), решенията на обществените площи са убедителни. Като най-силна страна на проекта се оценява територията около гарата и парка на канцлера в западния край на терена. Структурите, създадени по бреговете на Шпree, са пространствено интересни и с високи качества. Голямата разгъната площ дава възможност за внасяне на спомагателни функции и за създаване на градска атмосфера в тази територия. ●

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

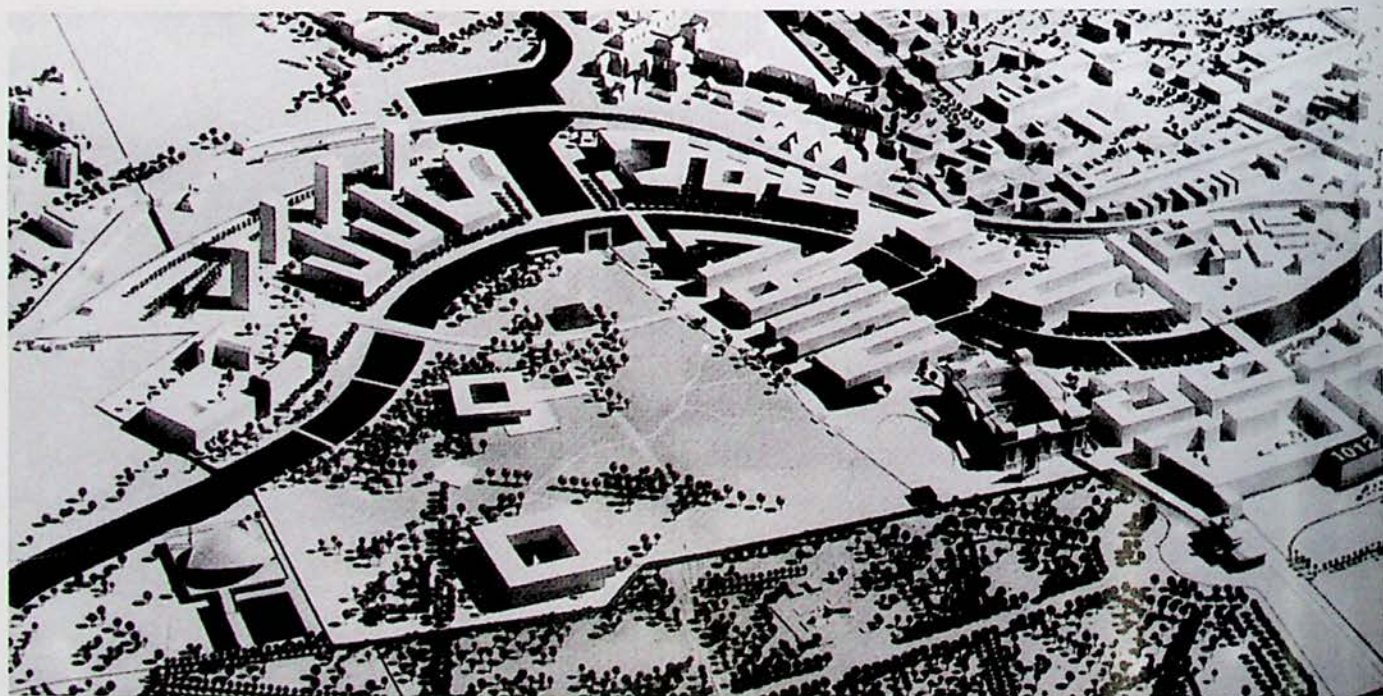
ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

Автори: Freie
Architekten Klein.
Breucha
(Щутгарт, Германия)

Парламентарната зона е организирана в източната част на Шпребоген и дава възможност за създаване на приятна среда. Авторите продължават Тургартен до речния бряг и решават това разширение като открито пространство. Сградите на Бундестага, Бундесрата и Федералната канцелария са поставени свободно в него с визуална връзка помежду си. Административните сгради на север от Райхстага провеждат архитектурен диалог със северния бряг, който е дефиниран от радиални маси. Работните пространства се предлагат в модерни сградни структури, които улесняват комуникацията, особено по бреговете на реката.

Ясното доминиране на сградата на Райхстага съответства на функцията на Бундестага в държавата, но може би самата сграда е твърде изолирана.

Визуални направления обединяват главните сгради на институциите с градското пространство отвъд.

ПЕТА НАГРАДА

Автори: Филт Мелор -
Рибс и Констанц
Нойербург с колектив
(Париж, Франция)

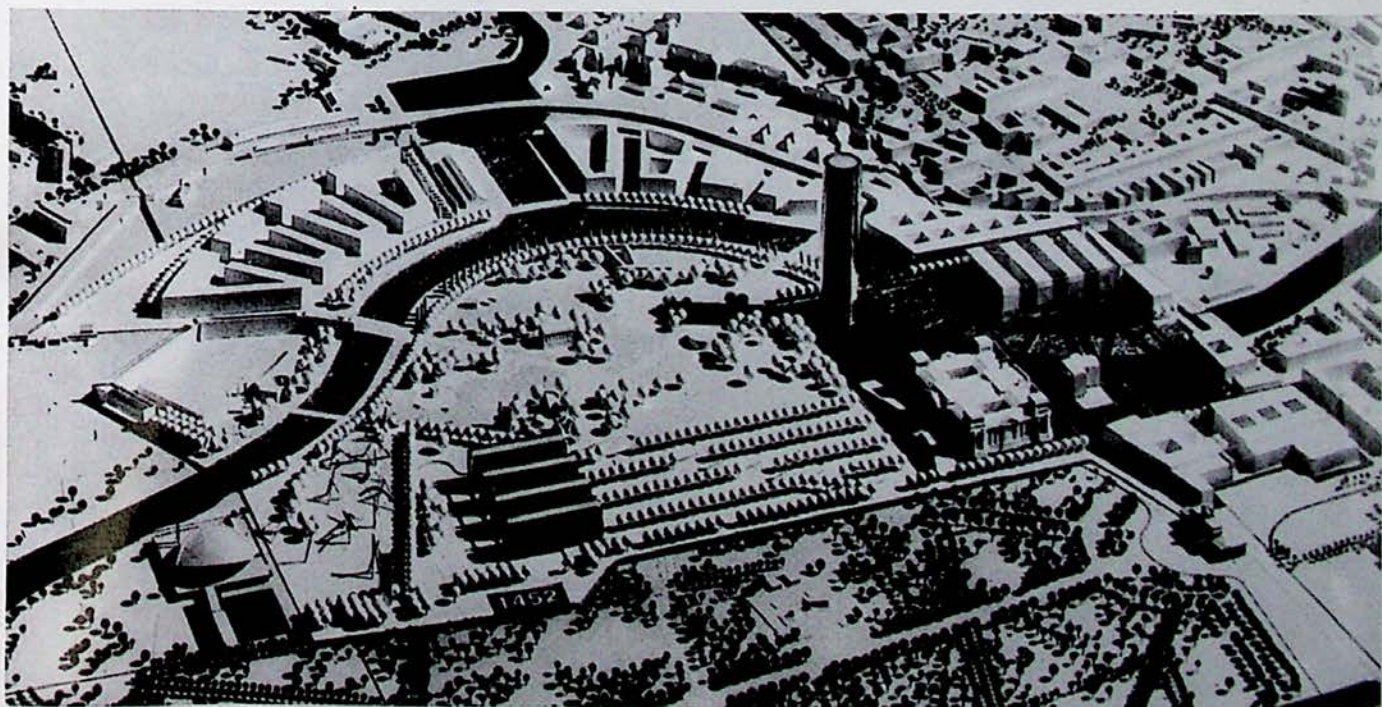
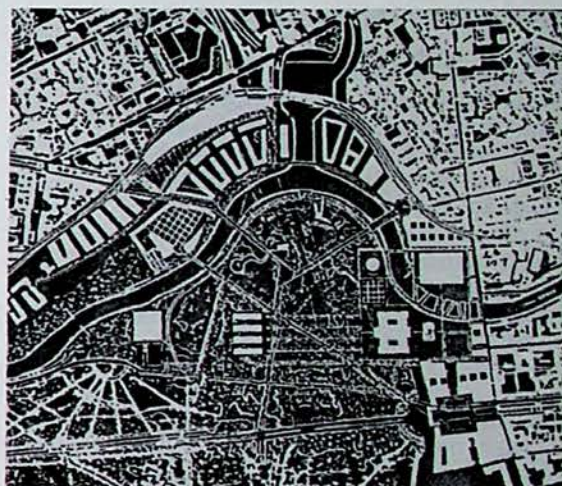
Това може би е най-доброто решение всред тези, които запазват вътрешността на завоя свободна от застрояване. Силата на схемата е един голям градски площад, "червения квадрат", на североизток от Райхстага. Той е ясно и различно пространство, концентрирало различни функции, позволяващо отвореност за в бъдеще. Убедително е символизирана връзката между стария град (центъра) и парламентарния район, между стара и нова архитектура. Пространството на реката е допуснато в квадрата, без Шпрее да бъде прекалено натрапчива. Много пешеходни мостове в този участък смекчават възприемането и размерите ѝ. Възможно е обаче те да пречат на речния транспорт.

Сградата за парламентарните комисии в северозападния ъгъл на този площад с височината си от 170 м създава верен градоустройствен акцент, но може би не е функционално оптимална. Журито смята, че мястото на Федералната канцелария на северния бряг на Шпрее не е подходяща. Също така неподходящ е пейзажният парк, заемащ вътрешната част на Шпребоген, който е отрязан от френската градина между Райхстага и Бунгестага.

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

ШЕСТА НАГРАДА

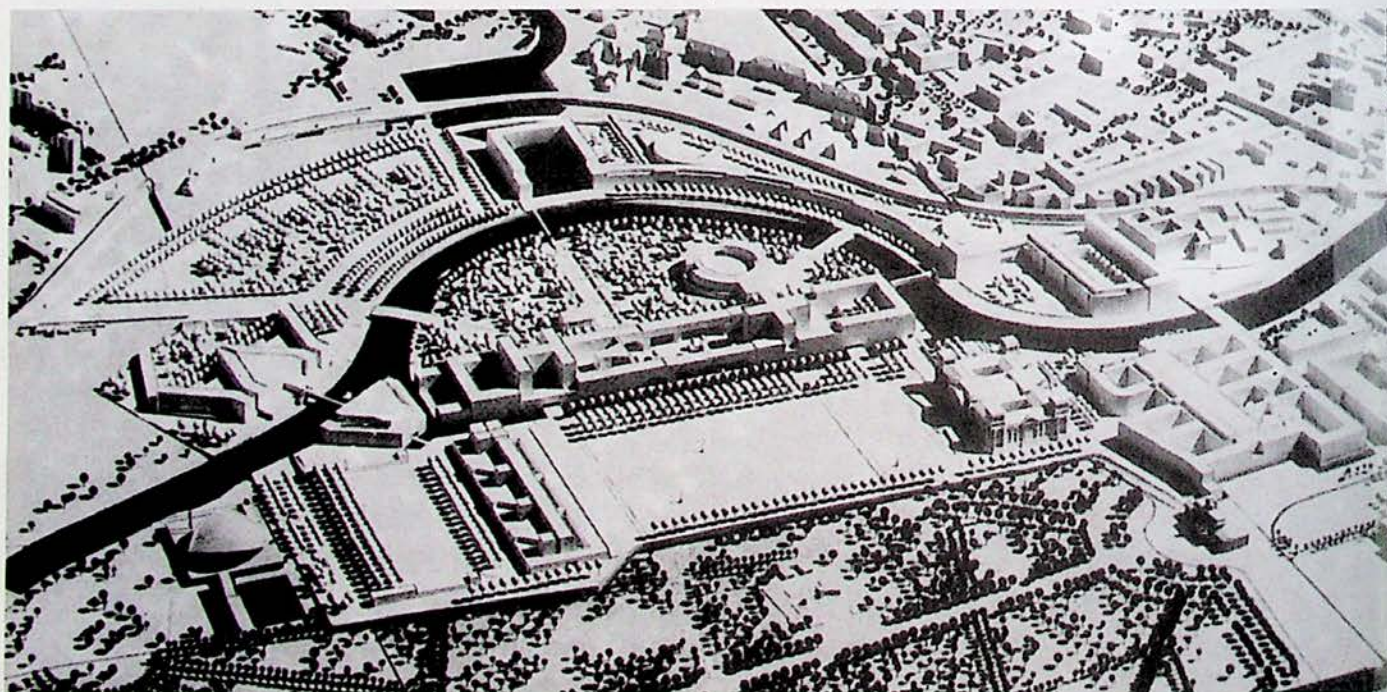
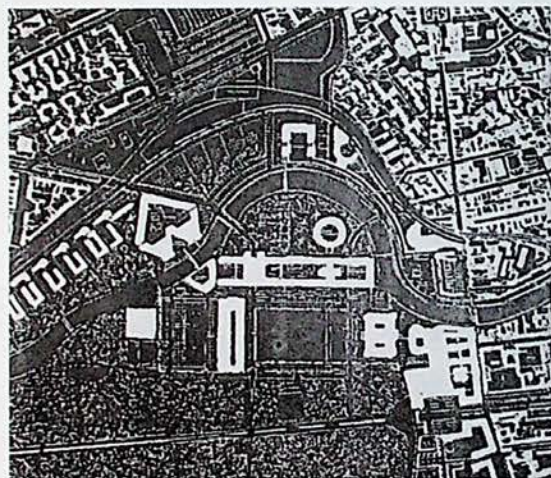
Автори: Мауро Галантино, Марко Дзанибели, Роберто Бертооци и колектив (Милано, Италия)

Авторите създават пространна, но добре разчленена територия за парламента и правителствения комплекс между Тургартен и северния бряг на Шпрее. Пространствата са внимателно и отчетливо определени. Резултатът е амбициозен правителствен район, в който сградите на Бундестага и Бундесрата изпъкват по характерен начин. Реката е обточена с дълга и ясна редица от жилища и магазини. Проблематично е разделянето на Федералната канцелария в два блока, един на северния и един на южния бряг. Основното решение създава огромно зелено пространство на север от парламента, което не е директно свързано с Тургартен и така оправдава втория парк на юг от гарата. В градски мащаб обаче пространството южно от натоварената гара би трябвало да бъде застроено с по-голяма гъстота. Необходима е архитектура с високо качество, за да определи ясно създадените пространствени ръбове. Сградите на държавата са представени символично, без излишна монументалност. ●

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

Автори: Елер Валтер
KG, Аластер Гурле (Agur
Associates)
(Берлин, Германия)

Целият комплекс от сгради за парламента е разположен на североизточния бряг на Шпree така, че Шпreeбоген остава градски парк в "парламентарния район" за нуждите на публиката. Голямата сграда на Бундесрата е разположена срещу Райхстага, а двете са свързани от Площада на Републиката, който балансира парка. Всички офиспространства имат поглед към Шпree и парка в Шпreeбоген. Аркообразният комплекс сгради е относително близо до Райхстага, навързан около жп линия.

В решението се откриват три мащаба:

- едрата форма на гъбата;
- елементът на Бундестага и Бундесрата;
- изящно структурираната форма на сградите.

Застроените територии са добре интегрирани със съседните градски райони. Сградата на Федералната канцелария е твърде фрагментарна и мястото ѝ на северо-западния бряг е несполучливо. Спортните съоръжения са неподходящи за зоната между гарата и реката.

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН

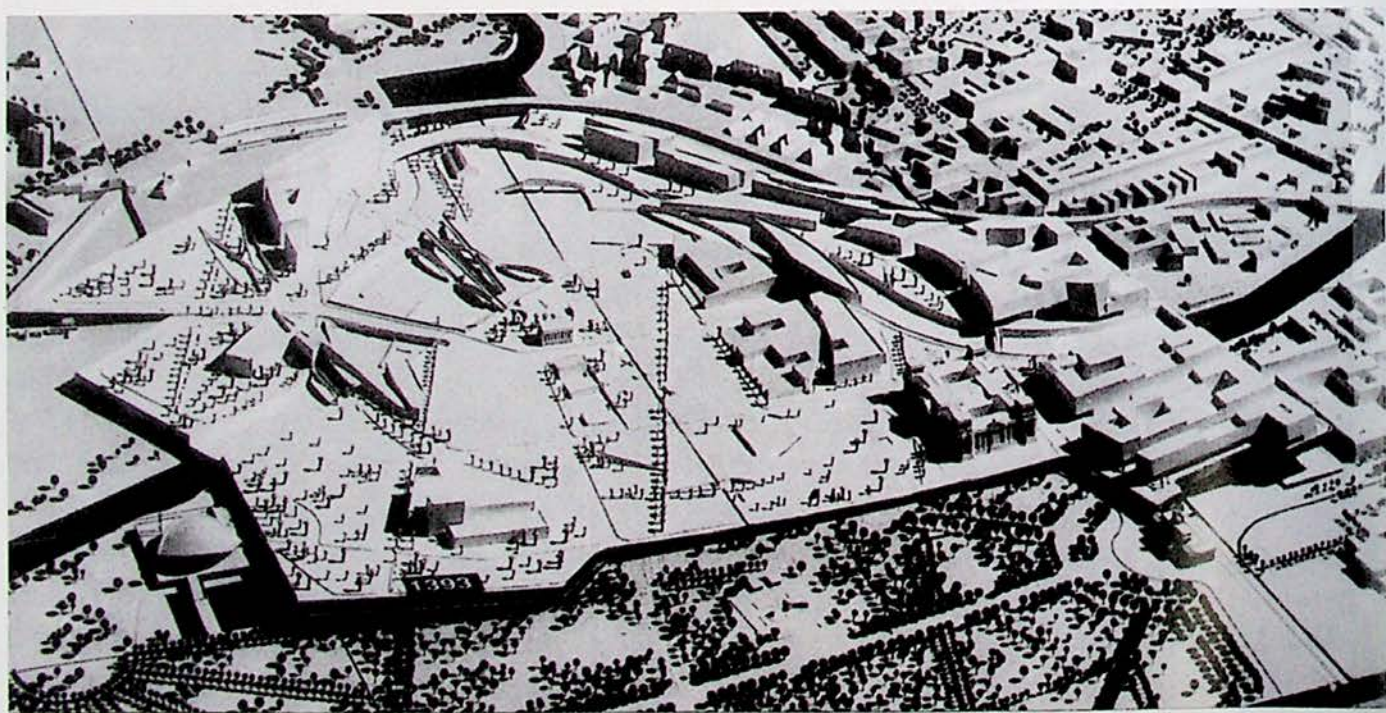
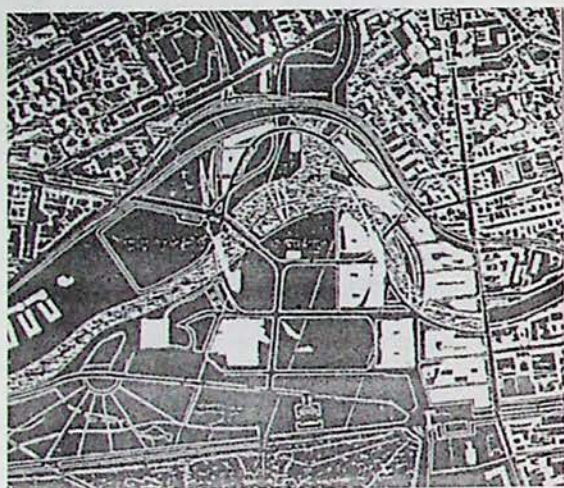
ОСМА НАГРАДА

Автори:
ARQUITECTURE (ARX),
(Лисабон, Португалия)

Обемите на сградите са концентрирани предимно в източен Шпребоген, отвореният център на територията е предвиден за бъдещо все още неизвестно строителство. Сградите на Бундестага и Бундесрата са една срещу друга без градоустройствено дефиниране на пространството помежду им. Архитектурната маса на Федералната канцелария, разпъната над Шпрее, не е много убедителна.

Необичайните, функционално проблемни маси на сградите заедно с няколко не много нужни моста оформят нов пространствен контекст край реката. Самото легло на Шпрее е променено без много успех. Чрез използване на съществуващите структури е направен опит за връзка с Доротеенщат.

Предложените градски пространства са интересни, но може да бъдат успешни само ако градоустройственото решение се интерпретира от съобразена с пространствената концепция архитектура. На основните направления до такава степен липсва сила, че едва осигуряват градоустройствена рамка за застрояването на тази важна територия. ●

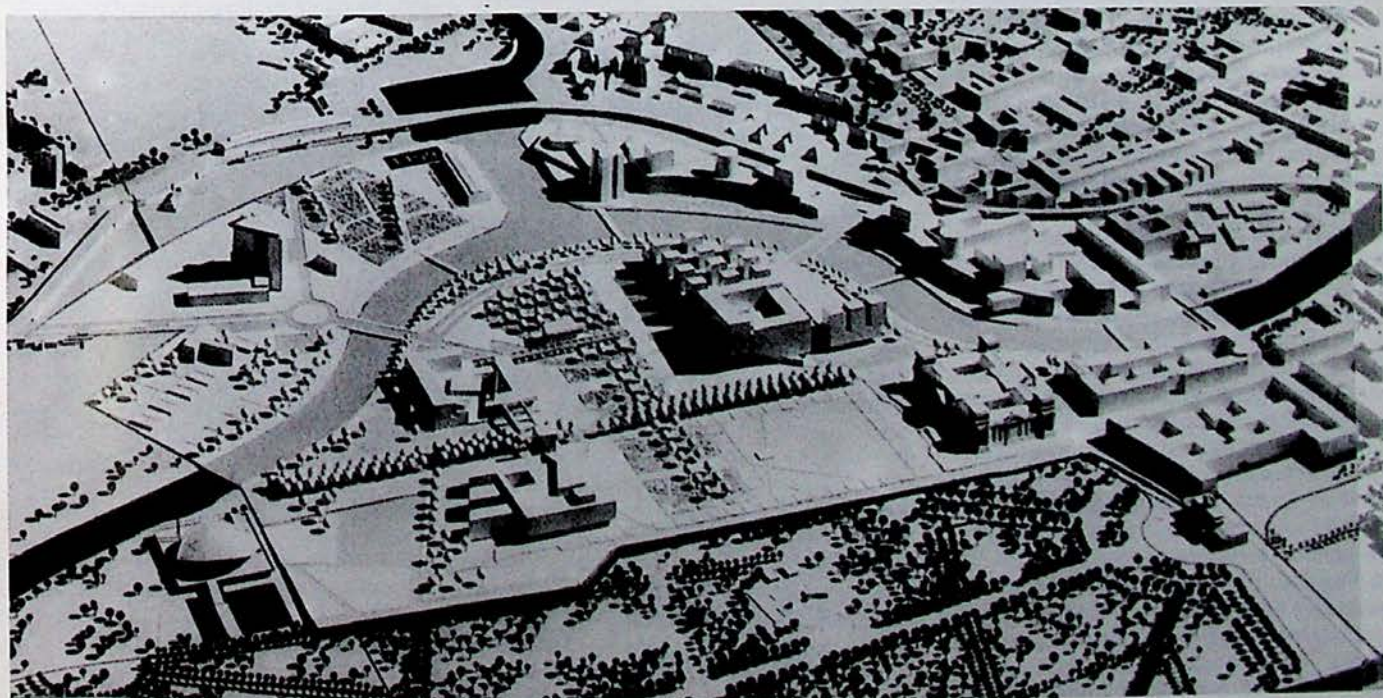
Автори: Св. Попова,
Л. Покрас и С. Пенчева,
М. Йорданов
(София, България)

МЕЖДУНАРОДЕН ГРАДОУСТРОЙСТВЕН

КОНКУРС

ШПРЕЕБОГЕН
БЕРЛИН.

Четири зони на управление са подредени като самостоятелни групи около "голям площад" вътре в Шпребоген. Дефинираните по този начин открити пространства трудно може да бъдат оживени, наслаждането им с централната ивица парков терен не би било възприемано от посетителя. Така разнообразните отделни зони стават малко изолирани на местата си, сградите в източната част на северния бряг на Шпрее изглеждат произволни по форма и контур. Журито е единодушно, че на този доста разнороден подход не достига последователност и завършеност. ●

ТВОРЧЕСКИЯТ ПЪТ НА АРХИТЕКТ БОРИС НЕДЕЛЕВ В ГЕРМАНИЯ

Още с дипломната си работа в престижната Щутгартска архитектурна школа младият българин Борис Неделев привлича вниманието на ръководители на големи архитектурни бюра, които търсят даровити начинаещи сътрудници. Така видният професор Остертаг го включва в своя колектив, удостоен с четвърта награда за участие в международния градоустройствен конкурс за комплекса на Свободния университет в Западен Берлин (1967). Непосредствено след това Борис Неделев се преселва в Мюнхен (1968), където и досега работи и живее. Тук той е привлечен от ръководството на голямото проектантско бюро, натоварено с разработка на градоустройственото решение и архитектурните проекти за Олимпийското градче в Мюнхен. Собствениците на това бюро също са впечатлени от творческите възможности на младия чужденец. Едва постъпил при тях, те го изпращат в Мексико, за да проучи на място строежите за XIX олимпиада, състояла се там през 1968 година. Направените проучвания се оказват особено полезни за дейното му участие в изработването на градоустройствените и архитектурните проекти за XX мюнхенска олимпиада. Приложеният при разработката на тази отговорна задача проучвателно-проектантски метод е изключително интересен. На сравнителен анализ в няколко фази са подложени множество вариантни решения. Така въз основа на научно установена система от критерии в първата фаза на анализа през сравнителна преценка преминават 57 вариантни проекта, във втората фаза от тях

остават само 20, в третата - 7 и т. н., докато се намери оптималното решение за Олимпийското градче. В центъра на това селище, отговорен проектант на който е арх. Борис Неделев, са предвидени административна сграда, търговски център, училище, детски заведения, покрит паркинг. Сградите за обитаване са проектирани не като общежития, а тяхната функционална организация позволява в бъдеще да се използват като обикновени семейни жилища. Движението в градчето е решено на две нива при пълно разделяне на пешеходците от превоза. Всичко това допринася целият ансамбъл много лесно и бързо да се превърне след края на Олимпиадата в образец съвременен жилищен комплекс. Друг особено интересен смел проект, в разработката на който Неделев взема дейно пряко участие, е най-високата сграда в Мюнхен (114 м над нивото на терена) - сегалище на Баварската ипотечарна банка.

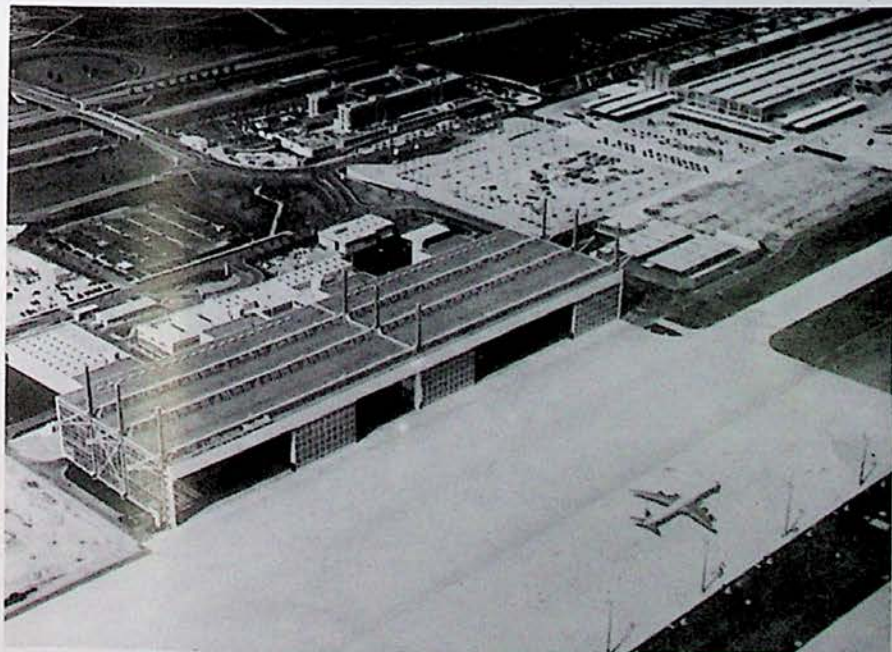
Нейното обемно решение се характеризира с контраста между плоското шестетажно легнало тяло (200 x 70 м с четири суверенни етажа) и високата част, съставена от две проникващи една в друга триъгълни призми, в които тела са поместени многобройните бюра. Едната от призмите е на 26 етажа, а другата - на 12. В италианското списание "Домус" това контрастно съчетание е опиричено на "Каравелата на Колумб". Единното архитектурно въздействие от всички тела на банката изглежда се дължи на унифицираното членение на фасадите на нейните обемни, оформени еднакво със стени от лек метал и слънцезащитни стъкла на прозорците. Силно разчупеното обемно решение е възприето, за да се осигури по-добро естествено осветление на работните помещения, разположени във високите тела. Все с цел да се избегнат тъмни пространства във вътрешността на сградата, вертикалните комуникации (асансьори, аварийни стълбища) са изведени извън призматичните тела в четири цилиндрични кули, които придават впечатляващ съвременен образ на сградата. При общ застроен обем от 635 000 куб. м комплексът предлага 2500 работни места с всичките необходими социални обслужващи заведения. Общата строителна стойност възлиза на 500 милиона германски марки. Съвсем различна по функции, мащаб и архитектурен образ е друга една творба на Неделев, възложена му в резултат на градоустройствено-архитектурен конкурс за група жилища за едно- и двучленни домакинства и изградена в малко селище в близост до Мюнхен (1982 - 1984). Обектът е разработен при повишени изисквания за възрастни обитатели от по-

1

заможните обществени пластове на близката баварска столица. Към разположените в сред богата зеленина жилища са предвидени и необходимите заведения за обществена услуга: дом за гости, няколко различно големи зали за обществени контакти и развлечения, медицински център с физио- и хидротерапия, подземен гараж. Общото обемно-пространствено решение е подчинено на мащаба на околната селищна среда. В архитектурния образ полъх от българската душевна нагласа на автора може да се долови в чардаклиите двуетажни жилищни сгради от манастирски тип. Конструкцията и употребените строителни материали са традиционни: тухлена зидария, двускатен покрив с керемиди, мазилки, фасади от дърво.

2

1. Макет на Олимпийския комплекс, изграден в Мюнхен (1968 - 1972 г.)
 2. Най-големият хангар в света за въздушни лайнери. Общ изглед
 3. Административна сграда на Баварската ипотекерна банка в Мюнхен. Общ изглед

Ако в архитектурата на жилищата за възрастни обитатели Неделев, без да изпада в историзъм, все пак сякаш търси да загатне някак за носталгията на стария човек по топлотата на отминалото време, то в следващата си творба той подчинява композицията на духа на днешното време, като много умело използва последните постижения на строителната техника. Така и тук той пак отговаря на характера на съвсем другата задача - обслужващи съоръжения към голямото ново международно летище край Мюнхен.

Това ново второ летище, разположено на около 29 км от центъра на Мюнхен, трябва да замести съществуващото, което вече не може да удовлетворява растящите изисквания на съвременните междуконтинентални въздушни съобщения. Реализацията на амбициозните проекти за тази сложна задача, готови и утвърдени още преди години, бе забавена поради острите и настойчиви протести на жителите и екологичните сдружения от близката околност. Завършено и пуснато в експлоатация от началото на тази година, то е решено в съответствие с най-новите тенденции за изграждането на обекти от този функционален тип. Приемната сграда е разположена в средата на пряко между две успоредни системи от писти (с дължина 4000 м), а обслужващите съоръжения - функционално обусловено - успоредно с тях.

Ръководството на проектите за два важни обекта от обслужващата зона на този забележителен комплекс с междуконтинентално значение (две огромни сгради - едната за складове, а другата за хангар на лайнерите на Луфт Ханза) е възложено на Борис Неделев. И той с умение се справя с трудната задача двете сгради да въздействат не само като прости технически съоръжения, а с архитектурна изразност да отразяват художествено лекотата на всичко, свързано със завоюването на въздуха.

Огромната сграда с просторни складове за стоки, пренасяни по въздуха (общ застроен обем 818 300 куб. м), се състои от седем секции, отразени в членението на главната фасада чрез вертикални цилиндрични елементи с козирки над входовете между тях. Това помага до голяма степен да се смекчи извънчовешкият мащаб на съоръжението. Към него са предвидени административен тракт, складове за пособия и уреди, кантина и други социални заведения. Втората творба на Неделев към новото летище на Мюнхен, забележителна по едрия си мащаб и по ясна

• • •

3

архитектурен израз на оригиналната си конструкция, е хангарът на Луфт Ханза. Това е засега най-голямата в света сграда от този функционален тип, с най-широки входни отвори за самолетите: обща дължина 339 м, широчина 104 м, застроено обем 833 000 куб. м, входни портали 2 x 151 м. Със своята полезна площ от 27 500 кв. м хангарът осигурява място за шест самолета тип "Боинг 747-400".

Оригинално решената покривна конструкция се състои от три надлъжни стоманени фахверкови ферми, дълги по 152 м, напречно на които са монтирани ребрата. Чрез стоманени кабели фермите са окачени на 9 стоманобетонни пилони, високи по 55 м. Издигнатите към страничните фасади пилони са отличават от средните три по впечатляващия

израз на своята форма. Обилното осветление на хангара е постигнато не само благодарение на богато остъклените фасади, но и от горното осветление, което изпълва свободните ивици между трите надлъжни ферми. И на двете места е използвано специално радароабсорбиращо стъкло. Малкото плътни части от външните стени са облицовани с големи глазирани бели керамични плочи (8 мм x 1.2 м x 1.2 м), подплатени също с материал, абсорбиращ радарното излъчване. В това неестествено изпълнение с видима от вътрешното пространство покривна конструкция сградата е завършена - както отбелязват някои критици - и "без довършителни работи". Тук Неделев отново е постигнал характеристиката за творчеството му функционална и конструктивна правдивост и лекота на въздействието,

обусловена от естеството на задачата. От значение за този успех е до известна степен и проучването на последните тенденции в строежа на съвременните междуконтинентални летища, което той прави в Банкок, Хонгконг, Сингапур (1987). Изобщо изглежда, че покрай неговия талант, от полза за творческите му успехи е и възможността да предприема далечни пътешествия с цел да проучва на място постиженията на съвременната архитектура в Париж (1967, 1978, 1988), Мексико сити (1968), Лондон, Глазгоу, Къмбърноулд (1969), Ню Йорк и други големи градове в САЩ (1972), Рим (1982), Виена (1989). Същевременно Неделев не пропуска да проучва на място и класическото архитектурно наследство на Атина, Флоренция, Венеция, Истанбул и др. Такива богати възможности едва ли е имал някога някой български архитект.

Започнал своята практика като обещаващ млад сътрудник в големи престижни архитектурни бюра и утвърдил се с постиженията си, през 1984 г. Неделев открива свое самостоятелно ателие, при което понякога се включва като съизпълнител в разработката на големи и сложни проекти. В целокупното му творчество трудно може да се намери някакво пряко постоянно влияние на определени модернистични или постмодернистични течения. Така например Баварската ипотечна банка би могло да се разглежда като реплика на техницизма на Карл Шванцер в неговата сграда за управление на заводите BMW в Мюнхен, а образът на групата жилища за възрастни се свързва повече с архитектурата на българските манастири, отколкото с естетическите начала на немското "Родно изкуство" ("Heimat Kunst"). Все пак измежду твърде различните по своя образ произведения на Неделев може да се съзрат и някои следи от творческо преосмисляне на известни принципи, например на Джеймс Стиллинг ("Стил според задачата") и на Мис ван дер Рое ("Weniger ist Mehr" - по-малкото важи повече). За всяка поставена пред него задача Неделев възприема решение, което отговаря на нейната същност и на духа на времето ("Zeitgeist"). Неговите успехи намират широко признание сред световната архитектурна общественост. За това свидетелстват множество публикации във водещи архитектурни списания.

проф. Хр. АНАСТАСОВ

ТЕНИ ООД

ул. "Филиповско шосе" 66, тел. 25 09 85

Изпълнява на територията на София (а при договаряне и извън столицата) изграждането на:

- улици
- пътища
- междублокови пространства
- благоустрояване

Класическа Стилна Мебел

- ЗА ЛУКСОЗНИЯ ДОМ
- ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛНИЯ ОФИС
- ЗА КАЧЕСТВЕНИЯ ИНТЕРИОР

**БЕЗПЛАТНА ДОСТАВКА
И МОНТАЖ ЗА ЦЯЛАТА СТРАНА**

ИЗЛОЖБИ – БАЗАРИ:

София
бул. "Христо Смирненски" 1
тел./факс 66 21 36
65 60 39

Пловдив
ул. "Гладстон" 32
тел. 26 55 74

Варна
ул. "Ген. Колев" 113
тел. 83 19 09

Качество за \$ 500 милиона